

أصوف اللغات

جلد ہفتم (۱۷)

احمد عبدالعزیز بلطی لؤالب عنبر جنڈے

این یعنی اسی ناز و نعمت کتدو با مصداق فارسی مرکب ہم سازند کہ در ملحقات می آید
 (ظہوری ۵) سرپر لذت و ناز و تقسم بچگر خاریت بر خوان دل شب بچ (ارو و)
 ناز و نعمت - مؤنت -

مؤلف عرض کند کہ بناز و نعمت بر کرد
 و ذوق برداشتن است (مخلص کاشی
 ۵) میاش از بہر روزی مضطرب و متشن
 تنگم کن بچ کہ از زمان خوردن افتاد دست
 و ندانی کہ چینیہ بچ مخفی میاد کہ از سند بالا
 استعمال مصدر گندن پیدا است کہ بچیش

مصدر از بلامی صاحب
 اصنی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف
 عرض کند کہ ذوق ناز و نعمت حاصل گرد
 است (سعدی ۵) سید نامہ چندان
 بر اندک کہ در نامہ جای نوشتن نماز بچ
 (ارو و) ناز و نعمت کا مراثانا -

می آید (ارو و) ناز و نعمت - سے زندگی
 بسر کرنا - صاحب آصفیہ نے فرے کرانا بچ
 فرمایا ہے - گلچرے اگرانا - عیش منانا عیش
 و عشرت کرنا - ہوس نکالنا - (ذوق ۵)
 ہمیں رقیبوں سے مل مل کے تم جلاتے ہو بچ
 ترستے ہم پہن تم فرے ارٹتے ہو بچ

مصدر از بلامی صاحب
 اصنی ذکر این کردہ از معنی ساکت
مؤلف عرض کند کہ ناز و نعمت عطا گرد
 است (حافظ شیرازی ۵) آن ہمہ ناز و تقسم
 کہ صبا می فرمود بچ عاقبت در قدم باد بہا
 آخر شد بچ (ارو و) ناز و نعمت خطا کرنا

تن غنودن استعمال - بقول ہزار و تہ
 از ماندہ شدن تن (خواجہ نظامی ۵)

مصدر از بلامی صاحب
 اصنی ذکر این کردہ از معنی ساکت
 تن غنودن استعمال - بقول ہزار و تہ

پاسبانی کردن پیدا است یکی از معاصرین نجبه	مخفوفه تن مردم از رنج و تاب و نظر بر زمانی
گویی که آنکه در قطاری یعنی در صف	در آمد خواب با مؤلف عرض کند که مؤلف
شکر ایستاده می باشد خارسیان آن	قیاس است (ارو) جسم کاتنگ جانان
راتن قطار گویند یعنی تنی که در قطار	(الف) تقطار بقول برهان و جامع ششم
شیر یک می باشد کنایه از سپاه	اول و قاف و طای حطی بالف کشیده بر
فوج و ازین که پاسبانی سپاهیان	وزن پر شمار (۱۱) پاسبان را گویند و (۲)
فوج مستساق است برای معنی اول مستقل	شمع بار یک بلندی را نیز که از سر شیب تا
شد و معنی دوم مجاز آن که شمع هم در قد	صباح بسوزد و بر وزن ذوالفقار و بر وزن
و قامت و کار خود مثل پاسبان است	هم آمده و صاحب جهانگیری هم در خاتمه ذکر
این است حقیقت الف و ب زیاد	این کرده بهار
یای مصدری موافق قیاس و تبدیل لغوب	(ب) تقطاری را زیادت تحتانی
متصرف محاوره باشد مخفی سیاه که ورسند	معنی پاسبانی آورده (خان کلان ۵)
خان کلان استعمال مصدر گنبدن آمده	گر و قصر عالی شهرزاده شهما تا بر وزن بخون
سیبی ندارد که بجایش می آید (ارو)	دل از دیده ریزان تقطاری می گویم ^{لغت}
(الف) (۱۱) دکیو پاسبان (۲) بار یک	عرض کند که از سندی پیش کرده مصدر
سوم تی بوئنت ب دکیو پاسبانی (ج) پاسبانی کنایه	(ج) تن قطاری کردن ^{اصطلاح}
کم و اندک چون تنگ بهره و تنگ روزی	تنگ بقول بجز بختن و قیل بفتح اول (۱) کم و اندک چون تنگ بهره و تنگ روزی

وتنگ روشنائی و تنگ سرمایه و تنگ فهم و تنگ مایه و تنگ شمع (عرفی ۱۰) زین سخن
 جو پر فعال بر آشفت و گنفت و کاسی تنگ بهره ز فهم رسد علم و عمل و (سائب ۱۰) من
 آن حرفی تنگ روزیم که چون شمه عید و تمام و ورزشا طم بیک پیاله گذشت و (عرفی ۱۰)
 گروهی بصورت چو سبج و معنی و تنگ روشنائی چو شام غریبان و (میرزا بیدل ۱۰)
 عشرت ما چون نگاه از بس تنگ سرمایه است و سایه شرکان تواند صبح ما را شام کرد و
 (عرفی ۱۰) بعد جانش خریدم کی روا باشد که بفروشم و پنجسین تنگ فهان واحسان
 لعیانش و (میرزا رضی و انش ۱۰) و آتش ز تنگ باگی در دنالم و داغ است کجا
 آه اگر در جگر من نیست و (عرفی ۱۰) بروزگار فریسم سپهر شعبده باز و تنگ متاع شد از
 جنس های حیاری و صاحب فدائی می فرماید که هر چیز بسیار نازک و کم پشت را گویند
 چنانکه نان تنگ که یک گونه نان بسیار نازک است که آن را پنجه نیز نامند صاحب
 روزنامه بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار می طراز و که (۲) جام را گویند مولف عرض
 کند که معنی لغظی این به کاف تحقیر است و در مجاوره زبان پنجم اول و دوم هم مستعمل
 شد و بس استعمال معاصرین معنی دوم هم مجازا صحیح باشد که جام و ساغر هم تنگ باشد
 بمقابل قح (ار و و) (۱) که تقویرا (۲) جام پیاله مذکور

تنگ آب استعمال بقول بهارکم آب است و شتی در گل است و مؤلف	تنگ آب استعمال بقول بهارکم آب است و شتی در گل است و مؤلف
(میرزا طاهر و حیدر ۱۰) جان به تن از نار است عرض کرد که اسم فاعل ترکیبی است بمعنی آب های مهمت مانده است و باید که این دریا تنگ تنگ دارند (ار و و) کم آب پایاب	(میرزا طاهر و حیدر ۱۰) جان به تن از نار است عرض کرد که اسم فاعل ترکیبی است بمعنی آب های مهمت مانده است و باید که این دریا تنگ تنگ دارند (ار و و) کم آب پایاب

که آوند بمعنی اوست و معنی این تنگ طرف دارندہ۔ اسم فاعل ترکیبی است (ارو و تنگ طرف۔ بقول آصفیہ فارسی۔ اوچھا برتن۔ کم طرف۔ کیسہ کم حوصلہ۔ تھوڑے دل کا پیٹ کا ہلکا۔ وہ شخص جسے بات نہ پیچے۔	بھی کہہ سکتے ہیں۔ تنگ آوند اصطلاح۔ بقول فدائی ہم کسی را گویند کہ گنجایش کم باشد و تا نیاید چیزی کہ یافته است نیار و خود را فراموش کندی فرماید کہ درین روز ہا ہمچنان کس را کم طرف می نامند مؤلف عرض کند

تنگکابن بقول ناصری بفتح اول و دوم و ضم باء نام ولایتی است از ولایات تبرستان
بر طرف رستمدار کہ نور و کجور باشد و در قدیم الایام کہ افراسیاب بر منوچہر لشکر کشیدہ منوچہر
از راہ لاریجان بہ آن محدود رفتہ عیال را در لڈر مور متحقیں کردہ از آب دریا نہری برید
و خندق حصار را انباشتہ و آن محلی بود در میانہ نوشتہ و قریہ کنس و گویند آثار خندق
سالہا باقی بود و شہر رویان را منوچہر بنیاد کردہ کہ ہنوز در کجور معروف است و حکومت
آن ولایت درین سنوات با حبیب اللہ خان امیر تنگان باشد۔ حکیم مومن۔ صاحب
کتاب تحفۃ المؤمنین در انجا بودہ **مؤلف** عرض کند کہ وجہ تسمیہ این متحقیں **تنگ** (ارو و)
تنگان ایک ولایت تبرستان کا نام ہے۔ نوٹ۔

تنگکار بقول چنانگیری با اول مفتوح و ثانی زوہ دار و ثانی باشد کہ بدان زر و نقرہ
و امثال آن را با ہم پیوند کنند و آن را گشتر نیز خوانند و بہندی سہا کہ گویند۔ صاحب
جامعہ فی فرماید کہ بعربی ملح الصناعہ و آن معدنی باشد و مصنوع ہم کہ یکجز قلیا و یکجز

وسہ جزو پورہ است۔ صاحب ناصری گوید کہ ما این را از برہان نقل کریم و در فرہنگہا
نیافتیم۔ خان آرزو در سراج ذکر این کرده۔ صاحب مجیب گوید کہ لغت فارسی است
و آن را بفرہنگی بوقرۃ القناعیہ و لجام الذهب و الفیضہ و بیونانی قساوا و ہندی
سہاگہ و در انگریزی بوجس نامند معدنی را از جبال شمالی ہند مثل نیپال وغیرہ می آردند
و این بہتر است و مصنوعی آن بچند وجہ می سازند با بھو اقام آن گرم و خشک و آتھنوم
و لطیف و محتل و جالی و مستطابو اسیر و منافع بسیار دارد (الخ) مؤلف عرض کند کہ
اسم جامد فارسی زبان می نماید (ارو) سہاگہ۔ دیکھو بوقرۃ۔

تنگ اندام استعمال	بجہ اصطلاح بقول بھو ہشتین غربی
کنا یہ از نازک اندام (میر خسرو) آہ کہ از موی دم اسپ در غایت تنگ چشی ازین تنگ قبایں تنگ اندامان بکہ بافتد و ترشی پالا کہ ظرفی است مانند کنگیر ندہ سرماندہ از غم شان فی سامان بکہ۔ سوراخ وارندہ و بدان چیز ہاراماف	مؤلف عرض کند کہ اسم فاعل ترکیبی است کنند صاحبان جہانگیری و رشیدی و (خان آرزو در سراج) ذکر این کرده اند۔
موافق قیاس (ارو) نازک اندام۔	مؤلف عرض کند کہ توافق قیاس است یعنی چیزی کہ
تنگ گاہی بقول فدائی ریاضت و	مشقت مؤلف عرض کند کہ یای مصدری
بر تن گاہ زیادہ کردہ اندو گاہ امر حاضر کاہید	ترکت و بارکی بیرو۔ اسم فاعل ترکیبی است (ارو) بال کی نہایت باریک جھلی جس میں مالعات وغیرہ چھان ست (ارو) ریاضت محنت۔ مؤلف اور دیکھو ترشی پالا۔ مؤلف۔

تنگ پیو اصطلاح - بقول خان آرزو در سراج بہ کاف عربی و ضم نون بمعنی کسی کہ باند مبالغہ از شرم سخن قبول کند مرادف (تنگ رو) کہ می آید مؤلف عرض کند کہ پیو بمعنی کنج و گوشہ بجایش گذشت ما این را بدون سند استعمال اوست (ارو) دیکھو تنگ رو۔	برجود بیان خان آرزو تسلیم کنیم از نیکہ ہمین لغت بہ کاف فارسی یعنی دنیا می آید و دیگر محققین عجم ہم تصدیق آن می کنند و ماخذ این نامیدش می کند برخلاف این معنی کہ خان آرزو گفته خیال می کنیم کہ تاج اوست (ارو) دیکھو تنگ رو۔

تنگت بقول رشیدی باکسر قصبہ ایست ما بین کولاب و حصار (سوزنی ۵) ملکیت مرو را کہ نباشد در ان مشربک پادشاہ خطا و تنگت و کیون و او ز کند صاحب ناصری عجم این کبیر اول و ثالث کرده مؤلف عرض کند کہ از سند پیش کردہ رشیدی ملکیتی معلوم می نہ قصبہ معاصرین عجم با اتفاق دارند مخفی مباد کہ صاحب ناصری این را بعد لغت (تنگ بہ کاف فارسی) آورده صراحت علیہ لفظ نکرد و معاصرین عجم کاف عربی درست دانند لاروی تنگت۔ ایک ملکیت ہے جو کولاب اور حصار کے درمیان واقع ہے۔ نوشت۔	تنگت بقول رشیدی باکسر قصبہ ایست ما بین کولاب و حصار (سوزنی ۵) ملکیت مرو را کہ نباشد در ان مشربک پادشاہ خطا و تنگت و کیون و او ز کند صاحب ناصری عجم این کبیر اول و ثالث کرده مؤلف عرض کند کہ از سند پیش کردہ رشیدی ملکیتی معلوم می نہ قصبہ معاصرین عجم با اتفاق دارند مخفی مباد کہ صاحب ناصری این را بعد لغت (تنگ بہ کاف فارسی) آورده صراحت علیہ لفظ نکرد و معاصرین عجم کاف عربی درست دانند لاروی تنگت۔ ایک ملکیت ہے جو کولاب اور حصار کے درمیان واقع ہے۔ نوشت۔

تنگ ترکان اصطلاح - بقول سروری نام موضعی از ترکستان (سعدی ۵) عقبت عربی نوشت ما صراحت این کاف فارسی و نہ معرفت یک جوم ہا اگر من دگر تنگ ترکان کنیم (ارو) دیکھو تنگ ترکان۔ نوم ہا صاحب ناصری این را ہم بذیل (تنگ) تنگ جام اصطلاح - بقول بہار نشین کاف فارسی آورده گوید کہ در بہان موضعی آنکہ باندگ شراب خوردن بدست شود۔ است از ترکستان مؤلف عرض کند کہ (حسن تاثیر ۵) با خبر باش کہ چون آمینہ در	تنگ ترکان اصطلاح - بقول سروری نام موضعی از ترکستان (سعدی ۵) عقبت عربی نوشت ما صراحت این کاف فارسی و نہ معرفت یک جوم ہا اگر من دگر تنگ ترکان کنیم (ارو) دیکھو تنگ ترکان۔ نوم ہا صاحب ناصری این را ہم بذیل (تنگ) تنگ جام اصطلاح - بقول بہار نشین کاف فارسی آورده گوید کہ در بہان موضعی آنکہ باندگ شراب خوردن بدست شود۔ است از ترکستان مؤلف عرض کند کہ (حسن تاثیر ۵) با خبر باش کہ چون آمینہ در

در عالم آب و نرودبی پرده نگردی رنگ جامی با مؤلف عرض کند که موافق قیاس است و اسم فاعل ترکیبی (ارود) و شخص جو تھوڑی سی شراب پینے سے بدست ہو جائے تنگ جامی اصطلاح بقول بھروارستہ	محبت و (صائب) ای بیکر از غنی عالم گدگدازار پاپین می بحرغان تنگ حوصلہ گدگد مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس و اسم فاعل ترکیبی (ارود) تنگ حوصلہ بقول کاف فارسی کے ساتھ پست ہمت کم ظرف
بہمتین مرادف تنگ شرابی بسند وارستہ شعر محسن تاثیر است کہ بر تنگ جام مذکور شد مؤلف عرض کند کہ یامی مصدری بر تنگ جام آورده اند مراد از بدستی است کہ در انگ شراب خوردن رود (ارود) کند کہ عامر وہ بدستی جو تھوڑی سی شراب پینے سے عامد ہو۔ نوٹ۔	بمعنی بدخلق سندی کہ از صائب پیش کردہ بہ تنگ خوست کہ بجایش می آید مؤلف کن کہ عامر عجم تنگ خورا بہ کاف عربی مرادف تنگ حوصلہ باشد و بس (ارود) تنگ تنگ حوصلہ۔
تنگ حوصلہ اصطلاح بقول بہار بہمتین مرادف تنگ دل کنایہ از کسی کہ اخلا مال و راز نتواند کرد و یعنی دون بہت (ملا ابوالبرکات میرزا) در سینہ ما بود ہنہان راز محبت ہر شد اشک تنگ حوصلہ غمان فریب تو با صد زبان لسانی گفت بہ کہ در تنگ	تنگ دل بقول بہار مرادف تنگ حوصلہ کہ (ملا لطیری نیشاپوری) از کاتب مترہ رکہای جانش شبگافندہ تنگ دل کہ چون چشم پرینی دارودہ (مولانا لسانی) کی از تو با صد زبان لسانی گفت بہ کہ در تنگ

دنی افسانہ ساختی بازم، مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس و اسم فاعل ترکیبی است۔ (ارو) و کچھ تنگ حوصلہ۔	فانع و در سراج ذکر ہر دو معنی کردہ مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس و اسم فاعل ترکیبی است (ارو) (۱) شکر گین۔ شرمندہ (۲) وہ شخص
تین کروں استعمال یہ صاحب آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف عرض کند	جو تھوڑے مبالغہ سے بڑی بات کو قبول کرے (۱) یعنی پیدا کردن و آفریدن معلوم می شود و یعنی (۲) تنخواہ کہ ہم کہ تن یعنی تنخواہ آمدہ
تنگر اصطلاح۔ بقول جہانگیری بانفتح وہ کاف عجمی و زامی ہوز مرادف تنگس کہ می آید یعنی درختیکہ خار ہای بسیار دارد و گل آن بزرگ گل کاسنی صاحب محیط ذکر این کرد	اسدی طوسی (۱) وی آور دینک و بدو خوب و زشت، روان داد و تن کرورد سرشت، (ارو) (۱) پیدا کرنا (۲) تنخواہ
صاحبان نامصری و سروری بر تنگس کاف عربی ہمزبان جہانگیری در معنی مؤلف عرض کند کہ صاحب محیط ذکر تنگس ہم نکرود کہ صراحت	تنگر اصطلاح۔ بقول بزرگترین صاحب شرم و حجاب و (۲) شخصی کہ بانگ سبب طلب بزرگ را قبول کند۔ بہار بیل
ازین ہر دو اسم جامد فارسی زبان دانیم و دیگری را سببش چنانکہ آواز و ایاس یا سماروغ و زماروغ	تنگ (وی) بر معنی اول قانع (میرزا رضی دانش) دوستی گردیدہ ام و دانش زد دشمن دیدہ ام
تکلیف بخت این بر تنگ زب کاف فارسی می آید خان آرزو در سراج اینقدر اضافہ کند کہ آتش منہم این لغایت تند و تیز (ارو) ایک قسم کے خاردار درخت کو فارسیوں نے تنگرا	چون تنگ رویان زمین عیب مرانہاں شد خان آرزو و پیرانغ ہدایت ہم بر معنی اول

تنگس که با هر جس کا پھول مثل گل کاسنی ہوتا ہے دیگر ستیز کا ارتیکلی لرنڈہ کن تیج تیز ہوا مؤلف عرض کند کہ	تنگ زہرہ اصطلاح بقول بہار و اتدکنایہ از مرگہ موافق قیاس است اسم فاعل ترکیبی (اردو) جہان وترسندہ (میر خسرو) مرد تنگ نہرہ پنجویا نامرد کم ہمت۔ ڈر پھونک۔

تنگس بقول سروری و ناصری بالفتح بہان تنگ کہ گذشت مؤلف عرض کند کہ ہر جہہ تحقیق رسید ما ذکرش ہدیجا کردہ ایم۔ این مبتدل آن باشد یا آن مبتدل این۔ اسم جہا	فارسی زبان تکیل تعریف این بر تنگس کاف فارسی می آید (اشیرالدین خسیکتی) چہرہ بگلگونہ تہ ویر چولانہ چچکال ہمہ ناخن دزدیدہ چوتنگس (اردو) دکیو تنگز۔

تنگست بقول سروری بفتح تا و کاف و سکون تون و سین نام مقامی کہ بلور آبی کہ صبی از بلور است در غایت شہرت از ان آرنڈ کذا فی التوید خان آرزو در سراج ذکر این کردہ۔	و تعریفی کہ بر تنگست بدون سین ہمل گذشت نقل آن ہم در نیجا فرمودہ مؤلف عرض کند کہ بخیاں مادر ہر دو مقام فرق معلوم می شود و تحقیق آن از معاصرین عجم نشد (اردو) تنگست ایک مقام کا نام ہے جہان بلور آبی بہت عمدہ قسم کا ہوتا ہے۔ مذکر۔

تنگ شراب اصطلاح بقول بہار زہنہار امی ساقی پوتنگ شراب ترا ساعلم	یعنی تنگ جام و مل تنگ و می تنگ مرد زہند پو (ابوطالب کلیم) پاسی گندہ شہتہ این است (امیر شاہی بنزواری) شہتہ پامی کشیدم از درش پو توبہ سزای او بود ہرک زمان سر نہد بیامی قدح پو کہ حرفی تنگ شراب تنگ شراب شدہ افتاد پو (میر خسرو) چو دل حریف تو شد ہم ذکر این کردہ مؤلف

فعل ترکیبی (ارو و) و کیوتنگ جام۔ تنگ کشیدن پختی مصدر اصطلاحی جاہل کو کھٹے پن۔	فعل ترکیبی (ارو و) و کیوتنگ جام۔ تنگ کشیدن پختی مصدر اصطلاحی جاہل کو کھٹے پن۔
بقول بہار و بحر خوشیتن رارسانیدن بوسے تنگ گرویدن مایہ استعمال۔ یعنی	بقول بہار و بحر خوشیتن رارسانیدن بوسے تنگ گرویدن مایہ استعمال۔ یعنی
(شعب اثر سے) بکش بودی افتادگی تن خود کمزور و ضائع شدن آن باشد مؤلف	(شعب اثر سے) بکش بودی افتادگی تن خود کمزور و ضائع شدن آن باشد مؤلف
راہ چوز رجاک ہنان ساز دشمن خود را عرض کند کہ موافق قیاس است (ظہوری سے)	راہ چوز رجاک ہنان ساز دشمن خود را عرض کند کہ موافق قیاس است (ظہوری سے)
مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس است مایہ مبر خوش تنگ گروید، ای ظہوری بحر سفر	مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس است مایہ مبر خوش تنگ گروید، ای ظہوری بحر سفر
(ارو و) اپنے آپ کو کسی مقام پر پہنچانا۔ چہ علاج ہو (ارو و) سرمایہ کا ضائع ہونا۔	(ارو و) اپنے آپ کو کسی مقام پر پہنچانا۔ چہ علاج ہو (ارو و) سرمایہ کا ضائع ہونا۔
تنگ ظرف اصطلاح یعنی تنگ حوصلہ کم ریمانہ۔	تنگ ظرف اصطلاح یعنی تنگ حوصلہ کم ریمانہ۔
(بیر زمرنی دانش سے) بر تنگ ظرفی چون بار است تکلیف چمن پاختہ گل می کند از نازک لب مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس	(بیر زمرنی دانش سے) بر تنگ ظرفی چون بار است تکلیف چمن پاختہ گل می کند از نازک لب مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس
بیدماغی تر مراد مؤلف عرض کند کہ موافق است معاصرین عجم بر زبان دارند۔ اسم فاعل	بیدماغی تر مراد مؤلف عرض کند کہ موافق است معاصرین عجم بر زبان دارند۔ اسم فاعل
قیاس است اسم فاعل ترکیبی (ارو و) کیوتنگ جام۔ (الف) تنگ مایہ اصطلاح۔ واجب	قیاس است اسم فاعل ترکیبی (ارو و) کیوتنگ جام۔ (الف) تنگ مایہ اصطلاح۔ واجب

(۷۷۸)

(۷۷۹)

(۷۷۸)

(۷۷۹)

مؤلف عرض کند که الف مرادف آن و سبک متر مؤلف عرض کند که قریب بمعنی هر دو موافق قیاس اسم فاعل ترکیبی (عربی س) تنگ حوصله باشد پسند استعمال این پیش نشد توهم ز حرف تنگ مایه تر زبان نشوی با گو که عیبی ندارد معاصرین عجم بر زبان دارند (ار دو) صورت این فرده از چه معنی زاو با (ار دو) دیکر تنگ حوصله -	مؤلف عرض کند که الف مرادف آن و هر دو موافق قیاس اسم فاعل ترکیبی (عربی س) تنگ حوصله باشد پسند استعمال این پیش نشد توهم ز حرف تنگ مایه تر زبان نشوی با گو که عیبی ندارد معاصرین عجم بر زبان دارند (ار دو) صورت این فرده از چه معنی زاو با (ار دو) دیکر تنگ حوصله -
کم ستاع یکم مایه - تنگ مزاج اصطلاح بمعنی گرم مزاج مؤلف عرض کند که مقصودش غیر از خشناک نباشد موافق قیاس است و اسم فاعل ترکیبی (ار دو) تنگ مزاج بقول اصفیه تیز مزاج - زود رخ چپ طرزا -	کم ستاع یکم مایه - تنگ مزاج اصطلاح بمعنی گرم مزاج مؤلف عرض کند که مقصودش غیر از خشناک نباشد موافق قیاس است و اسم فاعل ترکیبی (ار دو) تنگ مزاج بقول اصفیه تیز مزاج - زود رخ چپ طرزا -
تنگ مشرب اصطلاح بقول بهاروند مقابل فراخ مشرب مؤلف عرض کند که بمعنی تنگ ظرف است که گذشت (طالب آملی ع) عقل تنگ مشرب است چه چو طالب با در کف آشفنگ ز نام سپارم (ار دو) دیکر تنگ ظرف تنگ مشرب بمعنی سکتی تنگ معز اصطلاح بقول بهاروند بمعنی	تنگ مشرب اصطلاح بقول بهاروند مقابل فراخ مشرب مؤلف عرض کند که بمعنی تنگ ظرف است که گذشت (طالب آملی ع) عقل تنگ مشرب است چه چو طالب با در کف آشفنگ ز نام سپارم (ار دو) دیکر تنگ ظرف تنگ مشرب بمعنی سکتی تنگ معز اصطلاح بقول بهاروند بمعنی
تنگ معز اصطلاح بقول بهاروند بمعنی	تنگ معز اصطلاح بقول بهاروند بمعنی

تنگو بقول سروری بفتح تا و سکون نون
 و ضم کاف نام پادشاه خطا و ختن گذافی (الافادان)
 (عمید لویکی س) با حکم قدیم توجه کسری و
 چه قیصر در پیش قضای توجه خاقان و چه
 تنگ خان آرزو در سراج گوید که بقول رشیدی
 صحیح پیوست بیای فارسی و در جهالگیری مخفف
 تا نگو نوشته به کاف فارسی بمعنی حجام و
 بعضی تو نگو نیز به همین معنی آورده و هر دو
 صحیح چه حرف علت بهم در فارسی بدل شوند مؤلف
 عرض کند که در اینجا همین قدر کافی است که باعتبار
 سروری که مخفق زبان خود است ما این را صحیح دانیم و
 وجه تسمیه این بوضوح نی پیوست (ار دو)
 تنگو پادشاه خطا و ختن کا نام ہے - مذکور -

تنگلوب بقول ملحات برہان بروزن مرکوب اچاری کہ از ماست و سیر و مغز گردگان
 سازند **مؤلف** عرض کند کہ اسم جامد فارسی زبان دانیم دیگر هیچ نسبت ماخذ این ہمین
 قدر قرن قیاس است کہ شاید در ترکیب این اچار سیر و مغز گردگان رامی گویند و اللہ اعلم
 معاصرین عجم بر زبان نذارند (ارو و) اچار کے ایک قسم کو فارسیوں نے تنگلوب کہا ہے۔
تنگ بقول ملحات برہان (۱۱) ورق طلا و نقرہ بہار گوید کہ (۲) بفتح اول و ضم دوم زبان
 پنجہ دار یا چرمین کہ تا سر زانو باشد و خیلی تنگ بود و وقت کشتی می پوشند چنانچہ در ہند چرمی فرمایند
 کہ از اہل زبان تحقیق پیوستہ (میرنجابت ۵) تنگہ در قدش زود زخم می پاشد چاہر کہ زو
 تنگہ افتاد چنبن می باشد چہ صاحب سروری گوید کہ معروف و (۳۱) تنگہ بغرا یعنی برگ بغرا
 (بسیق الطعمہ ۵) قلبیہ صراف است و روغن مشتری پودر میان شان تنگہ بغرا خوشست
 صاحب ناصری می فرماید کہ بفتح تا و کاف بہا زودہ (۴) نام شہر است و کنار دریا و در توابع
 آمدہ کہ کرنا سب حاکم آنجا راکشتہ و از خود حکم رانی در آنجا گذاشتہ و مغرب آن طنچہ و آن
 از بلاد مغرب است و شہر مہدیہ کہ از بلاد مہدی فاطمی است در قیروان در دورہ منری
 قیروانست و طنچہ در کنار بحر و ریشش منری مہدیہ واقع و راستہ در بعضی طلحات متفق با بہا
 خان آرزو در پیراغ ہم و صاحب فدائی گوید کہ (۵) باہر و پیش آوندہای پہنی کہ از آہن
 یا توپال دیگری بسازند و نسبت معنی دوم گوید کہ یکم شلوار است کہ پہلو انان ہنگام ورزش
 می پوشند و بصراحت معنی اول می فرماید کہ سومہ است از زر و نام ویژه پولی است از
 زر و سوم کہ پیش ازینہا در ہند روانی داشتہ اکنون آن را کہ از سیم است روپیہ می خوانند۔

صاحب روزنامه بحوالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ قاجار گوید کہ (۶) جانی برود کہ آن اور ہندی گھا
 نامند مؤلف عرض کند کہ بقول معاصرین عجم در فارسی قدیم این معنی مطلق ورق است جوین
 است معنی اول فارسیان سنگہ طلا و نقرہ ہم کہ مسکوک شدہ راج می شود تنگہ طلا و نقرہ نامند
 و بیجا زشلوار کوچک را نام کردند یعنی سوم مطلق برگ کہ تنگہ بغیر ازان است کہ یک قسمش
 را کہ بصورت برگ سازند نام کردند و صراحت آن بر بغیر گذشت و معنی چارم علم است
 کہ وجہ تسمیہ آن بتحقیق نہ پیوست ظاہر معلوم می شود کہ معنی ششم را در وجہ تسمیہ این دخل
 است کہ این شہر را کہ برب دریا است تنگہ نام کردند بلحاظ معنی ششم نسبت معنی پنجم عرض
 می شود کہ این ہم مجاز معنی اول است کہ طرفی بہین را بدین اسم موسوم کردند و معنی ششم استعمال
 معاصرین عجم باشد و نمیدانیم از کدام زبان این را گرفته اند (ار و اور) ورق مذکور جیسے کہ
 اور چاندی کا ورق یعنی سنگہ مذکور (۲۱) چندی۔ ٹونٹ پہلوانون کی کوتہ ازار بہہ دکن کا
 محاورہ ہے (۳) دکیو برگ بغیر (۴) ایک شہر کا نام تنگہ ہے جو عجمین کنار ہوریا پر واقع ہے
 مذکور (۵) چوڑا طرف۔ مذکور (۶) گھاٹ۔ بقول آصفیہ۔ مذکور۔ دریا خواہ تالاب یا کنوین کا ایک
تنگ بقول برہان بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی (۱) نقیض فراخ و (۲) یک
 تنگ بار و (۳) خروار شکر و (۴) گنایہ از دہان خوبان و (۵) بمعنی فرو بردن و ناپید
 کردن و (۶) ہر معنی یا تختہ کہ نقاشان و مصوران انہا صنعت خود بران کنند عموماً و (۷)
 مخار خائے مانی خصوصاً و بہ این معنی با نامی شکتہ ہم آمدہ و (۸) نواری کہ بر زمین اسپ
 مضبوط کنند و ذوالی کہ بدان بار بر پشت بار و ار محکم سازند و (۹) درہ کوه و (۱۰)

نایاب و عدیم المثال و (۱۱) استوه و آزرده و (۱۲) نام ولایتی باشد از بدخشان و (۱۳)
 نام مقامی از ترکستان که ترکان تنگی به آن منسوب و بخوش صورتی مشهورند و (۱۴) یعنی سخت
 مقابل است و (۱۵) بسیار مقابل اندک و (۱۶) قریب و نزدیک و (۱۷) تیر و کان عصا
 و یعنی اول (۱۸) کوزه سر تنگ کردن کوتاه و کبر اول (۱۹) منقار مرغان را گویند (صائب
 ۱۰) چشم بر اطللس افلاک دارد و صائب ۱۰ کاین قبانی است که بر جامه همت تنگ است ۱۰
 (انوری ۱۰) منصبی تطلب که هر کجا هست ۱۰ هر خبر واری همین دو تنگ است ۱۰ (امیر خسرو
 ۱۰) تنگ دمان من بیاتنگی من بین ۱۰ بی تو هنوز زنده ام سنگدلی من بین ۱۰ (مولوی
 سنوی ۱۰) دوران ختن که در و تنگ همت و صورت نیست ۱۰ مگر فلان چه کس است و فلان
 چه شد است ۱۰ (مثنوی ۱۰) گرفت آن ارج و آن قسمت زبان ما ز مدح تو پاکه تنگ از خان
 مانی و چوب از زنده آذر ۱۰ (حکیم سوزنی ۱۰) زیر و زبر شود دل خصم تو در نبرد ۱۰ زینت
 چو بسته شد بزیر تنگ و زیر تنگ ۱۰ (اشیرالدین خسیکی ۱۰) عقاب تیر ترا چون کشاده
 گرد و پیر سرین و سینه بر و تحفه آهوی تنگی ۱۰ (خواجوی کرمانی ۱۰) مبر نام دل گر چه اری تنگ
 نیست ۱۰ که این جنس در ملک ماتنگ نیست ۱۰ (قراری گیلانی ۱۰) تنگ آمده ام ز خون دل
 خورده ن خویش ۱۰ من نیز جوان دوست شدم دشمن خویش ۱۰ (نظامی ۱۰) بر آورد لشکر
 به کیا رتنگ ۱۰ بر آراسته یک یک ساز جنگ ۱۰ (خواجه سلمان ۱۰) گل فرخار ندیدیم
 بدین حسن و جمال ۱۰ ترک تنگی نه شنیدیم بدین شیوه تنگ ۱۰ (سالک یزدی ۱۰) اشب
 که خیر تنگ ز پهلوی من نشست ۱۰ شادم که تیر جوهر تواند دل گذر داشت ۱۰ (شیخ سودان ۱۰)

کیوه گفته عماد کرده با چوب تنگ و کان خستاری با (انوری شاه) تنگ و نهش لعود سوزی
ماند با چون آمده شد راست بوزی ماند با صاحب جهانگیری معنی سوم را ذکر کرد و غالباً داخل
معنی دوم کرده و معنی چهارم و پنجم و نیز دهم تا پانزدهم را هم ترک کرده صاحب جامع تبرک
معنی چهارم و پنجم گوید که (۲۰) پنج اول و کسر شانی مقابل پنجم و کیف است - صاحب رشیدی
تبرک معنی اول و چهارم معنی سوم را داخل معنی دوم می داند و معنی پنجم و هفتم و چهارم و دهم و بستم را
گذاشته - صاحب سروری بجائی ذکر معنی هجدهم کرده و بجای دیگر ذکر دیگر معانی فرموده معنی سوم
را ترک کرده و مقصودش هم همین باشد که داخل معنی دوم است و معنی پنجم و دهم و دوازدهم
و چهاردهم و نوزدهم و بستم را گذاشت بهر باره ذکر معنی اول تا سوم و ششم و هشتم و دهم و
شانزدهم و هجدهم قاعته کرده بذیل معنی دهم کیاب را هم آورده چون عیش تنگ و وقت تنگ
و یعنی (۲۱) آغوش هم آورده (مختصر) چنان به تنگ من از سر خوشی در آمد تنگ بود
که گوئی آمد و تنگ گرفت در آغوش به خان آرزو در سراج معنی سوم را داخل معنی دوم کرده
و معنی هفتم را غیر از معنی ششم نداند و معنی بستم و بست و یکم را هم نیارد و در چراغ هدایت
ذکر معنی اول فرموده بذیل معنی دهم کیاب مقابل ارزان را داخل کند و ارسته بر ذکر معنی ظرف
خاص گلاب و شراب و امثال آن قانع که داخل معنی هجدهم است - صاحب فدائی بر معنی اول
و هشتم و نهم و هجدهم اکتفا فرموده صاحب رتبهما بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار این را معنی
شیشه شراب مخصوص کند که داخل معنی هجدهم باشد و صاحب بلجالی بخواه معاصرین پنجم می فرماید که معنی است و پس گو
عرض کند که معنی اول و ششم و هفتم و یازدهم و دوازدهم و چهاردهم و پانزدهم و شانزدهم و هجدهم

و بستم اصل است و معانی دیگر مجاز و معنی دیگر چیزی نیست همان معنی دہم است نقص تعریف بر پان
 است کہ همان معنی دہم را بشکل مصدر بیان کرد (اردو) (۱۱) تنگ - فراخ کا مقابل (۲۱)
 بستہ عموماً - مذکر (۳۱) بستہ شکر خصوصاً - مذکر (۴۱) معشوقوں کا منہ - مذکر (۵۱) دیکھو دسویں
 معنی (۶۱) صفحہ تختہ جس پر صورت تصویر کھینچنے ہیں - مذکر (۷۱) البم جس میں متفرق تصویریں جمع
 رکھتے ہیں یا وہ مکان یا کمرہ جس میں متفرق تصاویر ہوں - مذکر (۸۱) گھوڑے کا تنگ - مذکر
 (۹۱) پہاڑ کا درہ - پہاڑی تنگ راستہ - مذکر (۱۰۱) نایاب - کم یاب (۱۱۱) دیکھو آزرودہ - (۱۲۱)
 بخشان کی ایک وایت کا نام - ٹوٹ (۱۳۱) ترکستان کے ایک شہر کا نام - مذکر (۱۴۱) سخت
 (۱۵۱) بہت (۱۶۱) قریب (۱۷۱) تیلی کا وہ ستون جس پر گھانا پھرتا ہے - مذکر (۱۸۱) کوزہ یا صراحی
 جس کی گردن چھوٹی اور تنگ ہو (۱۹۱) پرند کی چونچ - ٹوٹ (۲۰۱) تیلہ - نازک (۲۱۱) دیکھو آغوش

تنگ آستینی اسطلاح - بافتح و کاف **تنگ آغوش** اسطلاح - بافتح و کاف فارسی

بقول بہار معروف صاحب انڈنقل گارش بقول بہار آنکہ آغوش تنگ داشته باشد۔
 مولف عرض کند کہ بر زبان معاصرین عجم صاحب انڈنہزبانش مولف عرض کند کہ
 بعضی بخل است و این کنایہ باشد و بہار سند اسم فاعل ترکیبی است و آغوش تنگ دارندہ
 خان آرزوی ہند نژاد کہ آورده برای معنی کنایہ از کم ہر یعنی کسی کہ محبت کم کند از قبیل تنگ
 حقیقی است (۵) جنون در عالم خود جائزہ معاصرین عجم تصدیق این می کنند (صائب) (۵)
 میرزائی ہاست کہ بود در حلقہ زنجیر ہا تنگ نیم لطف بہار از شمار بیرون است و فغان
 آستینی ہا (اردو) بخل - مذکر - کہ غنچہ این باغ تنگ آغوش است بہ (اردو)

نامهربان کو کوه سکنے میں یکم مہر بہر دوسرے۔

تنگ آمدن از چیری مصدر اصطلاحی

بافتن بکاف فارسی بقول بہار کنایہ از عاجزو

محول شدن مؤلف عرض کند کہ مرادف تنگ

آمدن کہ بجایش گذشت (میرنجات ۷۰) گلا

تلخ از یک غنچہ معلوم است مقدارش پست

آخر ازین دشنام دادن تنگ می آید بہ مخفی مبار

کہ از سندان استعمال مصدر آئیدن پیداست

کہ می آید (ار و و) تنگ آنہ دیکھو تر آمدن

کے پہلے معنی۔

تنگ آمدن جامہ استعمال با لفتح

بکاف فارسی بقول بہار برای جامہ و مانند

آن بر بالایا ہرچہ یعنی او بود مشہور است و از

بیت ناظم ہروی معلوم می شود کہ این قید ہم

منور نیست (۷۰) بگذر ز لباس ہستی اسی

خضر بگو این جامہ تنگ تا کمر نیست بگو (میرزا

محمد زمان راسخ ۷۰) جامہ صبر بالایا جنون

تنگ آمد بگو آنچه از دست بر آمد بگریبان کردیم

بگو می فرماید کہ جناب سراج المحققین کہ مقصودش

از صاحب سراج و آرزوی کبر آبادی است

می فرماید کہ میرزای مذکور وقتیکہ این شعر را

گفتہ در بحر کہ یاران سخن سنج خواند ملا محمد سعید

اعجاز گفت جامہ بر بالا کوتاہ می باشد دور

بر تنگ میر مذکور بعد استماع این حرف مصرع

اول را چنین برگردانید (ع) کوتاہی کرد با

جنون جامہ صبر بگو لیکن سخن فہم می داند کہ این

مصرع بمصرع دوم من حیث المعنی جہان

نیست زیرا کہ در بدن جامہ در صورت تنگی

مناسب است نہ در کوتاہی و نمی فہمید این معنی

را مگر کسی کہ ہمارت درین فن داشتہ باشد خبر

کاشی ۷۰) لباس اطلس خورشید بر تنم تنگ

است بگو کہ در طریقت دیوانہ پیرن تنگ است

بگو (میرزا محمد حسین و اہب ۷۰) بسی تنگ است

بر اندام شو قلم جامہ مہستی بگو نمی آید برون از این

این قبایرستم مؤلف عرض کند که امثال یافته راسخ را بهتر از مصرع اول نداند نسبت آن ناظم هروی و سبزه کاشی و دوامب هر سه برای عرض می شود که آفاتنگ آمدن جامه یا کوتاه شدن تنگ آمدن نیست و سندر اسخ البته متعلق جامه درین شعر یعنی موزونیت جامه نیست بلکه به همین مصدر است و (تنگ آمدن جامه) یعنی اظهار ناموزونیت مقصود است و اگر کسی عام کنایه باشد از نامناسب و غیر موزونیت تنگ کوتاه را جای و هم از آن هم تنگی مراد است مقصود راسخ از مصرع اول همین که جامه صبر آری مهارت این فن داری که این تراکت برای بالای جنون کافی نیست. کوتاهی کردن یا معنی را پیدا کرده حق آنست که آنانکه ذوق تنگ آمدن یعنی مجازی هروی کی است و هر دو زبان دارند (اختلاف با یا خان آرزو) را داخل محاوره و قصه که منسوب به راسخ کرده اند بفهمند که او کوتاهی جامه را مقابل درازی و خداوند که از کجا گرفته اند. راسخ شاعر نامور است و ما کوتاهی را درین مصرع مرادف تنگی دانستیم و این شعرش را در اکثر کتب بر سبیل تمثیل دیده استفسار این کسی می تواند کرد که ذوق محاوره زبان و در کلام راسخ هم مگر اصلاح بیان فرموده و ارد (اردو) جسم پر جامه تنگ هونا. کوئی خان آرزو نمیدانیم ز که بردارش را از کجا گیریم چیز غیر موزون او را کافی هونا. خود خان آرزو در سراج یا چراغ هدایت ذکر تنگ آمدن منزل بر کسی مصدر این مصدر مرکب نکرده آنچه بهار بزبان سراج اصطلاحی - بالفتح و کاف فارسی - بهار و کر المتحققین گوید که (جامه بصورت تنگی مناسبت این کرده از معنی ساکت صاحب اند می فرماید است نه در کوتاهی) و همین وجه مصرع اصل که تنگ آمدن جای بر کسی مرادف این و تنگ	این قبایرستم مؤلف عرض کند که امثال یافته راسخ را بهتر از مصرع اول نداند نسبت آن ناظم هروی و سبزه کاشی و دوامب هر سه برای عرض می شود که آفاتنگ آمدن جامه یا کوتاه شدن تنگ آمدن نیست و سندر اسخ البته متعلق جامه درین شعر یعنی موزونیت جامه نیست بلکه به همین مصدر است و (تنگ آمدن جامه) یعنی اظهار ناموزونیت مقصود است و اگر کسی عام کنایه باشد از نامناسب و غیر موزونیت تنگ کوتاه را جای و هم از آن هم تنگی مراد است مقصود راسخ از مصرع اول همین که جامه صبر آری مهارت این فن داری که این تراکت برای بالای جنون کافی نیست. کوتاهی کردن یا معنی را پیدا کرده حق آنست که آنانکه ذوق تنگ آمدن یعنی مجازی هروی کی است و هر دو زبان دارند (اختلاف با یا خان آرزو) را داخل محاوره و قصه که منسوب به راسخ کرده اند بفهمند که او کوتاهی جامه را مقابل درازی و خداوند که از کجا گرفته اند. راسخ شاعر نامور است و ما کوتاهی را درین مصرع مرادف تنگی دانستیم و این شعرش را در اکثر کتب بر سبیل تمثیل دیده استفسار این کسی می تواند کرد که ذوق محاوره زبان و در کلام راسخ هم مگر اصلاح بیان فرموده و ارد (اردو) جسم پر جامه تنگ هونا. کوئی خان آرزو نمیدانیم ز که بردارش را از کجا گیریم چیز غیر موزون او را کافی هونا. خود خان آرزو در سراج یا چراغ هدایت ذکر تنگ آمدن منزل بر کسی مصدر این مصدر مرکب نکرده آنچه بهار بزبان سراج اصطلاحی - بالفتح و کاف فارسی - بهار و کر المتحققین گوید که (جامه بصورت تنگی مناسبت این کرده از معنی ساکت صاحب اند می فرماید است نه در کوتاهی) و همین وجه مصرع اصل که تنگ آمدن جای بر کسی مرادف این و تنگ

کردن جای بر کسی متعدی منہ مؤلف عنہ ہنگامی کہ بارش ہنگام بار و ازان ہنگام
 کند کہ سبحان اللہ چہ خوش تحقیق و تعریف آب چاہ ہانجشگر و تنگی آب بہرہ مؤلف
 است چہ الہی فرماید کہ مصدر زیر بحث کنایہ عرض کند کہ موافق قیاس است کہ موسم کمی
 باشد از گنجایش قیام باقی نماندن و سدیش باران را نام است (اردو) بدہنگامی ہنگام
 کردہ اش کہ از نظامی است متعلق بہ مصدر یہ دکن کا محاورہ ہے یہ سقامت فصل بھی
 (تنگ در آمدن منزل بر کسی) است مرادف کہتے ہیں کہ ہنگامی کہہ سکتے ہیں یعنی وہ
 عرصہ تنگ شدن بر کسی یعنی ناب اقامت فصل جس میں بارش حسب عادت نہ ہوئی ہو
 نہ داشتن کسی (س) چہ منزل در آمد بہ بدخواہ بلکہ کم ہوئی ہو۔

تنگ پڑ پڑ پان بکین تیز گردن چنگ پڑ۔ **تنگا تنگ** اصطلاح۔ بالفتح و کاف

(اردو) مقابلہ کی طاقت نہ ہونا۔ قافیہ تنگ فارسی بقول بہار یعنی بسیار تنگ مؤلف
 ہونا ہرزہ سنا۔ عرض کند کہ بہ الف عطف است کہ اصل این

تنگ آوردن مصدر اصطلاحی بہ فتح تنگ و تنگ بود تکرار برای مبالغہ (بہر خیر و

وکاف فارسی بقول فدائی بستوہ آوردن و (س) بود زان جا یگاہ تنگا تنگ پڑ آب دریا

تنگ گرفتن کار است مؤلف عرض کند کہ بقدریک فرسنگ پڑ (اردو) بہت تنگ

متعدی تنگ آمدن باشد موافق قیاس۔ **تنگ اختلاط** اصطلاح۔ بالفتح و کاف

(اردو) تنگ کرنا۔ فارسی بہار ذکر این کردہ از معنی ساق

سنگالی بالفتح و کاف فارسی بقول فدائی و صاحب انند نعل نگارش مؤلف عرض کند

کہ اسم فاعل ترکیبی معنی کسی کہ اختلاط باہمی کم ہم خمیہ نیلوفر است (۱) (ارو) اختلاط
 وارو معنی کم اختلاط است (۲) (مہوری) کم کہنے والا۔ فارسی ترکیب سے کم
 گاہ ازوت تک اختلاط کہر باہر ازو اختلاط کہہ سکتے ہیں۔

تنگکار | بفتح و کاف فارسی۔ بقول برہان کہ صراحت کاف فارسی نکرده بروزن اخبار
 دارونی کہ صراحت کالمش بکاف عربی گذشت صاحبان رشیدی و سرورنی و مؤید ہم
 صراحت کاف فارسی کرده اند (حکیم اسمعیل کوفی) اگر تنگکار را خواہی کہ سازی پوز
 اجساد و آتش گذاری پوز خان آرزو در سراج ذکر این بکاف فارسی کرده مؤلف
 عرض کند کہ ما صراحت کافی بکاف عربی کرده ایم جزین نیست کہ این را تبدیل آن دانیم چنانکہ
 کند و کند و ازینکہ اسم جامد است جا دارو کہ این را باعث بار کاف فارسی اصل و ایم
 و آن را تبدیل این (ارو) دیکھو تنگکار۔

تنگ افتادون کار | مصدر اصطلاحی **تنگ بار** | اصطلاح۔ بقول برہان و جامع
 بفتح و کاف فارسی۔ بقول بہار و اند لازم بروزن زنگبار (۱) نامی است از نام ہا
 تنگ گرفتن کار مؤلف عرض کند کہ در شکل باری تعالی شانہ و بہ اصطلاح سالکان حضرت
 افتادون است و بس (محمد قلی سلیم) چاہا باری تعالی است باعتبار وحدت حقیقی کہ
 سینہ ام ہر یک در تنخانہ است پوز اولنا آنجا گنجایش ہیچ چیز نیست نہ از طریق وجود
 کار ہر اسلام تنگ افتادہ است پوز (ارو) و نہ از راہ تعقل و (۲) شخصی را نیز گویند کہ
 کام شکل میں پڑتا۔ ہمہ کس را پیش خود راہ ندہد و مردم پیش او

بدشواری باریابند (۳۱) چیری را ہم گویند کہ با عتماد صاحب جامع و ناصری کہ تحقیقین صاحب بدشواری بدست آید و بعنایت عزیز الوجود۔ زبان اند معنی اول را صحیح دانیم و محتاج سند صاحبان جهانگیری و ناصری بر معنی اول و دوم نیست (ارو) (۱) اللہ تعالیٰ کا نام غازی قانع (شیخ عظامی ۱۵) وجود تو از حضرت میں تنگبار ہے۔ مذکر (۲) وہ شخص جس کے تنگبار پکڑ پکڑ پیک اندیشہ را سنگسار پکڑ پکڑ پیک پاس کسی کی رسائی بدشواری ہو۔ مذکر (۳) کیا اس سفرنگی (۱۵) در پرودہ وصل عاشقان را پکڑ پکڑ پیک چیسبر۔ مؤنث (۴) وہ مقام جہان باریابی و رکان خیال تنگبار است پکڑ پکڑ پیک صاحب سروی مشکل ہو۔ مذکر۔	بدشواری باریابند (۳۱) چیری را ہم گویند کہ با عتماد صاحب جامع و ناصری کہ تحقیقین صاحب بدشواری بدست آید و بعنایت عزیز الوجود۔ زبان اند معنی اول را صحیح دانیم و محتاج سند صاحبان جهانگیری و ناصری بر معنی اول و دوم نیست (ارو) (۱) اللہ تعالیٰ کا نام غازی قانع (شیخ عظامی ۱۵) وجود تو از حضرت میں تنگبار ہے۔ مذکر (۲) وہ شخص جس کے تنگبار پکڑ پکڑ پیک اندیشہ را سنگسار پکڑ پکڑ پیک پاس کسی کی رسائی بدشواری ہو۔ مذکر (۳) کیا اس سفرنگی (۱۵) در پرودہ وصل عاشقان را پکڑ پکڑ پیک چیسبر۔ مؤنث (۴) وہ مقام جہان باریابی و رکان خیال تنگبار است پکڑ پکڑ پیک صاحب سروی مشکل ہو۔ مذکر۔
بر معنی دوم قناعت فرمودہ صاحب رشیدی تنگ بخت اصطلاح۔ بقول بہار و تذکر معنی دوم گوید کہ (۴) جانی کہ مردم بدشواری اندکنا یہ از مفلس و تہیدست (شیخ شیراز باریابند خان آرزو در سراج ذکر معنی دوم) مگر تنگ بخت فراموش شد پچو دست و چہارم کردہ نسبت معنی اول بیان کردہ چہارم گوید کہ عجب است از وزیراچہ در شعر نظامی کہ موافق قیاس است (ارو) مفلس۔ معنی نام باری تعالیٰ درست نمی شود و قناعت بر جناب الوہیت از جہت نارسائی خلایق نیز اطلاق می توان کرد و اللہ اعلم (اتہی) لطف عرض کند کہ اسم فاعل ترکیبی است خیال خان آرزو نسبت معنی آخرہ من وجہ درست و لیکن	بر معنی دوم قناعت فرمودہ صاحب رشیدی تنگ بخت اصطلاح۔ بقول بہار و تذکر معنی دوم گوید کہ (۴) جانی کہ مردم بدشواری اندکنا یہ از مفلس و تہیدست (شیخ شیراز باریابند خان آرزو در سراج ذکر معنی دوم) مگر تنگ بخت فراموش شد پچو دست و چہارم کردہ نسبت معنی اول بیان کردہ چہارم گوید کہ عجب است از وزیراچہ در شعر نظامی کہ موافق قیاس است (ارو) مفلس۔ معنی نام باری تعالیٰ درست نمی شود و قناعت بر جناب الوہیت از جہت نارسائی خلایق نیز اطلاق می توان کرد و اللہ اعلم (اتہی) لطف عرض کند کہ اسم فاعل ترکیبی است خیال خان آرزو نسبت معنی آخرہ من وجہ درست و لیکن

تنگ بودن استعمال - صاحب آصفی	(اردو) پٹ کر گلے لگالے۔
ذکر این کرده از معنی ساکت و بذیل آن ذکر	تنگ بستن استعمال - بقول آصفی۔
ملفوظات این کند مؤلف عرض کند کہ این مطلق بمعنی عام بود مقابل کشادہ بودن و استعمال آن باضافت در ملفوظات می آید (اردو) تنگ ہونا کند کہ این مصدر صرف برای بستن ہر چیز تنگ رہنا۔	تنگ بستن کمرو میان برای دو چیز می باشد کمی برای زور کردن دوم در کار ہای کہ استداد آنها منظور باشد مؤلف عرض کند کہ این مصدر صرف برای بستن ہر چیز تنگ رہنا۔
تنگ بودن جای بر کسی استعمال۔	مستعمل و بیچ خصوصیت کمرو میان ندارد
بقول بہار معنی تنگ آمدن منزل بر کسی ہوا عرض کند کہ معنی نبودن جای کسی بر مقامی است آصفی ہم ذکر این کرده (اردو) کسی مقام پر بندید میان را بے بر طاقت ما کار چنین تنگ کسی کو جائے نہنا۔	(نظامی ۵) عنان تاب شد شاہ فیروز جنگ بے کمر ہبت بر کین بدخواہ تنگ بے۔ و کلیم شہرستانی ۵) ای خوش کمران تنگ بندید میان را بے بر طاقت ما کار چنین تنگ کسی کو جائے نہنا۔
تنگ بودن خاطر مصدر اصطلاحی۔	تنگ بودن خاطر مصدر اصطلاحی۔
بمعنی کلفت انگیز بودن خاطر است مؤلف از عرض کند کہ موافق قیاس (ظہوری ۵) خوش روی کشادی بے بد و نیک نمودم بے گفتی کہ مگر خاطر ما تنگ نبود است بے (اردو) طبیعت کا مکدر ہونا۔	مصدر بندیدن پیدا است کہ بجایش می آید و تمیم استعمال از کلام ظہوری پیدا است (۵) از من کہ قرب ساختہ پیر این توام بے خود را بے بستن بند قباعد بے (اردو) تنگ ہونا اعم از نیک کمرو یا اور کوئی چیز۔

تنگ بودن کوی برسی استعمال	تنگ بودن فضائی گفتگو اصطلاح

بمعنی حقیقی است مؤلف عرض کند که یوں جای کسی در کوی و موافق قیاس (ظہوری بود کوی تنگ بر ما از هجوم مدعی پای رستن خود بخود از فرق پا کر دیم و رفت	بقول بحر مجال سخن نبودن مؤلف عرض کند کہ مرادف تنگ بودن میدان گفتگو است کہ می آید (ارو) مجال گفتگو نہ ہونا۔ بات کرنے کی مجال نہ ہونا۔

تنگ بودن قافیہ	اصطلاحی

کسی کو کسی کو چون جگہ نہ ہونا۔ تنگ بودن میدان گفتگو اصطلاح بمعنی حقیقی ہم و صراحت کافی ہمدراجا (ارو) دیکھو استعمال می توان کرد اگر چه از سند بالاصد تنگ بودن پیدا نمی شود ولیکن عیبی ندارد	بقول بہار کنایہ از صعوبت و سختی (ملا بخود جامی) دلم ز گلشن دوران چگونہ بکشاید پہنچہ قافیہ خندہ است تنگ اینجا پڑو عرض کند کہ موافق قیاس است بمعنی حقیقی ہم استعمال می توان کرد اگر چه از سند بالاصد تنگ بودن پیدا نمی شود ولیکن عیبی ندارد

تنگ پیر اصطلاح	بقول سروری

بوزن سنگ نیر پالاون باشد و آن آتی است خلوایان را مانند گفتگو کہ بیان ردغن و امثال آن را صاف کند کہ ذافی المویذ و جواک نسج دیگر اشارہ تنگ پیر ہم کند کہ بہ کاف عربی گذشت ساحب مؤید ذکر این کردہ مؤلف عرض	کہ معاصرین عجم بزبان دارند (ارو) قافیہ تنگ رہنا۔ بقول اصفیہ کسی کام میں عجز رہنا۔ عجز ہونا۔ عاجز رہنا (آتش) بندش بست سے تیری آتش پ قافیہ تنگ رہا کرتا ہے (قافیہ تنگ ہونا) ہی

(۱۱۵۱)

که مرکب اضافی است (ارو) تنگ تگاو و کلا سوم و پنجم گوید که (۶) نود دولت و (۷) فقیر۔ صاحب مؤید بذر معنی اول و پنجم و هفتم نسبت معنی سوم صراحت خوشی کرده که مردم نادیده	کوه کیلویه فارس میں ایک درے کا نام ہے جہاں مومیائی ہوتی ہے۔ مذکر۔
ازن باشد صاحب نامری در لطافت بر معنی	تنگ تنگ اصطلاح۔ بقول بھرو
اول و ششم قانع۔ صاحب سروری در لطافت بر معنی اول قناعت کرده (شیخ سعدی ۱۵)	مؤید بسیار مؤلف عرض کند کہ این معنی مخصوص باشد بجائی کہ ذکر سامانی کنند کہ با تنگ تعلق دارد مثلاً می گویند کہ درین خرماتنگ
از کبر بر آسمان پدیدار بذر معنی اول و ششم گوید کہ معشوق را ہم کہ بظرف کسی میل نمی کند	تنگ شکر است یعنی بسیار شکر است و در تعریف این تکرار بسیار هم تسامح محققین بالا
خود مغرور می باشد یا از جهت حیابود تا آنکہ بر جلال خود نظر داشته باشد چنانکہ در قرآن مجید در تعریف حوران بہشت واقع شد	است۔ خور بر محاوره زبان نگر و نڈ و از تکرار و بکن تنگ در معنی ہم تکرار لفظ بسیار کردند۔ (ارو) بہت۔
کہ من قاصراتنا الطرف ای زبانیکہ نظر از شوہر خود درنگذرانند و استعمال این لفظ در محل تعریف معشوقان خاصہ قدماست و در کلام متاخرین دیدہ نشد (خواجہ نظامی ۵) می و مرغ و بیکان و آواز چنگ بابت تنگ چشم	تنگ چشم اصطلاح۔ بقول برہان و جامع (۱) کنایہ از مردم نجیل و مسک و (۲) ترکان را نیز گویند و (۳) مردم نادیدہ و (۴) دیورنگ و (۵) زنی کہ بغیر از یک شوہر ہند باشد۔ صاحب بجز بذر معنی اول و دوم و

اندراغوش تنگ، مؤلف عرض کند که معنی	بجوانه خیات بذر هر دو معنی گوید که کنایه از نخل
دوم متعلق از همین معنی بیان کرده بسیار یافته	بجای آنکه صاحبش بسبب دون همی بدنیای
می شود که شعر اشوق را ترک گویند ولیکن بعضی	فانی بسند نموده و کنایه از کم نگاه می عشوق و
محققین بالا معنی دیگری پیدا کرده بابتی حالی به	این لغت در صفت معشوق واقع شود از آن جهت
همه معانی بالا کنایه باشد و نسبت معنی چهارم	که معشوق از غرور حسن یا از شرط حیال سومی کسی نمی
عرض می شود که بد صورتان چشم خرد و تنگ	بند مؤلف عرض کند که یامی مصدر می بر
دارند از اینجا است از تنگ چشم که اسم فاعل	تنگ چشم زیاده کرده اند و بس (ارو و)
ترکیبی است دیورنگ مراد گرفته اند و مقصود	(۱) بخیل - مذکر (۲) معشوقون کی کم نگاه می نش
ازین بد صورت و زشت صورت است	تنگ حوصلگی اصطلاح - خان آرزو
و بس (ارو و) (۱) تنگ چشم بقول آصف	در چراغ هدایت گوید که بفتح اول و سکون دوم
بخیل - کنجوس - ممسک (۲) معشوق - مذکر	و به تحریک تیر چنانکه گذشت هر دو صحیح است
(۳) و در همین نه عورت کوزه و کجا بود بزرگ	که تنگی حوصله و تنگی حوصله هر دو موجب افشای
(۴) بد صورت (۵) و در عورت جس نه فر	چیز است مثلاً اگر کوزه تنگ باشد معنی خنوق
ایک شوهر کوزه کجا بود مؤنث (۶) نود دولت	است و اگر تنگ بود معنی بسیار کم منی است
جو آسانی دولت مند نبود (۷) فقیر - مذکر	غرض از هر دو آب تراوش می کند دوم شهود
تنگ چشمی اصطلاح - بقول بگردانند	است (طفراسه) از شرم تنگ حوصلگی دو
نخل و (۲) کم نگاه می عشوق صاحب اند	بر نخاست و امشب که سوخت آتش می بپو

آن جان نیکوان یک پیچیده ایم آن کمر تنگ خانہ راہ (اردو) تنگ مقام رکبتے والا تنگ خوا اسطلاح - صاحب تحقیق اسطلاح	خس مراد مؤلف عرض کند کہ تنگ حوصلہ بجاف عربی بجایش گذشت و تنگ حوصلہ یامی مصدری بران زیادہ کردہ اندواین یعنی
کم ظرفی و رذالت است و بس (اردو) تنگ گوید کہ بمعنی بدخلق است مؤلف عرض کند کہ اسم فاعل ترکیبی است موافق قیاس (صائب سے) زار بخش نیست خوشتر ہیج خلقی تنگ یا	کم ظرفی و رذالت است و بس (اردو) تنگ حوصلگی بقاعدہ فارسی کہہ سکتے ہیں - کم ظرفی - رذالت - مؤنث -
راہ چو پشت بہر نباشد عذر خواہی زشت و پست راہ (اردو) دیکھو بدخلق - تنگ داشتن عرصہ برسی مصدر	تنگ حوصلہ اسطلاح - بقول بہار - مقابل فراخ حوصلہ و مرادف تنگ حوصلہ کہ بہ کاف تازی گذشت (صائب سے) چوتنگ
اسطلاحی - متعدی تنگ بون جامی برسی مؤلف عرض کند کہ خصوصیت عرصہ دینیا نباشد ہرسم طرف راہم استعمال توان کرد یعنی مکان و جای و میدان و امثال آن	حوصلگان دور گذران از خود بہ کہ آب رفتہ دینجا بجوی آید بہ مؤلف عرض کند کہ ہوا قیاس است (اردو) تنگ حوصلہ - دیکھو تنگ حوصلہ -
شغیج اثر سے) گراجل پیش آید از شادی مخلوق می ز ندہ عرصہ بر خصم تو از بس تنگ وارد روزگار بہ معنی سباد کہ درین سند استعمال مصدر و آریدن است کہ بجایش می آید -	تنگ خانہ اسطلاح - بہار ذکر این کردہ از معنی ساکت و لذت نقل نگارش مؤلف عرض کند کہ اسم فاعل ترکیبی است یعنی مقام تنگ دارندہ (شیخ اوحدی سے) اگر در میان لاغر

(ارو) میدان تنگ کرنا۔ رہنے دنیا۔ (ب) تنگ درزی ربط مد آشا کہ تم ہا دم

رہنے کا موقع دنیا۔ خوشی کہ بیگانہ ہشتینت نیت پان خان آرزو

مصدر درپہر غایت ذکر این کردہ مؤلف عرض

اصطلاحی کذا کہ در زبانی تنگ کاف جاہ می آید ظاہر اثر

بقول تنگ با در زوی ای مصدر را

بہار ساختہ اندو معنی کنایہ با الفاظ مرکبہ تعلق ملطف

وانند مزار والبتہ (تنگ و رزی) بہ واو عوض وال

معروف مؤلف عرض کند کہ معانقہ کردن

بہ محبت تمام (فطرت مشہدی) (ب) تنگ

در آغوش نگاہش ترسم پو کہ خلد خار بہ پیراہن

تازک بدنی پو (مخلص کاشی) (۵) ازدود

ولم جاہرہ اورنگ گرفت است پو یا سوختہ

در لغت تنگ گرفت است پو (ارو) عجم با اتفاق دارند (ارو) زیادہ

محققین بالاراد در غلط انداختہ باشد معاصرین

(۱) تا (۵) کمال محبت کے ساتھ معانقہ کرنا۔ قول بجز گہری دوستی۔ نوٹ۔

سینے سے لگانا۔ تنگ درزی اصطلاح بقول بحر و بقول اندک بواز خواہن سخن قریب رسیدن

بہار بیخ وال پہ چسپان اختلاطی (حسن تاثیر) او (فردوسی) رسید انگی تنگ شد شاہ

روم با غر و شید گای مرد بیدار شوم **مؤلف** گوید که نیازمند باشد که مقصودش غیر از معنی اول
 عرض کند که هر چه ما ازین سند خیال می کنیم مصدر تنگ
 شدن پدید است که بجایش می آید و مصدر زیر تعریف
 محاوره زبان نیست فاعل (ار و و) کسی که
 قریب هونا۔
تنگ دست اصطلاح بقول برهان بر در کتابت و او عطف میان تنگ دستی و بی چیزی
 وزن رنگ بست (۱) کنایه از فقیر و مفلس این فساد پیدا کرد که معنی دوم قائم شد از اینجا
 و بی چیزی فرماید که (۲) تنگ دستی و بی چیزی هم که دیگر تحقیق ازین معنی احترام کرده اند و ما هم
 و (۳) مسک و بخیل و (۴) مسک کوچک و تسامح برهان و انیم و معنی پنجم بیان کرده بسیار از
 مندی که کم بدست آید صاحب جامع معنی دوم که تقسیم دارد و متعلق به معنی اول و سوم کنیم که فقیر و
 را ترک کرده صاحب سروری در ملحقات مسک هر دو قیمت و تنگ سخت اند و لیکن
 بر معنی اول قانع (شیخ سعدی ۱۵) ترش حق آنست که از لفظ تنگ دست این تقسیم پدید
 تنگ دستی دو حرفی نوشت که اسی نیک فرجام و بدون سند استعمال معتبر ندانیم (طهوری ۱۵)
 فرخ سرشت که صاحبان (ناصری در ملحقات) تنگ دستان چهل دست فراخی دارند و نشود
 و مؤید مشفق با او صاحب بحر ذکر معنی اول و معنی دوم همه یک هیچ بهت سوگند (ار و و)
 و چهارم کرده بهار تبرک هم معانی می فرماید (۱) فقیر مفلس تنگ دست بھی که سکتی بین
 که (۵) یعنی تنگ سخت است صاحب قائل (۲) تنگ دستی مفلس نوشت (۳) مسک بخیل

پیدا است مخفی مباد کہ از سند بالا استعمال مصدر باشیدن پیدا است کہ بجایش گذشت (اردو)	(۳۴) چھوٹی مسند - مؤنث (۵) کم قسمت - تنگدستی اصطلاح - بقول فدائی (۱۱) تنگدستی
الف (۱) ملول (۲) تنگدل - بقول آصفیہ - بخیل کنجوس (ب) ملول ہونا - تنگدل نشستن استعمال - بمعنی ملول نشستن	بی پولی و نیازندی - صاحب مؤید گوید کہ بمعنی (۲) مسکی و بجلی مؤلف عرض کند کہ یامی مصدری برتنگدست زیادہ کردہ اندو
است مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس (ظہوری) زندانیان بخلد نشینند تنگدل بہ زمین بلغ و بوستان کہ بزندان سپردہ اند کہ مخفی مباد کہ آری بالا استعمال مصدر نشینیدن پیدا است کہ بجایش -	بیچ (اردو) (۱۱) تنگدستی بقول آصفیہ - جاری - مؤنث - مفلسی - ناداری - فلاکت (۲) مسکی بجلی - مؤنث - دکن میں بحالت کتبے میں - مؤنث -
میں آید (اردو) مول مہینا - تنگدان اصطلاح - بقول بہار	الف تنگدل اصطلاح - بقول بہار وانتدا (۱) ملول و ناخوش (خواجہ شیرازہ)
رشیدی (۱) از اسمای محبوب است خان آرزو در سراج ہم ذکر این کردہ مؤلف عرض کند کہ این کنایہ باشد و (۲) بمعنی حقیقی کسی کہ وہاں اونگک باشد کہ داخل حسن است (اردو) تنگ دہان (۱) معشوق (۲) وہ	غنی گو تنگدل از کار فرو بستہ مباحث کہ کزوم معج مدیابی و انعام نسیم کہ مؤلف عرض کند کہ اسم فاعل ترکیبی است و موافق قیاس معاصرین عجم (۲) بمعنی بخیل ہم استعمال کنند و از سند بالا مصدر
شخص جس کا منہ چھوٹا ہو - تنگدل بودن بمعنی ملول بودن	(ب) تنگدل بودن بمعنی ملول بودن

۱۷۵۱۱

تنگ رزق اصطلاح - خان آرزو است (ارو) تن ڈھانپنا یہہ کن کامی	تنگ رزق اصطلاح - خان آرزو است (ارو) تن ڈھانپنا یہہ کن کامی
در سراج بجاف عربی گوید کہ بمعنی کمی رزق استعمال ہے۔ لباس پہننا جسم کو لباس میں چھپانا۔	در سراج بجاف عربی گوید کہ بمعنی کمی رزق استعمال ہے۔ لباس پہننا جسم کو لباس میں چھپانا۔
است مؤلف عرض کند کہ سکندری خور تنگ روزی اصطلاح - بقول بہار	است مؤلف عرض کند کہ سکندری خور تنگ روزی اصطلاح - بقول بہار
است اسم فاعل ترکیبی بجاف فارسی باشد۔ و بجز وانہ تنگ دست (میر خسرو) بران	است اسم فاعل ترکیبی بجاف فارسی باشد۔ و بجز وانہ تنگ دست (میر خسرو) بران
معنی کسی کہ رزق تنگ دارد و مرفہ الحال نباشد۔ روزی باید گریست۔ ہرگز از بیم تنگی بود	معنی کسی کہ رزق تنگ دارد و مرفہ الحال نباشد۔ روزی باید گریست۔ ہرگز از بیم تنگی بود
ما شاء اللہ محقق نامور نظر بقواعد فارسی خوب	ما شاء اللہ محقق نامور نظر بقواعد فارسی خوب
دارد کہ تنگی رزق را مرادف تنگ رزقی قیاس و اسم فاعل ترکیبی است (ارو) مجلس	دارد کہ تنگی رزق را مرادف تنگ رزقی قیاس و اسم فاعل ترکیبی است (ارو) مجلس
داند مخفی مباد کہ اگر بجاف عربی ہم گیریم اسم نال	داند مخفی مباد کہ اگر بجاف عربی ہم گیریم اسم نال
تنگری بقول انڈیکس بریم و سوم در فارسی	تنگری بقول انڈیکس بریم و سوم در فارسی
ترکیبی است معنی رزق کم دارندہ نہ بمعنی	ترکیبی است معنی رزق کم دارندہ نہ بمعنی
زبان خدای تعالیٰ و تقدس را گویند مؤلف	زبان خدای تعالیٰ و تقدس را گویند مؤلف
کمی رزق (ارو) تنگ رزق بقاعدہ عرض کند کہ ظاہر اسم جامد فارسی قدیم می نما	کمی رزق (ارو) تنگ رزق بقاعدہ عرض کند کہ ظاہر اسم جامد فارسی قدیم می نما
فارسی اس شخص کو کہہ سکتے ہیں جسکی آمدنی کم	فارسی اس شخص کو کہہ سکتے ہیں جسکی آمدنی کم
ہو اور باعتبار معیشت مرفہ الحال نہ ہو۔	ہو اور باعتبار معیشت مرفہ الحال نہ ہو۔
تنگ گرفتار در چہری مصدر اصطلاحی	تنگ گرفتار در چہری مصدر اصطلاحی
بقول بحر پوشیدن تن در چہری صاحب آصفی	بقول بحر پوشیدن تن در چہری صاحب آصفی
بند خسرو ذکر این کرده (س) تن چو دران	بند خسرو ذکر این کرده (س) تن چو دران
خلعت روشن گرفت بخون یواقت بگردن	خلعت روشن گرفت بخون یواقت بگردن
گرفت و مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس	گرفت و مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس

تنگ زعفران اصطلاح بقول بجزوانند	بقول آصفی سخت کردن آن مؤلف عرض کند

و میوید با صفت برگ های زرد که در خزان	که بشکل انداختن کار است (جانی صفایانی)

می ریزد و بهار هم بجوای گشت اللغات ذکر این	برودانش خط اندام کار را چون تنگ ساخت

کرده مؤلف عرض کند که خلاف قیاس	باید قدر و انعم برات بوسه را تنخواه نیست

باشد مشتاق سزا است حال می باشیم از نیک	کام کو وقت او در شکل مین دانای سخت کردینا

عقین اهل زبان ازین ساکت اند (ارو)	تنگسار اصطلاح بقول برهان و جامع

و زردی پیچ جو خزان مین و زخون سے گرین	و ناسری بر وزن تنگسار (۱) یعنی فسخ است

تنگرست اصطلاح بقول بجزوانند	و فسخ در لغت یعنی ضعف و جہل و فساد را

منفس و تنگرست مؤلف عرض کند که	و مقصود عقل باشد و با بطلان اهل تاسخ

اسم فاعل ترکیبی است بمعنی کسی که زندگی	(۲) چیزی را دو مرتبه تنزل واقع شدن چنانکه

تنگی کند موافق قیاس (ارو) و کچھ تنگت	انسانی بصورت حیوان دیگر جلوه نماید و او را

که پہلے معنی -	بگذارد و بصورت نبات چمن پیرا شود و خان

تنگس بقول برهان و رشیدی و جامع	آرزو در سراج می فرماید که در فرنگهای مغرب

همان تنگس که کاف تازی گذشت مؤلف	و دیده نشد غالباً تصحیف گسار است بمعنی کسی

عرض کند که ما اشاره این هم در اینجا کرده ایم	که سرش مثل سر گاو باشد چه سار یعنی سر آمده

اسم جامد فارسی زبان است (ارو) و کچھ تنگس	مؤلف عرض کند که سجان الله چه خوش قیاس

تنگ ساختن کار مصدر اصطلاحی که لفظاً و معنی چیز دیگر است	صاحب سفرنگ

بشرح نوزدهمی فخره (نامرثت ساسان نخست) یا اسماک باران بود. دکن میں بدھنگام او کرم ہنگام
 تنگسار را به فتح تالی فوقانی و سکون لئون گفته که کہتے ہیں۔ مؤنث۔
 یعنی دوم است و این قدر صراحت فرید کران **تنگست** بقول جامع همان تنگست
 کہ برویندگان پیوند و آنکہ از بدی در تن۔ کہ بکاف عربی گذشت مؤلف عرض کند کہ
 بہ ایران نامی اور زور خوی در آید آن را تنگسار صراحت معنی ہمد را بجا کرده ایم نظر باعتبار جانت
 بہ فتح لئون و سکون لونی نامی نام است مؤلف کہ محقق زبان خود است این را تبدلش میداند
 عرض کند کہ لغت زندہ و پازندہ است معاصرین عجم پناگہ کند و کند (ارو) و دیگر تنگست۔
 ازین بی خبر اند باعتبار جامع و نامری کہ بزود **سودا** اصطلاح۔ بہار ذکر این
 اہل زبانند این لغت را بہرہ و معنی اسم جامد کردہ از معنی ساکت صاحب اند نقل کار
 فارسی قدیم دنیسم (ارو) (۱) منف۔ مؤلف عرض کند کہ معنی گران فروش
 جہل۔ نقصان عقل۔ مذکر (۲) اصطلاح اہل اسم فاعل ترکیبی است (سجراکاشی) مرد
 تناسخ میں روح انسان کی وہ حالت جو دوسرا تاجر کشادہ دل باید پاتنگ سودا کش زبان
 ہنرمین نباتات میں منتقل ہونے سے پیدا ہونے والا ہے (ارو) گران فروش۔
تنگسال اصطلاح۔ بقول بحر و اند معنی **تنگ شاپور** اصطلاح۔ بقول نامری
 سال قحط و اسماک باران مؤلف عرض کند و اند تنگی است در حوالی شہر کازران
 کہ موافق قیاس است و معاصرین عجم ہم تنگست فارس کہ آن را خورہ شاپور گویند و در آنجا
 این می کنند (ارو) وہ سال جس میں قحط شہری بودہ کہ شاپور پادشاہ ایران بنا خورہ

بنا نموده و در میان آن تنگ فراخ رودی می گذرند و نقش طرف دیگر گوه که او نیز به شاپور
 آب روان است که آن را رود شاپور گویند می ماند و اکنون نمی از تن آن باقی است از زیر
 و هر دو طرف رود چهار بهار گوه کرده اند و اشکال بدول آبی از گوه تراشیده اند و به آن
 صور آنها ساخته اند و چهار مرتبه مقرر داشته اند و واسطه خراب شده است و این جدول را از
 از طرف زمین شکل سوار است کشیده اند برودخانه برداشته که تخمیناً رودخانه چهل پنجاه
 و چنان می نماید که چهار نعل سواران بجزکت ذرع از زیر آن اشکال جاریست و از بالا از
 آمده و هر مرتبه شانزده شکل سوار است و رود جدا کرده اند و یک طرف را که بجانب رودخانه
 طرف دیگر پیاده صف کشیده و در زیر نقش است از آبک و سنگ بالا آورده اند تا کنون
 شاپور و در مرتبه ثالث شکل سوار ایستاده است آبا و بحال خود باقی است و بعضی جا سنگ را
 که خود شاپور باشد که یک تن را در زیر پای تراشیده ممر آب قرار داده اند اکنون اگر کسی بخواند
 اسپ انداخته و گویند صورت قیصر روم است به تماشای آن اشکال رفته از همان ممر آب با
 که بدست شاپور را گرفته و هنگام سواری رفت که اکنون خشک است از آن جای که سنگ
 می خفته و شاپور پای بر شانه و کتف آن می نهاده تراشیده اند خم شده عبور باید کرد و وقتی بضرورت
 سواری شده و پیادگان هر یکی در دست چتر از در سفید به کارزان و بشیر از می رفته عمداً
 دارند یکی شیر می کشد و یکی پیل می راند و دیگری برای تماشای آن صور از درون تنگ به
 اسپ با عتراده در حرکت آورده بعضی شمشیر پهلوی رودخانه آدم نقش دیگر نیز در اینجا
 و بعضی نیزه در دست دارند که از نظر سلطان حجاری و نقاری شده که تفصیل آن درین مقام

لازم نیست مؤلف عرض کند که مرکب اضافی بقول بهار یعنی حقیقی است و خصوصیتی یا است (ارو) تنگ شاپور یک و زه مصون لفظ جامه و بالانذار و بلکه برای مرادفات کا نام ہے جس کو شاہ شاپور نے حوانی شہر کا زرا آہم مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس میں بنایا ہے جس میں سنگی لٹاویہ ہیں۔ مذکور است (محمد قلی سلیم) جسم زار مار بس تنگ شام اصطلاح۔ بقول بحر و بہار بالید از عنہای او پڑ شد لباس زندگانی و اندگیر اگر شام (مخلص کاشی) باین حال تنگ بر اندام ما پو (ارو) لباس جسم پریشان خندہ بر صبح وطن داروہ پو دل آوارہ ام بر تنگ ہونا۔ تنگ شدن خبر مصدر اصطلاحی در تنگ شام حلقہ موئی پو مؤلف عرض کند	کہ مقصود محققین بالا از وقت تنگ شام است بقول بہار کنایہ از کم بہر سیدن و دشوار کہ میان روز و شب بسیار کم باشد (ارو) یاب شدن خبر است (ظہوری) قلم شام۔ نوٹ۔ تنگ شدن جا استعمال۔ یعنی حقیقی در لب قاصد نهم خبر تنگ است پو مؤلف است مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس (ظہوری) ہر بیرونی بدرون آمد جا شداست پو ہم دارم کہ نگیر ندمن بیرون را لیکن عیبی ندارد حاصل آن ہمین است پو (ارو) جگہ تنگ ہونا۔ تنگ شدن جامہ بر بالا استعمال تنگ شدن دستگاہ مصدر اصطلاحی

(۲۰۵۲)

بقول بهار و بگردشوار یاب شدنش مؤلف عرض کند که مقصودش غیر از تنگ شدن قدرت وطاقت نباشد (صائب ۵) اگر باین دستور گردد و دستگاه عیش تنگ به هیچ تو تیسیم را کمتر ساختن به مخفی مباد که از سندان استعمال تنگ گردیدن دستگاه پیدا است عیبی ندارد که شدن و گردیدن مرادف یکدیگر است (ارو) قدرت اور طاقات کم هونا -	و تخصیص معنی دوم و سوم هم درست نباشد مثلاً اگر گوئیم که قبای عقل بر و تنگ شد معنیش همین باشد که کم عقل شد یا بدنتش پس برای مصدر زیر تعریف معنی اول کافی است معنی مباد که از سندان بالاست استعمال مصدر شودن پیدا است که بجای خودش می آید - (ارو) و کیهو تنگ شدن جامه - تنگ شدن کار استعمال بقول بهار
لازم تنگ گرفتن کار (سلمان ساوجی ۵) کار شد تنگ برین دل خبه یار کنید به دوست بهر خدا چاره بیمار کنید به (صائب ۵) چنان ز حسن تو شد کار تنگ بر خوبان به که دو خوبی مرد در حصار پاره گذشت به (ظهوری (۵) کار بر توبه ز ساقی شده خوش تنگ دگر دل گرفتار باین وسعت مشرب شده است مؤلف عرض کند که و رای معنی اول معنی دوم و سوم بصورت اصناف باشد بدون آن است بمعنی تنگی کار یعنی کشایش و رکار باقی	بکار بزرگ استعمال بهار کرد این گروه (۱) مرادف همان تنگ شدن جامه باشد و (۲) بقولش کنایه از بی طاعت شدن و (۳) تنگی معاش (نعمت خان عالی ۵) از شوق اینکه روی تو گل رنگ می شود به گل راقبای رنگ بر تنگ می شود مؤلف عرض کند که و رای معنی اول معنی دوم و سوم بصورت اصناف باشد بدون آن

رقم و امثال آن (صائب ۵) از شکوه حسن میدان تنگ برهمن شد است مدد و امر صحر ز یک دیوانه پرچون شد است (عربی ۵) عربی همه لافی بدعاتی قلم بشتاب که میدان نشود تنگ رقم را با مخفی میاد که از سند دوم استعمال مصدر شود و پیداست که بجای خود می آید (ارو ۱) میدان تنگ هونا وسعت میدان باقی نه رهنا -	نماندن از قبیل تنگ شدن میدان (ارو ۱) کام مین کشایش اور وسعت باقی نیز مینا کام کم هونا مستک شدن متاع مصدر اصطلاحی بقول بهار قیاس تنگ شدن خبر صاحب بحر گوید که معنی و شواریاب شدن متاع است و خصوصیت با متاع دزار و بلکه برای ماندن متاع هم تنگ شدن را صنف توان کرد مؤلف عرض کند که موافق قیاس باشد (مخلص کاشی ۵) از بی نهایت متاع دل چنین گرتنگ خواهد شد
استعمال بقول بهار عبارت از کم فرصتی مؤلف عرض کند که موافق قیاس و بمعنی حقیقی است (صائب ۵) آنگر ویداست از خط تنگ وقت آن هونا و بوسه زان لعل شکر باری خواهد بود لم و مخفی مباح که از سند بالا استعمال تنگ گردیدن وقت پیداست عیبی دزار و که شدن و گردیدن هر دو مرادف یکدیگر است (ارو ۱) وقت تنگ هونا - فرصت کم هونا -	دلربایان جنگ خواهد شد (ارو ۱) متاع کاکیاب هونا - مستک شدن میدان استعمال بیاب بذکر این از معنی ساکت مؤلف عرض کند که وسعت میدان باقی نماندن موافق قیاس است و بمعنی حقیقی و لکن بجالت اصناف این بسوی چیز یا معانی دیگر پیدایمی شود که حاصل آن تنگی همان مضاف الیه باشد چنانکه تنگ شدن میدان

شک شوق

استعمال بهار بذر این
 از معنی ساکت مؤلف عرض کند که معنی
 شکاف زائد نذر نده راسم فاعل ترکیبی
 است (عرفی ۵) حرف مقصوره یعنی ریزد
 زود و خامه طالع مانگ شوق است
 (ارو) سخت شکاف جیسے قلم سخت
 شکاف ہے یعنی اس کا شکاف سخت ہو اور کم
شکر اصطلاح بقول برهان

تنگ شکر تو ای بت جور شرادہ سبحان اللہ چنگ
 و شیرین افتادہ (سعدی ۵) زراوی حسین
 یاد دارم خبر کہ پیش فرستاد تنگ شکر (حکیم
 شغالی ۵) آن زمان می کشی پشیمانی و گریزیت
 کتم به تنگ شکر (صائب ۵) بوسه از لب
 شیرینی تو ای تنگ شکر یا گرفتیم نخواهیم عطا
 تو کجاست و ارسته بر معنی سوم قناعت کرد
 و ناصری در لطحات بر معنی اول خان آرزو

کنایه از دہان معشوق است مؤلف
 کند که این استعاره باشد و (۲) یعنی حقیقی
 مرکب اضافی است کہ بہ شکر است بالفتح
 صاحب بکر بکر معنی اول گوید کہ (۳) فنی
 است اگر کشتی و آن هر دو پای حرف تنگ
 گرفته زور بر سر و سینه اش آورده بر زمین
 زون است بهار بکر معنی اول و سوم گوید فارسی دہان معشوق کو کہہ سکتے ہیں۔ بزر (۴)
 کہ (۴) یعنی محبوب ہم صاحب سروری و تنگ شکر یعنی حقیقی۔ بہ شکر بزر (۳) فن
 لطحات بر معنی اول و دوم قانع (خاقانی ۵) کشتی کا ایک مخصوص واژون بزر (۴) معشوق

در سراج ہمزبانش صاحب تحقیق الاصطلاحات
 معنی چہارم را آورده بخیاں ما و رای معنی دوم
 دیگر ہمہ سعانی استعاره باشد نسبت معنی سوم
 می شود کہ چون استعمال فن کشتی کنند ہیئات
 مغلوب شکل تنگ شکری باشد کہ در دست
 غالب است (ارو) (۱) تنگ شکر قانع
 بزر (۴) معنی محبوب ہم صاحب سروری و تنگ شکر یعنی حقیقی۔ بہ شکر بزر (۳) فن
 لطحات بر معنی اول و دوم قانع (خاقانی ۵) کشتی کا ایک مخصوص واژون بزر (۴) معشوق

(۱۵۰۰)

تنگ شکر بر خاستن | مصدر اصطلاحی | مراد تنگ ظرف رنگ می مدوش می سازد و مراد

پیدا شدن تنگ شکر است مؤلف عرض کند (بیدل ۵) ز چشم تنگ ظرف خود چشمیت

که موافق قیاس باشد (ظہوری ۵) دہی برنی آیم پچیان گرداب گیر و بگرد و حلقہ می

باین تنگی و این شیرینی کہ بہ عرض تنگ شکری (اردو) تنگ ظرف بقول آصفیہ اوچھا

برخیزد و محقق مباد کہ از سنبالا استعمال مصدر کم حوصلہ پست ہمت ۔

برخیزدین پیدا است عیبی ندارد کہ بجای خوش (الف) تنگ عیش اصطلاح بقول

می آید (اردو) تنگ شکر پیدا ہونا ۔ برہان و بگرد و رشیدی کنایہ از مفلس و بی چیز

(۱۵۰۰)

تنگ شکر کشا دن | مصدر اصطلاحی | صاحب اندوہ خان آرزو در سراج ہر ہا

بمعنی حقیقی است مؤلف عرض کند کہ موافق برہان و در چراغ ہدایت ہم (سلیم ۵) بر

قیاس (ظہوری ۵) تنگ شکر اگر کشا ند بر چیست و گر تنگ عیشی مرغان کہ غنی کرد و چو

سوال پکی بشوند از ان لب شیرین جواب گلبن فراخ دامان را بہ بہار گوید کہ مرادف تنگ

تلمح (اردو) تنگ شکر کھونا بہ شکر کھونا روزی است (کمال نجد ۵) بی رخت شد

تنگ ظرف | اصطلاح بقول لغات چون دہانت عیش من پ تنگ عیش است آنکہ

برہان بمعنی سادہ لوح بہار گوید کہ مرادف ہمایش نیست پ مؤلف عرض کند کہ اسم

تنگ ظرف است کہ کجاف تازی گذشت ۔ فاعل ترکیبی است و از سندا و کل استعمال ...

مؤلف عرض کند کہ اتفاق داریم با او (ب) تنگ عیشی ہم پیدا است کہ بمعنی مفلسی

(صائب ۵) دیدن لعل لبش خاموش می باشد (اردو) الف مفلس ب مفلسی منت

بمعنی سخت گرفتن (علی خراسانی) در جمله تنگ گشتن استعمال صاحب آصفی
 نیست علی طاقت آبی به از لبکه مر اشوق بی - ذکر تنگ گشتن میدان کرده گوید که بمعنی مبتلا
 تنگ گرفتت به (مخلص کاشی) بگیر شدن به تنگی و سختی است مؤلف عرض کند
 مردم گرفت امید بقاست به که کفش تنگ همین که تنگ گشتن مرادف تنگ شدن بمعنی حقیقی
 بکند و روز بر سر پاست به صاحب فدائی می فرماید است اصناف این بسوی جا و میدان و وقت
 که بچشم سخت گیری است برای در مانده ساختن همه بمعنی تنگ شدن آن است و تنگ گشتن
 و بیچاره گردانیدن مؤلف عرض کند که در کسی بمعنی تنگ شدن کسی است (کمال اصفاقی
 سند دوم استعمال گیردن است که بجایش می آید) گشته بر دشمن تو روی زمین تنگ چنان
 (ار دو) تنگ کرنا به تنگ هونا سخت بر تانوا که نیاید سحر از زیر زمین جای مفرود (صائب
 تنگ گرفتن کار مصدر اصطلاحی -) از بس کشید ابر بر تنگ باغ را به میدان
 صاحب آصفی ذکر این کرده می فرماید که سخت خنده بر دهن غنچه گشت تنگ به (ار دو)
 گرفتن است مؤلف عرض کند که بمعنی سختی تنگ هونا -
 کردن در کار باشد (کلیم همدانی) بر طایفه تنگ گیری اصطلاح - بقول بهار و بحر
 ما که چنین تنگ بگیرد به ای خوش کران تنگ وانند کنایه از سخت گیری است (صائب
 بنزدید میان را به مخفی با و که در سند بالا است) از تنگ گیری پرخ خیس نزدیک
 مصدر گیردن است که بجایش می آید (ار دو) است به که در گلوی همان صائب استخوان
 کام بین سختی کرنا به سختی کرنا - ماند به مؤلف عرض کند که حاصل بالمصدر

تنگ گیرون است (از و) سخت گیری سختی - مؤنث -

(الف) تنگکوشش

(ب) تنگکوشا

الف - بقول برهان و جهانگیری و جامع باللام بر وزن پرده پوش

(۱) نام کتاب لوشای حکیم رومی است و صنایع و بدائع این کتاب

در برابر صنایع و بدائع ارتنگ مانی نقاش است و همچنانکه کتاب مانی را ارتنگ خوانند این

کتاب را تنگ نامند و معنی گویند (۲) علم خانه رومیان است در صورت گیری و صنایع

و بدائع نقاشی و این در مقابل نگار خانه چینی است و معنی گویند (۳) نام حکیمی است بابل -

صاحب رشیدی معنی سوم را ترک کرد صاحب ناصری بذكر معنی اول گوید که اصح اینکه تنگ

لوش از اهل بابل و معاصر شاک برمت صابئین و صاحب کتاب وجوه و حدود بوده است

(حکیم خاقانی ۵) بنام قیصران سازم تصانیف چه به از ارتنگ چین و تنگ لوشا (نظامی

۵) قطب آن پیکر جنوب و شمال پرتنگ لوشای صدمه از خیال به خان آرزو در سراج

بذكر هر سه معانی بالا گوید که در نسخه غایة المراد فی وفق الاعداد مسطور است که بدانکه آنچه در

باب از اعمال انبیا و اولیا و مکاشفات حکما و قدما بافاده و استفاده رسانده باشد چون مصحف

قرادیس و حواصل درجات و ثبات تنگکوشاه بابل و از نوامیس افلاطون الهی و خواص

طلسمات هندسیطاس و بلیناس و از کلیات ارسطو و ذخیره اسکندری و از سخنان طلمطم

و ثنیه هندی و از شامل نسکاکی و از مکتوم امام فخرالدین رازی و از کتاب خاتم امام محمد علی

اقتباس رفته پس ازین عبارت واضح می شود که تنگکوشا نام حکیمی است از ساکنان بابل

که در علم طلسمات و نیرنجات و ارشماطبی مشهور و معروف بود و غایتش در بیت خاقانی

درین صورت یک گونہ مسامحت خواهد بود و نام صاحب کتاب بمعنی کتاب استعمال کرده می شود
چنانچه لفظ سیبویہ کیجائی کتاب او استعمال نمایند و این طرز در زبان تازی بسیار استعمال کرده
می شود و کمالا یعنی علی المتبع مؤلف عرض کند که خیال ما همین قدر است که تنگوش نام
حکیم است و تنگوش نام کتاب یا نگارخانه اش که معنی اول و دوم است و همین است
خیال صاحب ناصری هم و الله اعلم بحقیقۃ الحال (ار ۹۹) الف و ب (۱۱) ایک کتاب کا
نام ہے جو فن صنایع اور بدائع سے متعلق ہے جس کا نام تنگوش ہے۔ نوٹ: (۱۲) ایہ صاحب تنگوش
ہیں حکیم تنگوش کے صنایع اور بدائع جمع تھے۔ مکرر (۳۱) ایک حکیم کا نام ہے جو اس کتاب کا مصنف

تنگ عیاش اصطلاح۔ بقول بہار و بکر پر وہ پوش پامی خواب آلود صاحب و امن است
واند بمعنی تنگ عیش (عرفی ۵)۔ بخل وعدہ باگران جانی ز خاک تنگ میدان مسخرج
تراش و قناعت عیاش کی بصدق تنگ عیاش مؤلف عرض کند کہ (۱۱) از سند اول معنی می آید
و خوشامد جزار کی مؤلف عرض کند کہ موافق تنگ پیدا است و بدین معنی قلب اصناف
قیاس و اسم فاعل ترکیبی است (ار ۹۹) باشد و از سند دوم (۲) اسم فاعل ترکیبی
تنگ عیش۔ (ار ۹۹) (۱۱) تنگ میدان۔ وہ میدان جو

تنگ میدان اصطلاح۔ بقول بہار و بکر تنگ ہو (۲) وہ شخص جس پر میدان تنگ ہو
انڈانکہ میدان کوتاہ و آشتہ باشد (شیخ شیراز) تنگ میدانی صبح اصطلاح۔ بقول بکر
(۵) قزون بنیم اوصاف شد از حساب و تنگید بمعنی بی بقائی صبح مؤلف عرض کند کہ
درین تنگ میدان کتاب (صائب ۵) موافق قیاس است۔ صاحب لطحات برہان

این را آورده (اردو) صبح کی ناپائنداری بود	فارسیابی است (از سموم قهترت اندرتنگاے)
تنگ ناما اصطلاح بقول ناصری ضد فرخ	معرکه و چون عرق بیرون تراود متفرخصم از
(۱) یعنی جای تنگ و (۲) دزه میان کوه و	استخوان و مؤلف عرض کند که معنی اول
راه میان دو کوه و (۳) محل زحمت و رنج	حقیقی است و دیگر همه معانی مجاز آن قلب اضنا
(خواجہ حاقط) در تنگنای حیرتم از نخوت	نای تنگ است و اسم فاعل ترکیبی هم مخفی برهان
رقیب بیار بباد آنکه گدا معتبر شود و بی غیر تا	که تا معنی محل به مکان هم آمده چنانکه برهان هم در
که (۵) کنایه از قبر و محدث صاحب فدائی بر	ماخذ این ذکرش کرده (اردو) (۱۱) تنگ حله
جای تنگ قانع خان آرد و در سراج بزرگ معنی	مؤث (۲) پہاڑی دزه بزرگراگھائی اسم
اول و دوم و چهارم گوید که معنی قالب آدمی	مؤث بقول آصفیہ دو پہاڑوں کے
(۶) یعنی دنیا هم و تحقیق آنست بنویان معنی	در میان کاراسته (۳) زحمت اور رنج کا
مقدار است چنانکه فراخنا و پہنا صاحبان بحر	مقام بزرگ (۵) قبر مؤث (۶) انسان کا قالب
و برهان و جامع بر آنگنای که فرید علیہ همین	بزرگ (۶) دنیا مؤث
است ذکر پنج معانی اول کرده بہار گوید کہ حق	تنگ نامی خاک اصطلاح بقول بحر و طحطا
آنست کہ معنی مطلق جای تنگ است چنانچہ	برهان (۱) دنیا (۲) قالب آدمی دس قبر چنان
از مواقع استعمال همین معلوم می شود (مجدد)	مؤید بر معنی اول و دوم قانع مؤلف عرض کند
(۷) در تنگنای حلقہ این اثر دہای پیوستہ	کہ ہر سہ معنی موافق قیاس و کنایہ باشد (اردو)
چون لعاب افنی در خلق من زلال و (ظہیر	(۱) دنیا مؤث (۲) قالب انسان بزرگ (۳)

بحر و طغیانت بدان آسمان (۳) دنیا (۳) زمانه مؤلف عرض کند که قلب اصناف نهنک ششیم است و موافق قیاس (ار ۹) (۱۱) آسمان که موافق قیاس است (ار ۹) دنیا مؤنث مذکر (۲) دنیا مؤنث (۳) زمانه مذکر -	قبر مؤنث - شکسای و هر اصطلاح بقول بحر و طغیان بدان و مؤید دنیا باشد مؤلف عرض کند (ار ۹) دنیا مؤنث مذکر (۲) دنیا مؤنث (۳) زمانه مذکر -
نظر اصطلاح بهار و انند ذکر این کرده مؤلف عرض کند که (۱۱) قلب از معنی ساکت مؤلف عرض کند که (۱۱) قلب است و (۲) برای قبر هم استعمال اصناف نظر تنگ است و (۲) کنایه از نمک هم دنیا اشکم که بهر تنگ نظر گرم خوشم بود آهم که بهر سر نفس	ظلمت اصطلاح بقول بحر (۱۱) تنگ از معنی ساکت مؤلف عرض کند که (۱۱) قلب است و (۲) برای قبر هم استعمال اصناف نظر تنگ است و (۲) کنایه از نمک هم دنیا اشکم که بهر تنگ نظر گرم خوشم بود آهم که بهر سر نفس
بهر سر نفس یار نباشم (ار ۹) (۱۱) نظر تنگ مؤنث ده بیخبل نمیک با او و جهاگیری و جامع بالفتح با و او مجهول بر وزن بدر و نام پادشاه ختا و ختنه با حکم قدیم توجه کسری و چه قیصر بود در پیش قضای توجه خاقان و چه تنگ بیای فرماید که صحیح پیوست بای فارسی ویای حلی و بقول جهاگیری محقق اودات شفق با برهان مؤلف عرض کند که نمیدانیم حساب کرد و پیچیده کرد و پیچیده کرد و پیچیده کرد و پیچیده کرد و پیچیده کرد که محقق زبان خود است این را صحیح دانیم علم است و وجه عربی بهین معنی گذشته است و مستحق نشد که و سبزش کدام (ار ۹) تنگ پادشاه خطا و ضمن کا نام	بهر سر نفس یار نباشم (ار ۹) (۱۱) نظر تنگ مؤنث ده بیخبل نمیک با او و جهاگیری و جامع بالفتح با و او مجهول بر وزن بدر و نام پادشاه ختا و ختنه با حکم قدیم توجه کسری و چه قیصر بود در پیش قضای توجه خاقان و چه تنگ بیای فرماید که صحیح پیوست بای فارسی ویای حلی و بقول جهاگیری محقق اودات شفق با برهان مؤلف عرض کند که نمیدانیم حساب کرد و پیچیده کرد و پیچیده کرد و پیچیده کرد و پیچیده کرد و پیچیده کرد که محقق زبان خود است این را صحیح دانیم علم است و وجه عربی بهین معنی گذشته است و مستحق نشد که و سبزش کدام (ار ۹) تنگ پادشاه خطا و ضمن کا نام

تنگور بقول انند وغیاث بالفتح وکاف فارسی مصنوم و سکون زای بحرفه و قبل از ان واد غیر موقوف
 یعنی خوراک است مؤلف عرض کند کہ اگر سندا استعمال بدست آید اسم جامد فارسی قدیم
 دانیم (اردو) خوراک - مؤنت -

تنگ بقول برهان و جامع بفتح اول و ثالث و دیکھو تنگہ کے پہلے معنی (۲) تنگ مقام، مذکر
 سکون ثانی (۱) مقداری از زر و پول باشد (۳) تنگ راستہ - مذکر -

باصطلاح ہر جامی بہار گوید کہ نوعی از نقد
 راجع ہندوستان و آن دو فاقوس باشد و بوالہ
 صاحب تاریخ فرشتہ گوید کہ در ان عصر یک تولہ
 طلا و نقرہ مسکوک رامی گفتند (الخ) (میر خسرو) آن بر معنی سوم تنگہ بکاف تازی گذشت و
 (۵) بود ز احسان جلالی بدوام پرتنگہ ز امر و این متبدل آنست چنانکہ کند و کند (اردو)
 نزارم العام بک صاحب بول چال بچوالہ معاصر دیکھو تنگہ کے تیسرے معنی اور برگ بگرا -

عجم گوید کہ (۲) مقام تنگ را ہم گویند و (۳) تنگی بقول فداؤد بہ دو شمان فراخی و فراوانی
 راہ تنگ مؤلف عرض کند کہ اصل این کہ کم بودن چیز ہای خوراک کی باشد و بازی قسط
 یعنی اول بکاف عربی است کہ گذشت و این و غلا (ظہوری سے) ہیچکس مہر و محبت یا نقد
 متبدل آن چنانکہ کند و کند و معنی دوم ہوم در اول نخید بک طائنت و آرام را از تنگی جارت
 فارسی جدید و موافق قیاس است کہ ہای است بہ مؤلف عرض کند کہ ہای مصدری
 بر لغت تنگ زیادہ کردہ اند (اردو) (۱) بالفاظ تنگ مرکب است موافق قاعدہ (اردو)

استعمال دیگر شدتات این مصدر در فارسی بان از نظر مانگذشت و این مصدر را محققین این بان	تنگی - بقول آصفیہ - فارسی - اسم مؤنث - فراخی کے خلاف کوتاہی - کمی -
وزبانان نیاوردہ اندیس ماہم این را بدون ترکیب بالفاظ دیگر درست ندانیم مثلاً می توان	تنگ یاب اصطلاح - بقول برهان و جامع و بحر و سروری و ناصری و بہار بایامی حلی بروزن فتح یاب آنچه بشواری بدست آید و
گفت کہ عرصہ را بروتنگ یافتیم (ارو و) تنگ یابا -	غریب الوجود (علیم خاقانی ۵) صاحب تتران ہمہ ہانگ برایشان زوندہ کاین حرم کبریاست
استعمال - مصیبت و پریشانی دست خود جمع کردن و بر خود گرفتن	بار بودتنگ یاب (۵) خاقانی و غالب ز اہل عصر از آنکہ ہر تنگنامی و ہر وفاتنگ یاب
مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس است عجبت نبود دل آن تنگی کہ می	شد کہ خان آرزو در سراج گوید کہ تنگ بمعنی کم است مؤلف عرض کند کہ اسم فعل
پریشانی اور مصیبت کا اپنے ہاتھوں مول لینا -	ترکیبی است و موافق قیاس (ارو و) کیا وہ چیز جو کم مل سکتی ہو - مؤنث -
پریشانی اور مصیبت تنگ یافتن استعمال - صاحب آصفی	تنگ یافتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت و سندی ہمان
تنگ یافتن استعمال - صاحب آصفی نقل نگار بہار بدین اختلاف کہ برون رادرو	کہ بر تنگ یاب گذشت مؤلف عرض کند غیر از تنگ یاب کہ محاورہ زبان است

(۲۵۰)

کرو۔ مؤلف عرض کند کہ معاصرین عجم قول **تنگلی سال** اصطلاح۔ بقول بہار و مانند
 بہار رامی پسند و فارسیان این مثل را بجای و بجز گنایہ از اسماک باران و قحط (باقراکاشی سے)
 (سالی کہ نکوست از بہارش پیدا است) استعمال آنگس کہ فرخ روزی آمد و از تنگی سالی غم نزارو
 گفتہ مقصود آنست کہ خانہ تنگ است یا کشادہ و مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس است۔
 از دریا و طاپہری شود و ضرورت آن نزارو (ارو) اسماک باران۔ قحط۔ نکر۔
 کہ ما از داخل مکان این امر را معلوم کنیم بلکہ از **تنگلی کشیدن** استعمال بہار و ذکر این
 بیرون معانہ در آن ہم معلوم می شود پس چنانکہ از معنی ساکت و صاحب اند نقل بکار
 دل انسان از شاہدہ رویش معلوم می گردد کہ **مؤلف** عرض کند کہ بتلای تنگی شدن و تر
 قیافہ انسان خیرش می دہد و در ہمین قسم مواقع تنگی برداشتن است (صائب سے) چہ فارغ
 استعمال این مثل می کنند پس آنچه بہار تعریف اند زیم فشار تنگی قبر و کسان کہ تنگی مسکن
 این مثل کرده است درست نباشد فتاویٰ کشیدہ اند امروزہ (ارو) تنگی من بتلای
 (ارو) دکن میں کہتے ہیں، گھر کی گنجائش **محرّم آسا** اصطلاح۔ بقول لطعات
 دروازہ میں ہے جس کا مطلب یہ ہے برہان و بجز گنایہ از تن بر مہنہ است باعتبار بی
 کہ ہمکو دروازہ سے خود معلوم ہوتا ہے کہ یہ گھر نقطہ بودن لفظ محرم۔ صاحب مؤید بجا لفظ
 چھوٹا ہے یا بڑا اس کا استعمال اس مقام پر ذکر این کرده گوید کہ شاید بنا بر آنست کہ لفظ
 کرتے ہیں جہاں کسی شخص کے بطون کو قید کرنے **محرّم** را ہیچ نقطہ نیست بخلاف اسامی نامہا
 سے معلوم کرتے ہیں۔ کہ مستقوٰا اند و اللہ اعلم بحقیقۃ الحال مؤلف

عرض کند که یکی از معاصرین عجم گوید که در ایران کند که این مخفف قلندره باشد که اسم فاعل مصدر
 مجرمان را لباس نمی دهند غیر از رنگی مختصر و این تنیدن است بمعنی اول و قلندره و مبدلش تنیدن
 رسم و آئین معاوم می شود که درین اصطلاح اعراب که کسرتون را به فتح بدل کردند نتیجه مجاز
 مجرم است که محققین بالا آنرا محرم خوانده اند و زبان است و گویا هیچ بمعنی دوم بر سبیل مجاز
 ازینکه لطف سخن در لفظ مجرم به از بی نقطه لفظ باشد که کابل هم مثل عنکبوت بر یک جامی باشد
 محرم است همین قیاس صحیح معلوم می شود - و سیو بسیار نمی پسند (اردو) (۱۱) کلمتری
 (اردو) ننگا - برهنه - مؤنث (۲) است اور کابل -

قلند بقول برهان وجهانگیری و جامع و (الف) قلند و الف بقول برهان مراد
 رشیدی بر وزن کند (۱) عنکبوت باشد (ب) قلنده قلند که گذشت و ب
 (۲) مردم کابل و قبل را نیز گویند صاحب بقولش (۱۱) مرادش و (۲) آلتی هم که جولاگان
 برهان می فرماید که قلند و هم زیادت و او آخر آن را ملوک می گویند و (۳) بمعنی تنیدن و
 بمعنی اول می آید صاحب سروری بر معنی اول و کشیدن صاحب جامع نسبت الف هم بر نش
 قانع و صاحب ناصر می گوید که قلند و قلند و و نسبت ب بزرگ بر سه معنی بالا اینقدر اضا فته
 قلنده بر سه مرادف یکدیگر بمعنی اول (آخاجی) کند که (۴) فاعل آن صاحب رشیدی بر دو
 (۵) زبانی و مستی هر دو پاییم و تو گوئی را مرادف یکدیگر بمعنی اول و اند (میر سغری الف
 پیشگی بای قلند است صاحب نوادر زبانی) شود در پناهت چو شد سکندر و اگر خانه
 صدر تنیدن ذکر این کرده مؤلف عرض سازم ز تا قلند و و هم او ذکر معنی دوم

تن نهادن بر چیزی مصدر از اصطلاحی است آصفی و بهار و بجز ذکر این کرده گویند که بعضی رضا داودن و قبول کردن است مؤلف عرض کند که مؤلف قیاس باشد در و کی هم قندی (۵) اگر برای شتمی من برای ایندست بتن نهادم بر بلا و دل بستم باقضا (۵) (سدری ۵) فرق غریز پیلوی نازک نهادن در سکین پر خشت بالشی و خاک بستری (۱۰) (۱۰) و کیمون داودن تا خود است و معنی دوم ب هم مجاز معنی چهارم بر چیزی	ب هم کرده صاحب سروری نسبت الف بر ذکر معنی اول قاعه فرموده و نسبت ب معنی اول و دوم را آورده صاحب ناصری الف را یا ب معنی اول آورده صاحب فدائی نسبت الف گوید که با هر دو زبر یک تنه و که عنکبوت است مؤلف عرض کند که ب اسم فاعل مصدر تنیدن است یعنی چهارم که حقیقی است و الف متدش و معنی اولش مجاز آن که عنکبوت هم تنده تا خود است و معنی دوم ب هم مجاز معنی چهارم
که آن مذکور هم کار تنیدن می کند و معنی سوم بیان کرده برهان غلط است که اسم فاعل اصل است و وزن زلوا (۱) قوت و توانائی صاحب فدائی می فرماید مصدری نمی کند و صاحب جامع هم در معنی سوم که (۲) زورمند و (۳) دولت پادشاهی یا برهان سکندری خورد و امی بر این محقق اهل و آنچه بازی قوت و قدرت و طاقت و زبان که از قواعد زبان خود کار نمی گیرد (۱۰) (۱۰) سلطنت می نامند مؤلف عرض کند که بزبان الف - مکرزی - مؤنث - ب (۱) مکرزی - مؤنث و او نسبت بر تن چنانکه بند و است (۱۰) (۱۰) (۲) جولاهون کا ایک آلہ جس سے بننے کا کام لیتے ہیں (۳) ناقابل ترجمہ (۴) بننے والا - (۳) دولت پادشاهی - مؤنث -	سور قول برهان و جامع و سروری و مؤنث بر و توانائی صاحب فدائی می فرماید که (۲) زورمند و (۳) دولت پادشاهی و آنچه بازی قوت و قدرت و طاقت و (۱۰) (۱۰) سلطنت می نامند مؤلف عرض کند که بزبان الف - مکرزی - مؤنث - ب (۱) مکرزی - مؤنث و او نسبت بر تن چنانکه بند و است (۱۰) (۱۰) (۲) جولاهون کا ایک آلہ جس سے بننے کا کام لیتے ہیں (۳) ناقابل ترجمہ (۴) بننے والا - (۳) دولت پادشاهی - مؤنث -

شوب بقول برہان واند۔ بفتح اول وضم ثانی و سکون واو و بای اجد بلغت رومی نام درختی است در کوه های روم کہ قطرہ آن را از بیج آن گیرند و آن را عبری صنوبر صغیر خوانند چه مانند صنوبر است لیکن کوچک تر از آن۔ صاحب محیط بر قسم صغیر صنوبر قانع و ہر چه بر صنوبر نوشتہ مؤلف عرض کند کہ با نقلش برابر س کرده ایم۔ اگر چه این لغت فارسی نیست و لیکن فارسیان استعمال این کنند کہ لغت نام زبان خود دارند از بیجا است کہ اہل لغت پابند فارسی زبان این را جاد او و اند (اردو) چھوٹا صنوبر۔ صنوبر کا بیان اس پر گذرا ہے۔

سوتاس بقول برہان و جامع با فوقانی بالف کشیدہ و بسین بی نقطہ زودہ صاحب علم و عمل را گویند صاحب ماسری بجا کہ برہان ذکر این کردہ گوید کہ در دیگر فرہنگ ہانیا فتیم صاحب مؤید این را بذیل لغات فارسی آوردہ مؤلف عرض کند کہ تاس بمعنی میل و خواہش گذشتہ و تن مقابل ہیر و منجم پس معنی ترکیبی این مناسبتی با معنی صاحب علم و عمل نثار و ما این را اسم جاد فارسی قدیم دانیم و حالابر زبان معاصرین عجمیت (اردو) صاحب علم و عمل۔ وہ شخص جو عالم بھی ہو اور عامل بر علم بھی۔

تن و توش استعمال۔ بہار ذکر این کردہ شوبہ با این تن و توشی کہ نند او اودہ ترا پد بر خیزد از معنی ساکت و صاحب اتند نقل نگارش مؤلف میان مرچ او حائل شوبہ (اردو) تن و توش عرض کند کہ بمعنی جسامت و فرہبی است و توش بقاعدہ فارسی اردو میں بھی کہہ سکتے ہیں۔ مذکر بمعنی تن باشد کہ می آید (علی خراسانی سے) شوبہ بمعنی جسامت۔ موٹاپن۔ فرہبی۔ توبر و شوبہ کنی مائل شوبہ یا آنچه خدا و ادبان قائل **شوبون** مصدر اصطلاحی بقول برہان و جامع و تاس

و رشیدی بر وزن نبودن بمعنی (۱) تنیدن و صاحب نوادر نهم بانس در معنی به خان	(۲) کشیدن باشد که می آید (نام خسر و س) آرزو در سراج بزرگ هر دو معنی گوید که
چگونه بسا و دیگر ز پاکی علم به که جان و دولت جز به معنی اقول مبدل تنیدن یا برعکس آن	از جهل و فعل بدینه تنوود به صاحب بحرین را به مرادف مؤلف عرض کند که در اینجا همین
سالم التصریف و اند که غیر از ماضی و مستقبل و قدر کافی است که این را مبدل تنیدن	اسم مفعول نیاید و معنی با برهان اتفاق دارد و انیم که تحتانی بدل شد به و او چنانکه تا این و تا رتقا
صاحب موار و این را کامل التصریف و اند تنوود و صراحت ماخذ تنیدن بر تنیدن گذشت (ار و و)	را به سکون نون و فتح و او مضارع این یسار و (۱) و کثیر تنیدن به اسکے کل معانی ریشاکن (۲) کهنین

تنوور بقول برهان بر وزن ضرور فعلی است مشترک میان فارسی و عربی و ترکی (۱) بمعنی محل نان نخبتن صاحب ناصری می فرماید که محل طبع نان است و آن خم مانندی است که بنا به این حلقه را تنوره گفته اند خان آرزو در سراج بزرگ این گوید که مرادف تنوره بهمه معانی که می آید و می فرماید که امام سیوطی در مذهب از این و رید و جوالیه نقل کرده که این لفظ فارسی است و از جمله لغات عجمی است که در کلام الله واقع شده پس اغلب که به تشدید معرب باشد و به تخفیف فارسی و (۲) قسمی از سلاح مانند جوشن که هنگام جنگ به پوشند و (۳) بمعنی حلقه زین لشکر و غیره نیز که آن را جر که و کرنگ خوانند هم او در چراغ هدایت می فرماید که (۴) حوضی که کاغذ گران مایه را در آن به آب حل کرده کاغذ سازند (و حیدر) ز آب تنوور است کارش روا که ازین آب می گرد و این آسیاب ز نانش بود آب دائم چکان به ندید است کس

مؤلف عرض کند که معنی بالاسوافق قیاس صاحبان خزینۃ الامثال و امثال فارسی بموجب الامثال ذکر این کرده از معنی و محل استعمال است مؤلف عرض کند که فارسیان چون بیتد که کسی با وجود قدرت کاری خوب نمی کند و بدو وی بخود یاد گیران نمی دهد می گویند آفای تنور	مؤلف عرض کند که معنی بالاسوافق قیاس است ولیکن استعمال این از نظر مانگذشت مشتاق سزا استعمال می باشیم معاصرین عجم بزبان نزارند (ارود) بے فکری سے زمانہ بسر کرنا بقول بحر باصنافت
همان که در عرف آن را کوته گویند بهار اگرم است مان توان بست یعنی حال اوقدار قدرت داری و ترقا با حاصل است کار خود یاد گیران را درست توانی کرد نباید این را از دست دهی (ارود) دکن میں کہتے ہیں چوٹھا گرم رہنے تک سیکھ لو، میں آئی ہے تو بنا لو۔	اصطلاح بقول بحر باصنافت همان که در عرف آن را کوته گویند بهار اگرم است مان توان بست یعنی حال اوقدار قدرت داری و ترقا با حاصل است کار خود یاد گیران را درست توانی کرد نباید این را از دست دهی (ارود) دکن میں کہتے ہیں چوٹھا گرم رہنے تک سیکھ لو، میں آئی ہے تو بنا لو۔
این گروه از معنی ساکت مؤلف عرض کند تنور خانه اصطلاح بقول برهان و جامع که روشن شدن تنور است (سعدی ۵) ورشیدی و بهار و بجر مطبخ را گویند خان آرزو تنور شکم دمبدم تافتن به مصیبت بود روز گوید که این مجاز است که مشهور است به مؤلف نایافتن به (ارود) تنور روشن ہونا تنور عرض کند کہ نہ نیر حقیقی است و خواجہ تاش باپی میں آگ رہنا تنور سلگنا۔ بلست مثل تنور تا گرم است مان توان	تنور تافتن استعمال صاحب آصفی ذکر این گروه از معنی ساکت مؤلف عرض کند تنور خانه اصطلاح بقول برهان و جامع که روشن شدن تنور است (سعدی ۵) ورشیدی و بهار و بجر مطبخ را گویند خان آرزو تنور شکم دمبدم تافتن به مصیبت بود روز گوید که این مجاز است که مشهور است به مؤلف نایافتن به (ارود) تنور روشن ہونا تنور عرض کند کہ نہ نیر حقیقی است و خواجہ تاش باپی میں آگ رہنا تنور سلگنا۔ بلست مثل تنور تا گرم است مان توان

خاص نچت و پزیرین مطبوع یا تنورخانه گفتن مجاز نباشد بلکه معنی حقیقی است (ارو و) باو چیجان تنورگر اصطلاح بهار بزرگ این از معنی ساکت صاحب انند همزبانش مؤلف عرض کند که کارگیری که تنور درست می کند آن را فارسیان بقاعده خود تنورگر گویند از قبیل زگر (یعنی س) سه تنورگر از هر خود چنانم سوخت که آتش غم او مغز استخوانم سوخت (ارو و) و ه لوهار جو تنور بنا تا می کند گر	صاحب جهانگیری می فرماید که (۶) بمعنی تنور هم (منطامی س) تنوره ز قفسیدن آفتاب بسوزندگی چون تنوری بتاب (حکیم اسدی) (تنوره س) تنوره بزرگ درش اندر سپاه پوز هر سو به از خمش گرفتند راه (ذوقی اردستانی س) تنوره بلبلان بر سر تنوره صدای سفید مهره گر و ره قلندر زود (حکیم نامی س) چون تنوره آن طارم به همه آهن دبان و آتش دم پاستا جامع ذکر هر شش معنی بالا کرده صاحب ماصری
تنوره بقول برهان نفتح رابع (۱) سلامتی باشد مانند جوشن لیکن غیبی های تنوره در از تر از غیبهای جوشن باشد و عینه آهن جوشن را گویند و (۲) حلقه زدن مردم هم و (۳) پوستی باشد که قلندران مانند لنگی بر میان بندند و (۴) گوی که در پہلوی آسیا سازند تا آب از سوراخ آن بر پزیر پای چرخ آسیا خور و آسیا بگردد در آید و (۵) بمعنی چرخ زدن و گرد گشتن هم	بذیل تنور این را هم آورده معنی دوم را ترک کرد و داخل معنی پنجم خیال کرد صاحب رشیدی ذکر نموده معانی بالا آورده صاحب سوزنی معنی پنجم را ترک کرد و مقصودش همین باشد که داخل معنی دوم است خان آرزو در سراج بهار می فرماید که (۷) اگر و با و (۸) نقاره که روز جنگ نوازند و ذکر معنی اول و سوم و چهارم هم کرده مؤلف عرض کند که

ماہمین را اصل دانیم واسم جامد فارسی زبان
 و تنور مختلف این است بحذف ہای ہوز۔ معنی چوب می باشد می زندہ آسیا را بگردش می آرد
 ہنقتم و ہستم بیان کردہ بہار را بدون سند (نورالدین طہوری ص ۵) از حساست برای
 استعمال تسلیم نمی کنیم معنی نیا کہ صاحب بحر بذیل واژہ مسہ و آسیا گشتہ بر تنورہ خون ہ صاحب
 تنورہ آسیا این یعنی حوضی نوشتہ کہ کاغذ گرہان بحر بذکر معنی و سند بالا گوید کہ تنورہ طاق
 مایہ کاغذ را در آن حل کردہ کاغذ سازند مایہ گوی
 کہ این معنی ہو سید معنی تنور پیدا کردہ خان آرد و تنورہ آسیا یعنی چیزی کہ در تہ آسیا سازند تا
 کہ حقیقتش ہمہ را بخایان کردہ ایم (۱۰۰) آرد دوران ریز و نوشتہ اند خلاف اہل لغت
 (۱۱) مثل جوشن کے ایک آہنی لباس۔ مذکر (۱۲) و مجاورہ دانان ایران است۔ خان آرد و در
 انسانوں کا گھیرا۔ مذکر (۱۳) ایک قسم کا پتہ چراغ ہدایت همان معنی بیان کردہ است کہ
 جس کو قلندر بجائے لنگ استعمال کرتے ہیں صاحب بحر تردیدش کردہ و وارثہ ہمہ صاحب
 (۱۴) ایک حوض جو پن چکی کے قریب ہوتا ہے بحر اتفاق دار و مؤلف عرض کند کہ ما اتفاق
 جس کا پانی پن چکی کو چلاتا ہے۔ مذکر (۱۵) چکر داریم با صاحب بحر و وارثہ کہ تنورہ آسیا
 مذکر (۱۶) تنور۔ مذکر (۱۷) بگولا۔ مذکر (۱۸) نقارہ زہارہ برای محافظت آرد نہا شد (۱۰۰)
 تنورہ آسیا اصطلاح۔ بقول بہار برج پن چکی کا وہ حوض جس کے پانی سے چکی چاتی ہے
 بلندی کہ از آہک و سنگ سازند و سرش جو مقام آسیا سے ہندی پر ہوتا ہے۔ مذکر۔
 دراز باشد و مشرف بر آب بعد در تہ آن منقذ تنورہ زردن اسعد اصطلاحی۔ بقول بحر

(۱) یعنی هوا گرفتگی دیو بودی فرماید که این اصطلاح
 از ترجمه با بجا رت معلوم شد و صفایانی می گفت
 که آواز پیشومی است که دیو در وقت هوا گرفتگی
 بر کشد. بهار گوید که (۲) یعنی چرخ زدن و
 گردش و حلقه بستن است چنانکه گرد باد و چکر پیر یا حلقه باندها.
 تنوره می زند و ذکر معنی بیان کرده بجهتمی کند تنوره گرفتگی استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده
 (محمد قلی سلیم) بسوی آسمان از شهر پوره معنی ساکت مؤلف عرض کند که بدست آوردن و
 بلبان دیو زود آتش تنوره؛ (حکیم اسدی) پوشیدن همان سلاح که بر معنی اول تنوره گذشت زین
 هزاران دلیران جوینده کین بگروش تنوره زخمی نگیرد به رزم بهر فلاح بفرشان و تنوره هیچ صلاح
 از کین بفرمان آرنه و در چراغ هدایت بر معنی (۳) (ار ۹۹) تنوره لبنا تنوره پهننا.

(الف) تنوره بقول برهان و جامع الف با و او مجهول بر وزن تنور یعنی چاک و شکاف باشد
 (ب) تنوره صاحب ناصری الف وب هر دو را مراد فیکه گیر معنی چاک و شکاف گفته
 (خاقانی) بر تن ز سر شک جامه عیدی بوزن ما تم و دست دل تنوره بخرانی صبح خیز
 هر شامی بکشد خبر چون دل روزه بزمی فرماید که ازین سند استعمال این به تشدید می کشاید
 صاحبان برهان و تشیدی برخلاف ناصری و الف وب فرق کرده اند یعنی الف یعنی چاک
 و شکاف و ب یعنی شکافه و چاک زده خان آرزو در سراج بر الف قانع و بذیل آن ذکر
 کرده با برهان متفق مؤلف عرض کند که قیاس هم همین می خواهد که الف اسم جامد

فارسی زبان است یعنیش وب باضافه های هوز در آخرش که افاده معنی معمولی کند معنی جیا زده صاحب جهانگیری هم بذیل ب ذکر الف کرده فرق معنی هر دو ظاهر می کند. مخفی رسا که در نقل سند اکثر محققین تحریف کرده اند اما این قطعه خاقانی را چنین یافتیم (و هو هذا) بر تن ز سر جامه عیدی بود در ماتم دوست دل تنوزه و خاقانی صبح خیز هر شام پدکشا از خون قلب روزه و اندرین صورت ضرورت تشدید هم یافته نمی شود (ار ۹۱) الف چاک شکاف. نگر ب چاک زده شکاف یافته.

تومند اصطلاح. بقول بهمان و بحر بیع اول و مندر معنی صاحب اما آنچه در بهمان معنی شنا و سیم و سکون نون و وال ابجد توانا و مندرست و تن پرور و خرم نوشته غالباً درست نیست و بلند و بالا و عزیز و صاحب قوت و فر بر آگونی استعمال گواه کافی است و می فرماید که توانجا و شاد و خرم دارنده تن را نیز گفته اند که تن پرور یعنی تن بهمت یعنی بدن بلکه همان تن است باشد صاحب جهانگیری گوید که مرادف تناور است که او دوران زیاده کرده اند و این محض در که مرقوم شد (نظامی ۵) تومند را قدر چند ترکیب کلر مندر زیاده کنند و بس و لیکر این لفظ بود که در خانه کالبد جان بود که صاحبان بر و منداست که معنی بار و آمده و اینکه تنورا سروری و ناصری و جامع هم ذکر این کرده اند معنی قوت گفته اند سندان در نسخه معتبه دیده و صاحب فدائی گوید که کسی که دارای پایان زور شد پس می تواند که بجز صاحب قوت را گفته و نیز باشد در همه چیز بویژه در شهنشاهی خان باشند و معنی توانائی می تواند است بیای تمنائی نیز آرزو در سراج گوید که توم معنی قوت است به نون پس تنورا به تصحیف توم خوانده باشند	تومند اصطلاح. بقول بهمان و بحر بیع اول و مندر معنی صاحب اما آنچه در بهمان معنی شنا و سیم و سکون نون و وال ابجد توانا و مندرست و تن پرور و خرم نوشته غالباً درست نیست و بلند و بالا و عزیز و صاحب قوت و فر بر آگونی استعمال گواه کافی است و می فرماید که توانجا و شاد و خرم دارنده تن را نیز گفته اند که تن پرور یعنی تن بهمت یعنی بدن بلکه همان تن است باشد صاحب جهانگیری گوید که مرادف تناور است که او دوران زیاده کرده اند و این محض در که مرقوم شد (نظامی ۵) تومند را قدر چند ترکیب کلر مندر زیاده کنند و بس و لیکر این لفظ بود که در خانه کالبد جان بود که صاحبان بر و منداست که معنی بار و آمده و اینکه تنورا سروری و ناصری و جامع هم ذکر این کرده اند معنی قوت گفته اند سندان در نسخه معتبه دیده و صاحب فدائی گوید که کسی که دارای پایان زور شد پس می تواند که بجز صاحب قوت را گفته و نیز باشد در همه چیز بویژه در شهنشاهی خان باشند و معنی توانائی می تواند است بیای تمنائی نیز آرزو در سراج گوید که توم معنی قوت است به نون پس تنورا به تصحیف توم خوانده باشند

و دیگر نظیر این لفظ خود و منداست یعنی عامل (ار و و) (۱۱) تنومندی بقاعدہ فارسی۔
 چنانکہ در سرور می آورده و سندش ہم پیش کرده موٹاپا کو کھد سکتے ہیں۔ برنٹش۔ (۲۱) قوت۔
 مؤلف عرض کند کہ درست می فرماید اتفاقاً مؤلف عرض کند کہ موٹش۔
 داریم با او که معنی لفظی این صاحب تن و پیش تنومندی داون استعمال عطا کردن فرہی و
 است و فرہ و مجازاً یعنی قوت مند و محققین قوت و طاقت داون مؤلف عرض کند کہ موٹش و موٹاپا
 اہل زبان شاد و مفرح را در معنی این نہ نوشتہ اند است (نظامی ۵) بکشتن تو دای تنومندیم پادہ
 تسامح برہان می نماید کہ نوشت (ار و و) تنوزا پنچہ کستم بر وندیم پاد (ار و و) تنومندی عطا
 بقول آصفیہ فارسی بشہ زور زور آور قوی کرنا۔ قوت اور طاقت دینا۔
 موٹا۔ تازہ۔ قوی جتہ۔ ساند۔ سیدہ زور۔ سٹا۔ ستومی بقول طححات برہان ترجمہ شاخص است موٹ
 تنومندی استعمال یعنی (۱۱) تنوتوشی و عرض کند کہ شاخص یعنی حیران باشد و معلوم میشود کہ در
 فرہی است و مجازاً (۲۱) یعنی قوت و طاقت ترکیب لفظ تن و داخل است و وی لضم کلمہ است کہ محض
 است مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس باشد و حیرت گویند و در ہند زمان بر زبان دارند پس استعمال
 یای مصدری بر تنومند زیادہ کرده اند این طحاظ ترکیب بافتح و ضم و او باشد و لیکن بقول طحاظ
 (ظہوری ۵) بی ستون را بنگر چون تنومندیم کبر و او مستعمل و حال اور مجاورہ غیر مستعمل
 مشتق با ہیکل بازوی خارا شکنی ساختہ اند (ار و و) حیران۔ حیرت زدہ۔

(۲۰۵۰۲)

(۲۰۵۰۲)

مؤلف بقول مؤید یعنی بزرگی و دیگر این بذیل لغات فرس کرده مؤلف عرض کند کہ دیگر
 محققین اہل زبان و زبان دان ازین ساکت نگہ بندند استعمال پیش شود ما این را اسم جادہ فارسی

زبان دانیم و اعراب این هم مستحق نشد معاصرین عجم ازین لغت بی خبر اند همین لغت بدون
 سین مهله هم می آید و تکمیل بحث این عهد را می کنیم (ار ۹۹) بزرگی مؤنث -
 تنویر بقول لغات برهان یعنی تنویر مؤلف عرض کند که در بعض نسخ قلمی تنویر همین لغت
 را عوض تنویر آورده و در بعض نسخ تنویر بدون سین مهله بخیاال با همین است لغت قدیم
 که تصحیف کتابت در بعض نسخ مؤید این را بزیادت سین مهله قائم گردید لغت عرب یا ترکی نیست
 فارسی قدیم می نماید (ار ۹۹) بزرگی مؤنث -

تنویر بقول برهان و جامع بفتح اول و ثانی (۱۱)	(منوچهری ۱۵) خسرو تنه ملکیت او چون و
تن و ترکیب وجه را گویند و (۲۶) تنیده عنکبوت	ملک و ملکیت چو قران او چون معنی قرانست و
هم و (۳۱) یعنی قبول و رضا چه تنه شدن یعنی	انظامی ۱۵) چند پری چون گس از بهر قوت و
قبول کردن و راضی شدن می آید صاحبان	در دهن این تنه عنکبوت و (سیف اسفری ۱۵)
سروری و ناصری و جهانگیری بر معنی اول و دوم	بر گذر خنقی مورچه باخزم او و در تنه عنکبوت
قانع و ارسته بر معنی سوم قناعت کرده صاحب	حسن بر آید و حسین و (فقرة جلالای طباطبائی)
فدائی بزرگ معنی اول گوید که (۴۱) تنه درخت آن	فدائی را که پنجه روزگار و تنه مادر ز او است
بخش درخت را گویند که میان کنده و شاخار	پنجه و تنه کرده دستش را بر پشت بسته پیش شما
باشد چنانکه از درخت آنچه در زمین است بگوش	فرستاد و خان آرزو در سراج بگوش معنی اول
های باریک کنده می نامندش و آنچه بیرون است	دوم و چهارم نسبت معنی سوم می فرماید که در عرف
آجائی که دستی از آن بر نیامده تنه اش می گویند	حال یعنی راضی و قبول کننده لیکن اکثر استعمال آن

و در شاد بازی است. بهار بر معنی سوم قناعت فرموده مؤلف عرض کند که معنی اول هم چنان فارسی زبان و معنی دوم مخفف تنیده بخلاف ستمانی و دال معنی سوم مخفف تن بر زبان را زیادت های تیز بر آفرین که اناء و معنی نسبی کند یعنی راضی و قبول و رضا استعمال کرده باشند و در معنی چهارم پای نسبت است. بنظر آن که ستمانی به تن چشمه پائین درخت را گویند که در شاد بازی و بالای بیچ باشد و آنچه تنه معنی اول است های آخره را در آن زائد دانیم (ار و و) و دیگر تن (۲) و کیهو تنیده (۳) راضی او رینا معنی رضامندی. مؤث (۴) تنه و کیهو بزرگه اکیله آنا.	و او ایسته گویند که (۳) معنی خالی هم آمده (سالک درون کلمه تنها بیاد او سالک به هزار گونه سخن باله خوش زخم و بهار گوید که معنی سوم چنان است مؤلف عرض کند که معنی اول اسم چنان زبان باشد و معنی دوم جمع تن و معنی سوم مجاز معنی اول (ار و و) تنها مجرود (۲) کئی کئی بدن تن کی بدن تن کی جمع (۳) خالی.
تنها آمدن استعمال مناسب آصفی و کزین گروه از معنی ساکت و سندی پیش کرده حواله بهار و به مؤلف عرض کند که صبی ندارد که بر زبان معاصرین عجم است (ار و و) تنها آنا کیهو بزرگه اکیله آنا.	مفسر معنی تنها بقول برهان و ناصری (۱) معروف است که از مفرد بودن مراد باشد و (۲) معنی اجسام نیز چیه تن معنی جسم است (ملا علی نوری اوین) فرمودند اگر تنها می بودی چنین بودی چون شکر ز تنها کسی تنها نشیند و نشیند با خدا هر جا نشیند می توان ساخت کسی چه سازد
تنها بودن استعمال به معنی مجرد بودن است مؤلف عرض کند که موافق قیاس باشد (سه نثر ظهوری) عبارت نمکین تر از شور محبت چنین بودی چنین بودی چنین بودی چون شکر می توان ساخت کسی چه سازد	مفسر معنی تنها بقول برهان و ناصری (۱) معروف است که از مفرد بودن مراد باشد و (۲) معنی اجسام نیز چیه تن معنی جسم است (ملا علی نوری اوین) فرمودند اگر تنها می بودی چنین بودی چون شکر ز تنها کسی تنها نشیند و نشیند با خدا هر جا نشیند می توان ساخت کسی چه سازد

(۲۰۵۸)

(ارودو) تنہا رہنا۔ اکیلا رہنا۔ کہ بچائش می آید و مراد فرتن است (ارودو) تنہا پیش قاضی روی راضی آئی مثل تنہا جانا۔ اکیلا جانا۔	صاحبان خزینۃ الامثال و امثال فارسی و محبوب الاثر ذکر این کرده از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند کہ فارسیان این مثل را بچئی کسی زتند کہ تصفیہ استغاثہ آن بعیاب مقابل می شود و معنی آنست کہ چون مقابل تو پیش قاضی نیست یعنی علی
پس فیصلہ قاضی بحق تو باشد (ارودو) اس فارسی مثل کا استعمال دکن میں ہے جس کا مطلب یہ کہ قاضی کے پاس صرف ایک فریق کے مقابل جو تصفیہ پہاڑی اس میں وہی کامیاب ہوتا ہے۔	تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اسم فاعل ترکیبی است (ارودو) تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے
تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے	تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے
تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے	تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے
تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے	تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے
تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے	تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے تہنہا کی مؤلف عرض کند کہ اس شخص کو کہہ سکتے

(۵۹)

ذوق در بار عام چندان نیست؛ بجزم خاص کسی نباتات بهتر از انست که تقسیم را گیریم (ارو و) جسم
 که تنها مانده (ارو و) خالی رہنا جیسے آج کی کاہش غم کی وجہ سے نوشت عذاب کا
 مجلس بالکل خالی ہے۔
 شکنجہ بند کر۔

تہائی | بقول فدائی (۱) تنہا و بیکس ماند **تہ نشدن** استعمال بقول برہان کہ بذیل
 است و (۲) بار و اون پادشاهان و بزرگان **تہ نوشتہ** و بقول بحریم معنی قبول کردن و رضی
 کسی را بی اجازت و گیری می فرماید کہ این روز با **شدن** باشد مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس
 خلوت می گویند مؤلف عرض کند کہ تنہا **است** و لیکن بر زبان معاصرین عجم استعمال نیست
 فرید علیہ تنہاست کہ گذشت و زیادت یا **محاوہ** قدیم باشد (ارو و) قبول کرنا رضی
 صدی تنہائی یعنی تحقیق بی کسی و تخر و است ہونا۔ **مانشا**۔

و معنی دوم مجاز آن کہ خلوت را تنہائی گفتند **تہ** بقول برہان بروزن غنی یعنی جسمانی جسم
 (ارو و) تنہائی (۱) و کیو با خویش (۲) خلوت نامری گوید کہ معنی نسوب بہ تن است چنانکہ
تہ خوارسی اصطلاح بقول بحر و اندکاش **تہائی** یعنی جسمانی گذشت۔ خان آرزو در
 تن کردن از باعث غم و اندوہ و شکنجہ و عذاب **سراج** گوید خود این معنی جسمانی است و تنیان
 ظہوری۔ در تعریف باغ نورس پور گوید کہ **جمع** این مؤلف عرض کند کہ حقیقت تنیان
 یا از تنومندی اشجار خزان در تنہ خوارسی بجایش می آید و این موافق قیاس است۔
 و از برومندی شاخار بہار و بر خوردار **(ارو و)** جسمانی۔ نسوب بہ جسم بقاعدہ فارسی
مؤلف عرض کند کہ استعمال این تخصیص اس کا استعمال ہو سکتا ہے جیسے (جسمانی قوت)

اعلیٰ بانگبین نہ تند پگس کہ شہد چمن یا بر چمن نہ تند پگ اشک بی تو نگہ پای در خادان و بہر و ماہ نہ بیند جو رعین نہ تند پگ آفتاب کجا ہا لہ می توان دیدن پگ بعارض تو اگر خطا غبرین نہ پو بخلق و دلق اگر بہت دسترس تاثیر پگ جو کرم پس ہنر و رہ آن و این نہ تند پگ مؤلف عرض کند کہ صراحت ماخذ این بر تنگن کردہ ایم معنی اول و چہارم اصلی است و دیگر معانی مجاز آن (از ۱۱) مکرری کا جالاتنا (۲) خاموش ہونا (۳) فریب دینا (۴) پھوننا (۵) کھینچنا (۶) پیدا کرنا (۷) کسی چیز کے اطراف پھرنا (۸) توجہ اور التفات کرنا۔ تندیہ بقول برہان بروزن رسیدہ (۱) یعنی خاموش گردیدہ و معروف۔ صاحب ناصری کہ این بامصدر تندیہ کردہ مؤلف عرض کند کہ اسم مفعول مصدر تندیہ است بر جملہ معانی مفعولیش شامل ضرورت بیان نبود و ہرچہ قابل	بیان بود ہر دو محققین آن را ترک کردہ اند یعنی قاریان (۲) تا عنکبوت را قنیدہ گویند و مؤلف قیاس باشد (از ۱۱) تندیہ کا اسم مفعول اس کے تمام معنوں پر شامل (۲) مکرری کا جالاتنا تندیہ کہ پیمان اصطلاح بقول بحر چیرست کہ ہندی ایشیا گویند صاحب اسند نقل نگار غیاث ہم نمریان صاحب بحر مؤلف عرض کند کہ وای برین محققین کہ در تعریف این لغت از صراحت کافی کار نگرفتند و بیان نکردند کہ ایشیا ما ازین نقطہ ہندی بی خبریم صاحب ساطع ہم ساکت و از سکوت آصفیہ معلوم می شود کہ در اردو استعمال لغت ایشیا نیست کہ بالف و تہای ہندی و تہمانی و الف باشد و معاصرین عجم ہم ازین لغت فارسی بی خبر اند معنی اصطلاح الا ایکہ بمعنی حقیقی درست دانند معنی چیری کہ از ریشمان تندیہ است البتہ در وکن اٹالا الف و تہای ہندی و الف دیگر و لام و الف

سوم مقامی را گویند کہ در خانہ برہندی از زبان
درست کنند و سامان بی کار و غیر مستعملہ بران
نہند کہ من وجہ با تئیدہ ریمان مناسبہ دار
ولیکن ہر گاہ فارسیان تئیدہ ریمان را بمعنی
خاص بر زبان نداشتند و محققین اہل زبان و
زبان دان و رای بچرواند و غیاث ازین کی تعریف فرید نہوسکی اور انا لا و کن مین
ساکت اند صراحت فرید بیرون از حیطہ امکان اس رشی کی جال کا نام ہے جس کو گھر کے
ماست و انداعلم بحقیقہ امکان اگر ترجمہ ہندی ایک کونے میں بلندی پر قائم کرتے ہیں جس کی
این را انشاء الف و نون و تالی ہندی و الف غیر مستعملہ سامان محفوظ کرتے ہیں صاحب آصفیہ نے انا لا پر
صحیح دانیم البتہ در ہندی زبان بازی را گویند اسباب خانہ اثاث البیت لکھا ہے و نہ کر اور بلحاظ صرف
بر سر تختی کتد کہ در چار گوشہ آن کیسہ ہای مشکب آخر بلیٹ۔ ایک بازی کا انگریزی نام ہے
از ریمان تئیدہ می باشد و گوی عاجی در بازیان جو نیز پر کھیلتے ہیں۔ مونت۔

طیبرہ بقول بہان و جامع و رشیدی و ناصر و اشد بازی ہوزر بر وزن پیچہ یعنی طرف
و دامن چنانکہ گویند طیبرہ کوه کہ از ان دامن کوه مراد باشد (منطامی ۵) شاہ بہرام زین
قرانگشت ہ سوی شہر آمد از قتیترہ دشت پ خان آرزو در سراج این را آورده مؤلف
عرض کند کہ اسم جاد فارسی زبان است و بس و حالاً بر زبان معاصرین عجم نیست (ارو)
طرف۔ دامن۔ نہ کر۔

تینین فلک اصطلاح بقول برهان و جامع و انند و غیاث و مؤید اشاره بعقد و راس و وزن که محل تقاطع فلک حامل قمر باشد یا مائل و مجرور زینر گویند که گاه کشان است صاحب رشیدی بر راس و وزن قانع بهار گوید که (۱) عقد راس و وزن و (۲) که کشان یغان آرزو بر معنی اول قانع مؤلف عرض کند که صراحت کامل معنی اول بر اثر در کرده ایم و تعریف گاه کشان بجایش می آید و این مرکب از لغت تینین و فلک است. مرکب اضافی است و تینین بقول منتخب آنچه در آسمان از تقاطع منطقه فلک جوزهر و مائل بصورت مار بزرگ باشد که یک طرفش را راس گویند و طرف دیگر را وزن (ارو) (۱) و دیگر اثر در که پیله معنی (۲) و دیگر گاه کشان بزرگ

فوقانی باواو

لو بقول برهان و جامع بفتح اول و سکون ثانی (۱) یعنی تاب است که تابش آفتاب و اشراق آن باشد و (۲) جانی نیز گویند در صحرای که آب در آن استاده بود و لبربی غدیر خوانند و بضم اول و ثانی مجهول یعنی (۳) پرده و تپه و لای چنانکه گویند تو بر تو یعنی پرده در پرده و لای بر لای و تپه به تپه و (۴) یعنی درون هم که در مقابل برون است و (۵) قیماق را نیز گفته اند و آن پرده باشد که بر روی شیر بندد و (۶) با ثانی ساکن معروف که لبربی انت گویند و (۷) یعنی خود هم آمده که آن را خویش و خویشین خوانند و (۸) بهمانی و ضیافت هم (حکیم سوزنی) منکر شوار توانی ناز حیر را بمانند و بجز بسوزی و بر توی (شاعر) ز دست تو ای دستیار تندست بوزخ کن چو دشتی و چشم چو تو (مولوی معنوی) رحمت صد تو بران بلقیس باو که خدایش عقل صدمه بداد (مختر گانی) تنی دارم لبان موسی با یک با جهان

بر چشم من چون توی تاریک با (نظامی ۵) ای نظامی پناه پرور تو با بدر کس مرزش ازور تو
 با (حکیم شرف الدین شغانی ۵) هلاک حوسله دیده های گستاخم با که چون نظاره روی تو با
 می آورد با صاحب جهانگیری بر معنی اول و سوم قناعت فرموده صاحب رشیدی بذر معنی اول
 و ب نقل سند حکیم سوزنی گوید که توی را بنون نوی نیز توان خواند یعنی ناله کنی و بلرزی مامی گوئیم که
 اصلاح در کلام قدما بر قیاس فعلی است و بذر معنی سوم این را بیای تحتانی نوشته با عرض
 کنیم که آن فرید علییه این است و بیای آخر زائد و بذر معنی چهارم و هشتم نسبت معنی هشتم گوید که ظاهر
 بدین معنی زبان مغل است و بطای حلی دیده شد خیال ما نیست که تصرف در اطلاق عربان عجم واقع
 شده باشد و آنچه نسبت زبان مغل نوشته باشد که همچنین باشد و این تائید معنی لغت است لفظا
 که این لغت فارسی زبان و مال مغل است نه دیگری صاحب سروری بجائی ذکر معنی دوم فرمود
 می فرماید که جائے آب در دشت است و بجای دیگر ذکر معنی سوم و چهارم و پنجم کرده و بجای سوم
 معنی ششم و هفتم را آورده صاحب نامری بر معنی اول و سوم قناعت فرموده خان آرزو در
 سراج بذر معنی سوم گوید که ظاهر الف با او بدل شده و ذکر معنی چهارم هم فرموده نسبت معنی ششم
 گوید که بدون اظهار و او است و ضمیر مفرد مخاطب که عبری انت گویند و می فرماید که گاهی اظهار و او
 هم شود لیکن در آن حال و او مجهول بود و بجای جهانگیری معنی اول را آورده گوید که مشتق از زمان
 است ما گوئیم که سکندری خورد تا فتن از تاف وضع شد و تو یعنی تاب و تابش مبدل تاب است
 که اصل این تا و بود بابدان شده و او چنانکه آب و او و الف حذف شد و ذکر معنی هشتم را کرده
 گوید که جشن و میزبانی هم داخل این است ما عرض می کنیم که مقصودش جزین نباشد که یعنی عام جشن است

کہ جهانی و میزبانی داخل آن باشد بہار ہر دو کر معنی چہارم و ششم و ہفتم قانع صاحب قدانی بر معنی
 چہارم و صاحب بول چال بکوالہ معاصرین عجم ہمزبانش مؤلف عرض کند کہ اسم جامد فارسی
 زبان بہمہ معانی بیان کردہ برہان کہ صاحب جامع ہم با اتفاق دارد کہ محقق زبان خود است
 جا دارد کہ این را بمعنی سوم مبدل تہ گیریم چنانکہ اوسہ و اوسویا بالعکس این و از معنی سوم
 سرشیر مراد است کہ در ہندی بالائی و ملانی گویند (اردو) (۱) و کھیوتالاب (۲) جگہ چہان
 پانی کہڑا ہو موٹت (۳) و کھیوتہ (۴) داخل۔ اندر (۵) بالائی اور ملانی موٹت (۶) تو بو او معروضا
 (۷) خود آب (۸) جشن۔ مذکر۔ جهانی۔ میزبانی۔ موٹت۔

تو ا بقول برہان و جہانگیری و جامع و رشیدی بروزن ہو بمعنی ضائع و خراب و تلف (مولانا
 مظہری سے) زیر و زبر مگر و ہمہ خانمان خراب ہو و اسباب ملک جملہ تلف کردہ و تو ا
 خان آرزو در سراج گوید کہ بعضی گویند بدین معنی عربی است۔ می تواند کہ مخفف تہا باشد
 کہ بالبو او بدل شد درین صورت بی تکلف فارسی باشد مؤلف عرض کند کہ تو ا بقول منتخب
 لغت عرب است بمعنی ہلاک شدن و جا دارد کہ این را مغزس گیریم و ماخذ بیان کردہ خان
 آرزو ہم خلاف قیاس نیست و ما تفرس را قوی دانیم (اردو) ضائع۔ خراب۔ تلف۔

تو ا بقول برہان و جامع و سروری و مؤید بروزن خرابہ نام مبارزیت تورانی کہ سپہ
 او بر تہ نام داشت مؤلف عرض کند کہ وجہ تسمیہ این بوضوح نہ پویست و ہمیں لفظ بانون
 عوض ہو خدہ می آید (اردو) تو ا بہ ایک پہلوان تورانی کا نام ہے۔ مذکر۔ و کھیو تو ا نہ۔

تو ا بقول طحقات برہان ریسمانی کہ بدان بار ہر چارہ وا بندند۔ صاحب مؤید بکوالہ لسان

ذکر این کرده مؤلف عرض کند کہ اسم جامد فارسی زبان دانیم و لیکن بدون سند استعمال این را تسلیم نکنیم از نیکہ سندی پیش نشد و بوجہ باند تہمین - مؤنت -	دیگر ہمہ محققین صاحب زبان ازین سکت (ارو) وہ رستی جس سے جانور کی پشت

توار و لغت عرب است بقول غیاث بروزن تفاعل باہم یکجا فرو آمدن و باصطلاح شعرا
واقع شدن مصرع یا بیت از طبع دو شاعر عربی اطلاع کی دیگر مؤلف عرض کند کہ فارسیان استعمال
این با مصداق خود ہم کنند کہ در ملحقات می آید (ارو) توار و بقول آصفیہ عربی - اسم نکر
مخفی معنی باہم ایک جگہ آترنا - اصطلاحی دو شاعرون کا باہم مضمون لڑ جانا - ایک ہی مضمون
دو شخصوں کے ذہن من آنا -

(۱۰۸۰)

توار واقادون استعمال - واقع شدن توار باشد مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس است (اشرف س) نویسی کر کتاب و انش خود (ظہوری س) برومنت نہم در نظم حکمت خور و بر فکر افلاطون توار و (ولہ س) گل ز توار و اگر بہ افلاطونم افتد (ارو) رنگینی رخسار تو ماخذار و ہر سر و بر مصرع قد تو توار توار و واقع ہونا - توار و خورون استعمال - بقول محققین اصطلاحات است (ارو) دیکھو توار واقادون -	مرادف توار واقادون زودہ است کہ مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس توار و خورون استعمال - بقول محققین اصطلاحات است (ارو) دیکھو توار واقادون -

توارہ بقول برہان و جامع بروزن شماره (۱۱) تیسرین خانہ و (۲) دیواری را گویند کہ ازنی
و علف سازند و بضم اول (۳) خار سردیوار و در باغ و فالیز و (۴) خانہ را نیز گویند کہ در ان
گاہ و سرگین و پلید بہا ریزند (ناصر خسرو س) باید رفت آخر چید باشی توار و درین خانہ توار

پہ صاحبان جہانگیری و ناصری بر معنی دوم قانع صاحبان سروری و رشیدی بر معنی چہارم خان
 آرزو در سراج بذکر احوال محققین بالا گوید کہ معنی سوم درست است کہ قوسی نیز چنین آورده مؤلف
 عرض کند کہ اسم جامد فارسی زبان دانیم و صاحب جامع مقبرہ تراز قوسی کہ محقق زبان خود است
 و در چہار معانی تشفیق بابرہان (ارو) (۱) ششمین بقول آصفیہ فارسی اسم مذکر خلوت
 پرندون کا گھونسلای مکان (۲) وہ دیوار جو گھانس اور بانس سے بنائیں۔ مؤنث (۳) دیوار باغ
 یا فالیر وغیرہ پر لگائے ہوئے کائٹے۔ مذکر (۴) وہ گھر جس میں گھانس اور پھر اکوڑا جمع رکھیں۔ مذکر۔

تواریدین بقول مواروم اوف رید	گذشتہ ہی تہو حذف شدہ تختانی معروف برو
می فرماید کہ مضارع این توارید مؤلف عرض	زیادہ کردند و با علامت مصدر دن کتب
کند کہ دیگر محققین مصداق این را ترک کرده اند	ساختند باصول ماصدر اصلی است کہ اسم این
اسم مصدر این همان توارہ باشد کہ بمعنی گزینہ	مصدر مال فارسی زبانست (ارو) گنا۔

تواریدین | بقول برہان و جامع و رشیدی و سروری کہ بر اقل وسین بی نقطہ تختانی رسیدہ
 (۱) فرش نقش را گویند مانند قالی و (۲) گلیم و پلاس الوان صاحب جہانگیری بر معنی اول قانع
 بدین الفاظ کہ گلیم فروش نقش است (عہد القادریانی سے) فلندست فرارش باد بہاری پ توارید
 الوان ابر کوہ و کرد در کوخان آرزو در سراج بر فرش نقش قانع گوید کہ قالیین باشند یا دیگر
 مؤلف عرض کند کہ اسم جامد فارسی زبان باشد اگرچہ صورت تعطیل معانی آن می کند کہ
 این را ترکی دانیم ولیکن لغات ترکی ازین ساکت۔ فارسی قدیم دانیم معاصرین مجہم بر زبان مذکور
 معنی دوم حقیقی می نماید و معنی اول مجازش (ارو) (۱) وہ فرش جس نقش و نگار ہو قالیین ہو

تواضع کروں استعمال صاحب آصفی	تواضع پانا خوش اخلاقی پانا۔
تواضع زگر وں فرزان نکوست مثل ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف عرض	تواضع زگر وں فرزان نکوست مثل ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف عرض
کند کہ معنی حقیقی است یعنی اخلاق و فروتنی کردن	صاحبان خزینۃ الامثال و امثال فارسی ذکر کند کہ معنی حقیقی است یعنی اخلاق و فروتنی کردن
دور می بیند مراد چندان تواضع می کند کہ انفعالم	این کرده از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف
می کشد یعنی می آید کہ اثر سنبالا استعمال مصدر	عرض کند کہ فارسیان استعمال این سخن غرضی
کندن پیدا است کہ بجایش می آید (ارو)	مالداری کند کہ متواضع باشد مقصود شان همین
تواضع کرنا۔	کہ این تعریف او نیست ازینکہ مفلسی او وجہ تواضع
تواضع کم کرن و بر مبلغ افزایش صاحبان	است و برعکس صفت تواضع برای کردن افزایش
خزینۃ الامثال و امثال فارسی ذکر این کرده	قابل تعریف است (ارو) یہی فارسی مثل
از معنی ساکت مؤلف عرض کند کہ فارسیان	دکن میں مستعمل ہے۔
این مثل را بحق مسک و بخیل می زنند (ارو)	تواضع عزیزت کند و در جهان
سوز و آریے ایک گزینہ چارے یہ کہتا و	صاحب محبوب الامثال ذکر این کرده از معنی
دکن میں بخیل کے لئے مستعمل ہے اگرچہ یہ فارسی	و محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند کہ فارسیان
دو نون کا مقصد	بصفت تواضع این را بر زبان دارند متولہ است
ایک بعض مقامات پر یہ بھی کہتے ہیں ہاشک	نہ مثل (ارو) دکن میں کہتے ہیں عا جری مثل کا لفظی ترجمہ نہیں لیکن دونوں کا مقصد
اخلاق کب تک کچھ دیکھئے بھی۔	محبت بڑھاتی ہے اور بد مزاجی دشمن بناتی ہے ایک بعض مقامات پر یہ بھی کہتے ہیں ہاشک

تواضع گرمی استعمال - صاحبان اندو	تواضع نمودن مصدر اصطلاحی صاحب آصفی

بسیار بذیل تواضع ذکر این کرده گویند که شد موافق عرض کند که از قبیل چاره گرمی و در یوزه گرمی است موافق قیاس یعنی حاصل بالمصدر مستعمل یعنی تواضع سازی (خسروس) خوشه پر شد به تواضع گرمی خوشه جایی بزبان آوری به (ارودو) تواضع خوشنمای به باؤنگبر برنگنده های به (ارودو) دیگر تواضع کرد	ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف عرض کند که مرادف تواضع کردن باشد و سببش کرده اش متعلق به مصدر نمایندگ است که بجای خودش می بود مرادف نمودن (امیر خسروس) جنگ گذشته تواضع

تواجیح	القبول برهان بضم اول و ثانی بالف کشیده و فتح غین نقطه وار و سکون جیم لغت رومی نام

نام پوست درختی است و آن سفید و بسیار تلخ و بواسیر را نافع است صاحب اندو نقل نکارش -
 مؤلف عرض کند که صاحب محیط این را ذکر کرده و دیگر محققین فارسی زبان هم این را ترک کرده
 فارسیان از برای این لغت زبان خود ندارند ازینجا است که لغت رومی را جا داده اند و لیکن بمعنی
 کامل این معلوم نشد که بدگیر السنه این را چه نام است و از خواص هم ذکر نشد (ارودو) تواجیح
 ایک درخت کے پوست کا نام ہے جو رنگ میں سفید اور نہایت گرواہوتا ہے اور مرض بواسیر
 کو نافع ہے افسوس ہے کہ اس کا متعارف نام معلوم نہوسکا -

توالی	القبول مؤید بالفتح طمانچہ کذافی زفاگویا و در شرف نامہ این لغت را در ترک آوردہ است

و بجای لام نون باشد مؤلف عرض کند که دیگری از محققین زبانان و اهل زبان و کرا این کون
 اگر سند استعمال این بدست آید تو انیم عرض کرد که مبتدل و مغزس باشد چنانکه نیلوفر و لیلوفر و توالی
 بدین معنی در لغات ترکی یافته نشد (ارودو) طمانچہ بندگر -

توان بقول برهان و جامع بضم اول بر وزن جوان (۱) قوت و قدرت و توانائی و (۲) یعنی

ابر که عبری سحاب گویند و (۳) امکان بر چیز را هم (حکیم از زقی ۵) نیاز آرزوی من بدست

شریف بدان قدر که بود قدرت و توان برسان (۴) امیر خسرو (۵) رسیدی که بر کوه ریز و توان

در شوره بر سر کوه کشتی روان (۶) حکیم (۷) که اقبال ثانی صاحب قران (۸) شکار چنین صید چشمی

توان (۹) صاحبان جهانگیری و سروری و ناصری بر معنی اول قانع و صاحب فدائی بر معنی اول

خان آرزو در سراج بدگر معنی اول و دوم گوید که در جهانگیری بضم است و در برهان بر وزن

جوان کثرت استعمال مصدق قول اخیر است و اغلب کفتح و ضم اختلاف لهجه جاهاست

و هم او در چراغ هدایت ذکر معنی اول کرده می فرماید که ازین مأخوذ است توانست و توانند

و آن اکثر بلفظ کرد و غیره مستعمل چنانکه توان خورد و توان کرد و گاهی تنهائیر به نقل بخارش

مؤلف عرض کند که معنی اول اسم جامد فارسی زبان است و معنی سوم مجازش و معنی دوم

هیچ تعلق ازین ندارد بلکه بدین معنی هم اسم جامد است مخفی مباد که این معنی اول اسم مصدر

توانیدن است که بجایش می آید و آن و رای مصدر توانستن باشد فرق در هر دو همین

قدر که توانیدن کامل التصریف است و توانستن سالم التصریف آنانکه تواند را مضارع توانستن

دانسته اند سندی خورده اند و آنانکه تواند و توانست را ماخوذ از توان خیال کرده اند از

قواعد زبان بی خبر اند ازینکه توانست ماضی مطلق توانستن است و تواند مضارع مصدر

توانیدن (۱) (۲) (۳) قوت قدرت توانی مؤنث (۴) امیر مذکر (۳) امکان مذکر

توانا بقول بهار یعنی قوی و مقابل این	تواناست و برین تقدیر ما توان مختلف

تا توانا باشد (شیخ نظامی سے جهان آفرین از جهان بی نیاز و توانا کن و تا توانا گذارند و حساب اند نقل نگارش صاحب فدائی گوید که دارای توان است که صاحب زور و نیرو و دولت و اقتدار باشد که بتازی قادر است مؤلف عرض کند که هر سه از حقیقت این بی خبر و مکن خورده اند این اسم جا بدست بلکه از قبیل دانا و بیاست که بر امر حاضر توانیدن که توان است الف فاعلی مرکب کرده اند که افاده یعنی فاعلی کند آنگاه مصدر توانیدن را نمی دانند و تواند را ما خود از توان پذیرد نمی توانند که بحقیقت رسند (ارو) توانا قوی قدرت (الف) توانست (الف) (۱۱) ماضی مطلق (ب) توانستن (ب) باشد (۲) بعضی	توانا که گذشت اصل این است و توانای هر آن که بران یابی مصدری زیاد کرده اند و گیر (ارو) توانائی - قوت - مؤنت - قبول برهان و جامع و رشیدی و و ناصر می بر وزن و معنی طباخچه است که بعربی لطمه خوانند صاحب جهانگیری گوید که همان تبانچه باشد که گذشت - خان آرزو در سراج می فرماید که تحقیق آنست که این تبدیل است و فارسی دانان عربی خوان نامی قرشت را به طهای حطی بدل کرده اند از عالم طپیدن چنانکه گذشت مؤلف عرض کند که موافق قیاس است (ارو) و کیهو تبانچه - صاحب این را اسم جا بد معنی قوت خیال کرده اند و ب بقول بحر بنیم اقل و کسرون قوت و قدرت و توانائی داشتن بر کاری و چیزی - می فرماید

که دانستن محقق آنست. کامل التصریف باشد هم همچون پیکرستن (ار و و) الف (ا) ب کا و مضارع این تواند صاحب موارد و نمز باشد ماضی (۲) دیکو توان زب (ب) قدرت اور قوت	(سلطان ۵) دبیر چرخ همی خواست تا کند اور توانی رکھنا (کسی پر یا کسی چیز پر) قلبی بچو نیکو شکر شکر شاه نتوانست صاحب توانش البقول سروری کبسون یعنی توانائی
نوادرم این را آورده مؤلف عرض کند که باشد (حکیم سنائی ۵) سوی عالم نه سوی سنا همه محققین بالاحق تحقیق او اند کرده اند اسم مصدر ظن ب و دانش جان به از توانش تن به مؤلف	این توانست که یعنی توان باشد. توانیدن کامل عرض کند که این حاصل بالمصدر توانیدن است التصرف است و این سالم التصریف که از شدت است که می آید (ار و و) دیکو توانائی مؤنث -
این بدون ماضی و مستقبل و اسم مفعول نیاید و توانکن البقول ماضی و اند بنون موقوف آنکه تواند را مضارع این خیال کرده اند سکنند و کاف مضموم یعنی آدمی یا نیروی توانا بکار که هر چه	خورده اند آن مضارع توانیدن باشد و این بخواب کردن تواند و بران قادر باشد و ترجمه مضارع نذار و که سالم التصرفات غایبان توانست فاعل مختار است بیاری زیر که توانا یعنی قادر
را با علامت مصدر تن مرکب کرده اند و یک و ناتوان یعنی عاجز است. صاحب سفرنگ شرح فوقانی را از دو فوقانی مجتمعه حذف کرده و مصدر نود و هشتمی فقره (وسایتیر آسمانی بفرز اباد و خوشور)	وضع ساخته جا دار و که اسم مصدر توانستن هم و خوشور) و که این کرده گوید که یعنی فاعل مختار همان توان باشد که گذشت و سین جمله در است مؤلف عرض کند که یعنی فعلی این گفته
وضع مصدر زیاده کرده اند چنانکه در دیگر مصا هر چه خواهد و مرادف توانا - فارسی قدیم است	توانستن محقق آنست. کامل التصریف باشد هم همچون پیکرستن (ار و و) الف (ا) ب کا و مضارع این تواند صاحب موارد و نمز باشد ماضی (۲) دیکو توان زب (ب) قدرت اور قوت

توانگر که گزشت کندی بصدری زیاده کرده اند و قوت قیاس است (ارو) توانگری دیکھو باوانگر	که حالا در محاوره زبان ستم نیست (ارو) و کھو توانا۔ توانگر بقول بہار (۱۱) یعنی صاحب قوت
توانگری بدل است نہ بمال امثال صاحب محبوب الامثال ذکر این کرده از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند کہ فارسیان این مثل را در تعریف توانگری استعمال می کنند و از قبیل (بزرگی بعقل است نہ بسال) مقصود آنست کہ اگر دل توانگر است مسکین هم توانگری می کند (ارو) دکن میں کہتے فدائی می فرماید کہ خداوند مال و ثروت را گویند میں سے ساری توانگری ہے	مرتب از توان معنی قوت و گر کہ کلمہ نسبت است و بہار (۲۱) یعنی مالدار و مستغنی استعمال یافته و در رسم خط بدون الف نوشتن خطا است و خواندن روا (سلطان ۱۵) اگر بقاعده خدمت نمی دہد دستم با از آنکہ نسبت بقوت مرا توانگری پای صاحب بحر بہار صاحب فدائی می فرماید کہ خداوند مال و ثروت را گویند میں سے ساری توانگری ہے
توانگر بقول خان آرزو در سراج بروزن خرانہ نام مبارز تورانی مؤلف عرض کند کہ وجہ تسمیہ این ہمین معلوم می شود کہ بر لفظ توان ہای نسبت زیاده کرده اند و بلحاظ قوت و طاقت لقب او باشد نہ نام و اللہ اعلم مخفی مباد کہ ہمین لفظ بہ معنہ عوض نون چہارم بہ ہمین معنی گذشت است معلوم می شود کہ ہمین اصل و ابن حنیف	توانگر معنی صاحب بحر بہار صاحب مؤلف عرض کند کہ رسم الخط معاصرین عجم بدو الف است (ظہوری ۱۵) توانگر معنی چون گرچه مفسر خود بہ ہمہ خطای ظہوری ثواب گردیدہ است (ارو) (۱۱) و کھو توانا (۲۱) توانگر بقول فارسی یعنی مالدار و دولت مند۔ توانگری بقول فدائی معنی دولت مندی و ہی نیازی و منتعنا مؤلف عرض کند کہ بر لفظ

(۱۱۶۱)

(ارو) تواند. ایک پہوان تورانی کا نام اور پنجاب میں قدر کافی است کہ این مبتدل آنت چنانکہ آب و آو (ارو) دیکھو تباہی	یالقب ہے۔ مذکر۔ تو آیدن مصدر است مرکب از اسم
تو آیدن بقول برهان و جامع لفتح اول و ہای ہوژ (۱) قلیہ بادبجان را گویند و (۲) کوکو و	مصدر توان و ہای معروف علامت مصدر دان۔ باصول مؤلف مصدر اصلی است
خاگینہ و (۳) گوشت پختہ نازک و (۴) کباب صاحب رشیدی این را تباہہ نوشتہ۔	از نیکہ اسم این مصدر مال فارسی زبان است ہم مرادف تو آستن کہ بجایش گذشت محققین
ہر دو مرادف تباہی گوید۔ صاحب سروری نسبت معنی اول می فرماید کہ نام طعامی است	مصادر این را ترک کردہ اند و مضارع این را کہ تو آند است مضارع مصدر تو آستن کہ مرکب باشد از گوشت و بادبجان چنانچہ مرقی
در آن باشد و آن را تباہہ نیز گویند کذا فی شرح و بوالہ مؤید ذکر معنی دوم می فرماید و بوالہ دیگر	قرار دادہ اند۔ کامل التشریف (ارو) دیکھو تو آستن۔
نسج معنی سوم و چهارم ہم نسبت معنی سوم مزید نازک صاحب رشیدی با تباہی کہ ہمین	تو آہی بقول لغات برهان گوشت پختہ معنی گذشت و گرا این کردہ است صاحب
صاحب ناصری بہ نقل جملہ معانی بیان کردہ گوید کہ در فرہنگہا نیافتیم مہان تباہہ است با	مؤید بر معروف قانع خان آرزو در سراج ہم این را با تباہی نوشتہ مرادف گوید مؤلف کہ تصحیف شدہ باشد خان آرزو در سراج گو
کہ با لغتم نام طعامی است و بعضی گویند از گوشت ہمد را ہنجا گذشت کہ با لغتم نام طعامی است و بعضی گویند از گوشت	مراحت کامل ہمد را ہنجا گذشت کہ با لغتم نام طعامی است و بعضی گویند از گوشت

و باوانچان باشد می فرماید که تحقیق همان است که در وایم و دیگر معانی که در ای معانی تبایه درینجا
 که در فصل بای موقده گذشت مؤلف عرض مذکور است بجز (ارو) (۱) گوشت
 کند که مقصودش از فصل بای موقده بای درم کجا و قلیه جوینگن که ساهبه کائین مذکور (۲) اند
 است مگر آن را فصل گفتن در غلط از افتن کافا گینه مذکور (۳) پکاز واقیبه مذکور (۴) کباب مذکور
 حاصل اینست که او این را مبتدل تبایه پندارد **توایی** بقول برهان و جامع و نامری بر وزن
 چنانکه آب و آو و دیگر معانی بالا هم صحیح نماند و معنی تبایه است که نابود کرده شده و ضابط
 و ما با او اتفاق نداریم و بسند قول صاحب گردیده و بحال نرسیده باشد خان آرزو
 جامع که محقق زبان خود است همه معانی بالا در سراج گوید که مبتدل تبایه است مؤلف
 را صحیح پذیریم حقیقت ماخذ همین قدر که این عرض کند که موافق قیاس است چنانکه آب و
 مبتدل تبایه باشد و در احت ماخذ بر تبایه او (ارو) و دیگر تبایه نوشت .

توپ بقول لغات برهان بر وزن خوب یعنی (نا دیده و ۲) طاقه که بهندی تهمان
 مانند صاحب مؤید بگو آن ز فاعل یا بر معنی اول قناعت فریده . صاحب آصفی بگوید
 گوید که (۳) یکی از آلات جنگ است که از هفت جوش ریزند که استعمال این با صادر و
 لغات می آید مؤلف عرض کند که بهار این را به بای فارسی نوشته . تسامح صاحب آصفی
 معلوم می شود که درینجا قائم کرده و لیکن از زبان بعضی معاصرین عجم ما این را یعنی سوم بای عربی
 هم شنیده ایم و جزین نیست که مبتدل توپ باشد چنانکه آب و اسپ اسم جاد فارسی زبان
 وایم (ارو) (۱) دیده . مذکور (۲) تهمان . مذکور (۳) و دیگر توپ .

توبال لقبی است برهان بزیر باشد صاحب سروری بحواله آدات الفصلا گوید که ضم
 تا و سکون واو و بعد از واو بانی تازی و فتح رای مهمله است بمعنی بزیر صاحب مؤید هم این را
 آورده مؤلف عرض کند که اسم جامد فارسی قدیم می نماید بسیاری از محققین اهل زبان و زبان
 دان این ترک کرده اند عجب است از صاحب سفرنگ سیما جامع (ار و و) بزیر چه صیلا بنگر
توبال لقبی برهان یعنی (ا) مس باشد که عبری نخاس گویند می فرماید که بای فارسی هم آمده و
 بر او و سوش مس و نقره و امثال آن را نیز گفته اند و بعضی گویند مس و آهن و امثال آن را چون تبا
 و چکش و تپک بران زنند ریزه پائی که از آن می ریزد و می پاشد آنها را توبال می گویند و این اصح
 است چه توبال النحاس ریزه پائی را نامند که بوقت چکش زدن از مس تافته می پاشد و آن را
 پوست مس می گویند و آن لطیف تر از مس سوخته است و همچنین توبال السید آنچه از آهن تفته
 ریزد و اگر توبال و براده آهن بر کسی بندند که در خواب دندان بزدان بساید و بکراجد و بگردان
 خصل نکند و اگر از آن قدری در شراب بزم آمیخته ریزند زهر را بخورد و اگر آن شراب را
 بخورد زبان نکند - صاحب جامع این را به بای موحده و فارسی بر دو معنی عام بر او و ریزه
 طلا و نقره و مس و غیره گویند و فرماید که ریزه پائی که بوقت چکش زدن از مس تافته و آهن تابیده
 صاحب اند نقل نگار برهان و این را لغت فارسی و اند صاحب مؤیدی طراز و که مس باشد که بتا
 نخاس نامند و در لغات طب است توبال پوست مس معنی سوش - صاحب محیط گوید که مغرب
 لغت فارسی است و بیوانی ایاطیس نامند و آن ریزه پاست از مس و آهن تفته که به محام گویند
 جدا شود و از مطلق آن مراد توبال مس است مؤلف عرض کند که توبال اسم جامد فارسی با

است و توفال سبیش همچون سپید و سفید و این بقول محیط معرب کہ فارسیان این را ہم بزبان
 وارند (ارود) (۱۱) مانبا نگر (۲) سونے چاندی تانبے۔ لوسے وغیرہ کے رینے جو
 اسکو گرم کر کے ٹھوکنے اور گھڑنے کے وقت گرتے ہیں۔ بقول محیط اعظم اصطلاح طبیبی میں
 صرف توفال سے تانبے ہی کے رینے مراد ہیں۔ مذکر۔

تویاطرن | بقول برہان واندہ بضم مہم ولام و سکون نون بلخت یونانی نوعی از تیو عانت
 و آن را بعبری علقی خوانند برگ آن مانند برگ کبریا شد چون شاخ را بشکند شیر بسیاری از آن روان شود
 صاحب محیط گوید نباتی است کہ آن را بیونانی اوسیرس نامند ہم او ذکر اوسیرس نہ کند البتہ
 اوسیرس را نوشتہ می فرماید کہ نباتی است کہ در سوختن آتش مستعمل و چوب آن در ابتدا مال
 سیاہی و در آخر مال سہرخی می شود و شاخہای آن باریک و بدشاوری کوفتہ می گرد و برگ
 آن مثل برگ کتان و در طعم تلخ فہذا در آن تصبیح بالغ است مشرب آن مفتح سد و چون طبع آن
 بنوشند یرقان را نفع دہد و گاہی از چوب آن کاسہ ساختہ در آن آب می نوشند و یرقان را مفید
 می شود مؤلف عرض کند کہ خیال ما این است کہ در کتابت رار البکل و آو نوشتند یاواؤ
 را بکل را و تصدیق این ازین می شود کہ صاحب محیط بر علقی ذکر اوسیرس کر و بجایش عوض
 اوسیرس را نقل کرد و اللہ اعلم بحقیقہ الحال ما حقیقت مزید این نتوانستیم معلوم کر و
 بھی غیبت کہ این همان درخت است کہ آن را در کن کورومی و کوروی نامند کہ همچون شعل
 می سوزد و مخفی مباد کہ فارسیان از برای این لغتی در زبان خود ندارند و ہمین لغت یونانی را استعمال
 کنند ازینجا است کہ صاحب برہان این را جاواؤ (ارود) ایک درخت کو فارسیوں نے

توبالمن کہا ہے جس کا متعارف نام معلوم نہ ہو سکا۔ صاحب محیط نے اوسیر میں کہا ہے اور کیا
عجب ہے کہ یہ وہی درخت ہو جو دکن میں کروڑی یا کوروی کہتے ہیں جس کی لکڑی مثل
شعل کے روشن ہوتی ہے۔ مذکر۔

توبان بقول بہان و سروری بروزن **توب بستن** استعمال۔ صاحب آصفی
تبان چرمی باشد گشتی گیران پوشد (شمس) ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف عرض کند
نفری ہے) فغان وزاری بر خیزد از زمین و کہ معنی ساختن و درست کردن و ریختن توب است
زمانہ بجا گشتی کینت چو بر شد توبان و بہار و بس (طاہر نصیر آبادی) او تصرفات مغرب
این را بانبان نوشتہ۔ خان آرزو در سراج در بسن توپ کردہ ہے (ارو) توب ڈبان
ہم این را آورده مؤلف عرض کند کہ سبدل توپ بنانا۔ تیار کرنا۔

بہان تباں است کہ نون ببدل شد بہ و او چنانکہ (الف) **توبو** اصطلاح۔ الف بمعنی پتہ
پسائیدن و سپا آویدن (ارو) دیکھو تباں (ب) **توبو کردن** باشد از ہمیں است

توب انداختن استعمال۔ صاحب (ب) بمعنی حقیقی مؤلف عرض کند کہ تلہوری
آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف استعمال بہر دو کردہ موافق قیاس است (س)

عرض کند کہ سر کردن و آتش دادن بہ توب است در محبت بیچکہ نشست نقش ساوگان پد کینہ و کینہ
(عالی شیرازی) لم یقعہ فتح قلہ لم یکن یعنی چرخ تو توبو آفرشد پد (اولہ) بحث بروی

پوش پھوسینہ لہو زینہ لغو توب انداختن ہے ہم این خرقدہ ہا چہ پوشد شیخ پد اگر ہزار ازین کردہ
توبو خواست پد تکمیل بحث بر توبو قومی آید۔ (ارو) توب چلانا۔

(ارو) الف دیکھو تہہ بہ تہہ (ب) تہہ آن و جا دارو کہ این را مبدل تہہ بر تہہ دانیم تہہ کرنا گہری کرند پشینا۔ کہ ہای تہہ بدل شود بہ واو چنانکہ آوسہ واوسو	تہہ کرنا گہری کرند پشینا۔ کہ ہای تہہ بدل شود بہ واو چنانکہ آوسہ واوسو
تو بر تو اصطلاح بقول برہان و بحر و جامع مخفی مباد کہ بمعنی سوم حلوائی کہ گفتم اندہ آن	تو بر تو اصطلاح بقول برہان و بحر و جامع مخفی مباد کہ بمعنی سوم حلوائی کہ گفتم اندہ آن
باو او مجہول بر وزن مو بر مو بمعنی (۱) لا بر لاوتہ ہم ورق بورق آرد باشد کہ در سندی آن یا	باو او مجہول بر وزن مو بر مو بمعنی (۱) لا بر لاوتہ ہم ورق بورق آرد باشد کہ در سندی آن یا
بر تہہ و (۲) پی در پی و دنبال یکدیگر و (۳) نام پورن پوری نامند (ارو) (۱) تہہ تہہ	بر تہہ و (۲) پی در پی و دنبال یکدیگر و (۳) نام پورن پوری نامند (ارو) (۱) تہہ تہہ
حلوائی و (۴) ہزار خانہ گو سفند و (۵) مردم (۲) پی در پی (۳) پورن پوری نوشت۔	حلوائی و (۴) ہزار خانہ گو سفند و (۵) مردم (۲) پی در پی (۳) پورن پوری نوشت۔
سرور خود و (۶) حرام توشہ صاحب نامری مشھائی کی ایک قسم (۴) ہزار خانہ مذکر۔	سرور خود و (۶) حرام توشہ صاحب نامری مشھائی کی ایک قسم (۴) ہزار خانہ مذکر۔
بذکر معنی اول گوید کہ (۷) چند خانہ کہ درون۔ دکن میں بکرے کی ایک خاص نسل جو کہ کہتے ہیں (۵)	بذکر معنی اول گوید کہ (۷) چند خانہ کہ درون۔ دکن میں بکرے کی ایک خاص نسل جو کہ کہتے ہیں (۵)
یکدیگر ساختہ باشند (خشبی) دل خود در تہہ خود شخص خود راے (۶) حرام خوار (۷)	یکدیگر ساختہ باشند (خشبی) دل خود در تہہ خود شخص خود راے (۶) حرام خوار (۷)
چاہ وقت بشناسم بیدلان تو بیفتند اگر تو چند گھر جو ایک احاطہ میں ہوں جن کے اندر سے	چاہ وقت بشناسم بیدلان تو بیفتند اگر تو چند گھر جو ایک احاطہ میں ہوں جن کے اندر سے
بر تو (نامری) ای ہدایت گرد خداجونی ایک دوسرے کا دروازہ ہو نہ مذکر۔	بر تو (نامری) ای ہدایت گرد خداجونی ایک دوسرے کا دروازہ ہو نہ مذکر۔
تو دنیا جو باش بوجانت چون پاکست و نیکی تو بر تو بقول سروری انچہ در وجود کاہ کنند	تو دنیا جو باش بوجانت چون پاکست و نیکی تو بر تو بقول سروری انچہ در وجود کاہ کنند
بدول و بدخو مباحش بوجا بر پر کن لعل و رمان و بر سر اسب و استر و خرمینند تا بخورد (ظہیر)	بدول و بدخو مباحش بوجا بر پر کن لعل و رمان و بر سر اسب و استر و خرمینند تا بخورد (ظہیر)
دار تا بر تمانہ بوجا بر سر آور و تر و عمان سار تو از بہر مرکب تو کہ نعلش سر و بلال بوشد کہ کشان	دار تا بر تمانہ بوجا بر سر آور و تر و عمان سار تو از بہر مرکب تو کہ نعلش سر و بلال بوشد کہ کشان
تو مباحش بوجا بر ہان ذکر دیگر معانی ہم فرمود جو آخر پودین جو تو برہ باری فرماید کہ بجزق واو	تو مباحش بوجا بر ہان ذکر دیگر معانی ہم فرمود جو آخر پودین جو تو برہ باری فرماید کہ بجزق واو
صاحب جہانگیری بر معنی اول قانع مؤلف تیر آمدہ صاحب اندہ بوجا کہ تفاسس گوید کہ لضم	صاحب جہانگیری بر معنی اول قانع مؤلف تیر آمدہ صاحب اندہ بوجا کہ تفاسس گوید کہ لضم
عرض کند کہ معنی اول حقیقی و دیگر مہمعانی مجاز اول و سکون واو مجہول و ہای موحده واری	عرض کند کہ معنی اول حقیقی و دیگر مہمعانی مجاز اول و سکون واو مجہول و ہای موحده واری

و با و آخر لغت فارسی است معنی کیده مذکور مرامی دانی با بعضی از معاصرین عجم گویند که در عجم
 و بعضی آن را مخلاة گویند و بلغاری تیره هم بخندند این را به شکل دراز می سازند و همچون توب
 و او صاحب فدائی هم این را آورده می فرماید می نماید که مرکب است با توب و راه یعنی راه
 که پیله ایست که از پشم یا پشمینه دوزند و بر دو مثل توب دارند الف حذف شد و همین
 جای دهنه آن دو ال یا رسی می پیوندند و است وجه تسمیه این (ار و و) توبرا بقول آصفی
 در آن جو و گاه رخیته از گردن ستور گبوته می آید و نیز اسم مذکر فارسی من توبره گهوٹے کو دانہ چرمانے
 که پوشش در آن رود و آن را بخورد صاحب کاناٹ یا چپڑے کا تھیلا -
 رهنما بحر الاسفار نامه ناصرالدین شاه قاجار هم **توب ریختن** استعمال - صاحب آصفی ذکر
 و ذکر این کرده مؤلف عرض کند که اسم جامد فارسی این کرده از معنی ساکت مؤلف عرض
 زبان است وحیف است که بر حقیقت این شبره کند که مرادف همان توب بستن است
 که معنی دیگرش گذشت اشاره این در اینجا که به جایش گذشت (طاهر نصیر ابادی ۵)
 شد از اینجا است که تلافی مافات سندش را برای ریختن توب تازه شد تعیسین پادشاه
 همین جالقل می کنیم (حافظ ۵) بسته بر آخر راه عقیدت ز صدق شد پویان (ار و و)
 او استرمن جوی خورد و بکثره افشاند و بن گفت و کیمو توب بستن -

توبره بقول برهان و جامع باثانی مجهول و فتح زای تو ز بر وزن موصده (۱) ساق خربزه
 را گویند صاحب رشیدی این را معنی (۲) بیخ پیاره خربزه گوید و صاحب جهانگیری هم
 صاحب ناصری می فرماید که بضم و و او مجهول و با وزای مفتوح بیخ و بن و ساق بوته خربزه

را گویند۔ خان آرزو در سراج بر پنج بیارہ قانع مؤلف عرض کند کہ اسم جامد فارسی زبان
 است و باعتبار صاحب ناصری ہر دو معنی را تسلیم کنیم (اردو) (۱) خربزہ کی بیل ہونٹ
 (۲) خربزہ کی بٹڑ۔ ہونٹ۔

توپک بقول برہان و جامع لغت اول بروزن خوبک بمعنی گنجینہ و مخزن باشد صاحب برہان
 می فرماید کہ بفتح اول نیز باین معنی گفته اند و بہ ہمین معنی بجای بای ابجد نامی قرشت و نون و یای اول
 و بای فارسی عوض بای ابجد ہم آمدہ صاحبان جہانگیری و ناصری ہم ذکر این کردہ اند خان آرزو
 در سراج بذکر تعریف بالامی فرماید کہ قوسی در فصل کاف تازی آورده و درینجا کاف فارسی
 است و در ادات بفتح نامی اول و دوم و در شرف نامہ بجای نامی دوم نون و بقول رشیدی
 توپک بیای فارسی در اول و نامی مفتوح بمعنی زریکہ در قدیم راج بود و بحیال ما این سہو
 است از وجہ پوتہ بیای فارسی بمعنی خزانہ نہ از راج قدیم و بدین معنی پوتکی بیای تکتانی است
 نہ پوتک بحدف آن مؤلف عرض کند کہ حاصل تعریف ہمین کہ بالغت ہذا اتفاق دارو و
 باعتبار جامع و ناصری ہم ما این را اسم جامد فارسی زبان دانیم و اتفاق اکثر محققین بر کاف فارسی
 است و بعضی محققین کاف عربی (اردو) مخزن خزانہ مذکور دیکھو پوتک کے پہلے معنی۔

توپکی بقول برہان بسکون بای ابجد بروزن سروری ہمزبانش (استاد عمارہ ۷) بابر حمت توپکی نام درمی است کہ در قدیم زودہ بودند ماند ہمیشہ دست امیر چگونہ ابر کجا توپکیش بار آست و راج بود طر تعریف برہان کاف عربی را طہ صاحب رشیدی بذکر این کاف عربی گوید کہ این کند و صاحب جامع ہم بہ کاف عربی نوشتہ ہست نیز پوتکی باید بقدم بابر تا مؤلف عرض کند کہ	توپکی بقول برہان بسکون بای ابجد بروزن سروری ہمزبانش (استاد عمارہ ۷) بابر حمت توپکی نام درمی است کہ در قدیم زودہ بودند ماند ہمیشہ دست امیر چگونہ ابر کجا توپکیش بار آست و راج بود طر تعریف برہان کاف عربی را طہ صاحب رشیدی بذکر این کاف عربی گوید کہ این کند و صاحب جامع ہم بہ کاف عربی نوشتہ ہست نیز پوتکی باید بقدم بابر تا مؤلف عرض کند کہ

و ہا و آخر لغت فارسی است بمعنی کیڑہ مذکور مرامی دانی یا بعضی از معاصرین عجم گویند کہ در عجم
 و بعرابی آن را مغلدہ گویند و بلغاری تیرہ ہم بجا این را بہ شکل دراز می سازند و همچون توب
 و او بہ صاحب فدائی ہم این را آورده می فرماید می نماید کہ مرکب است با توب و راہ یعنی راہ
 کہ پیلہ است کہ از چرم یا پشمینہ دوزند و بروو مثل توب دارندہ الف حذف شد و ہمین
 جای و ہنہ آن دو ال یا رسی می پیوندند و است وجہ تسمیہ این (ارو و) تو بڑا بقول آصفی
 و ران جو و گاہ رخیہ از گردن ستور گویہ می آویزند اسم مذکور فارسی من توبرہ گھوٹے کو دانہ چربانے
 کہ پوزش و ران رو و آن را بخورد صاحب کائنات یا چمڑے کا تھیلا۔
 رہنما بحوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ہم **توب رنجین** استعمال۔ صاحب آصفی ذکر
 ذکر این کردہ مؤلف عرض کند کہ اسم جامد فارسی این کردہ از معنی ساکت مؤلف عرض
 زبان است وحیف است کہ برخفت این شہرہ کند کہ مرادف همان توب بستن است
 کہ بمعنی دیگرش گذشت اشارہ این در انجارترا کہ بہ جایش گذشت (طاہر نصیر آبادی) **س**
 شد از نیاست کہ تلافی مافات سندش را برای رنجین توب تازہ شد تعین پادشاہ
 ہمین جائل می کنیم (حافظ **س**) بستہ بر آخر راہ عقیدت ز صدق شد پویان **پ** (ارو و)
 او استر من جومی خورد و پکثرہ افشا ندوین گفت و کیو توب بستن۔

توبرہ بقول برہان و جامع بانانی مجہول و فتح زامی ہوز بروزن موصدہ (۱) ساق خربزہ
 را گویند۔ صاحب رشیدی این را بمعنی (۲) بیخ بیارہ خربزہ گوید و صاحب جہانگیری ہمین
 صاحب نامری می فرماید کہ بضم و و او مجہول و با وزامی مفتوح بیخ و بن و ساق بوٹہ خربزہ

را گویند۔ خان آرزو در سراج بر پنج بیارہ قانع مؤلف عرض کند کہ اسم جامد فارسی زبان است و باعتبار صاحب نامصری ہر دو معنی را تسلیم کنیم (اردو) (۱) خرنیزہ کی پیل نوشت (۲) خرنیزہ کی پڑی نوشت۔

توپک بقول برہان و جامع لغتہم اول بروزن توپک بمعنی گنجینہ و مخزن باشد صاحب برہان می فرماید کہ بفتح اول نیز باین معنی گفته اند و یہمین معنی بجای بای ابجد تالی قرشت و نون و بیای حلی و بیای فارسی عوض بای ابجد ہم آمدہ صاحبان جہانگیری و ناصرہ ہم ذکر این کردہ اند خان آرزو در سراج بذکر تعریف بالامی فرماید کہ قوسی در فصل کاف تازی آورده و در اینجا کاف فارسی است و در ادات بفتح تالی اول و دوم و در شرف نامہ بجای تالی دوم نون و بقول رشیدی توپک بیای فارسی در اول و تالی مفتوح بمعنی زریکہ در قدیم راج بود و بحیال ما این سہو است از وجہ پوتہ بیای فارسی بمعنی خزانہ نہ از راج قدیم و بدین معنی توپکی بیای تہمانی است نہ پوتک بحدف آن مؤلف عرض کند کہ حاصل تعریفش ہمین کہ بالغت ہذا اتفاق دارو و باعتبار جامع و ناصرہ ہم ما این را اسم جامد فارسی زبان دانیم و اتفاق اکثر محققین بر کاف فارسی است و بعضی محققین کاف عربی (اردو) مخزن خزانہ مذکور دیکھو پوتک کے پہلے معنی۔

توپکی بقول برہان بسکون بای ابجد بروزن سروری ہنر بانس (استاد عمارہ ۵) بابر حمت توپکی نام درمی است کہ در قدیم زودہ بودند ماند ہمیشہ دست اسیر چگونہ ابر کجا توپکیش بابر است و راج بود طر تعریف برہان کاف عربی را طہر صاحب رشیدی بذکر این کاف عربی گوید کہ این کاند و صاحب جامع ہم بہ کاف عربی نوشتہ است نیز توپکی باید بقدم بابر تا مؤلف عرض کند کہ	توپکی بقول برہان بسکون بای ابجد بروزن سروری ہنر بانس (استاد عمارہ ۵) بابر حمت توپکی نام درمی است کہ در قدیم زودہ بودند ماند ہمیشہ دست اسیر چگونہ ابر کجا توپکیش بابر است و راج بود طر تعریف برہان کاف عربی را طہر صاحب رشیدی بذکر این کاف عربی گوید کہ این کاند و صاحب جامع ہم بہ کاف عربی نوشتہ است نیز توپکی باید بقدم بابر تا مؤلف عرض کند کہ

ما بر توبک تسلیم کرده ایم کہ بمعنی مخزن باشد و دانیم (اردو) توبکی۔ ایک قدیم سکہ کا نام ہے جو راج تھا۔ جس کی تعریف فرید بس و باقما و محققین اہل زبان این را صحیح معلوم نہ ہو سکی۔ مذکر۔	

توبہ بقول برہان لغتیم اول و سکون ثانی و فتح بای اجد (۱) قوس قزح را گویند و باین معنی بجای بای اجد بای حطی ہم آمده صاحبان جامع و نوید ہم این را آورده اند بہار گوید کہ (۲) بازماندن از کارہای بد و ناقص و نادرست سنگین و شکستہ از صفات اوست و با لفظ دادن و شکستن و فرمودن و کردن و گستن مستعمل مؤلف عرض کند کہ بمعنی اوتاعت فارسی زبان است و بمعنی دوم بقول منتخب بفتح اول لغت عرب فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر کنند و بامصا و ر فارسی مرکب ہم کہ در ملحقات می آید (ظہوری ۵) دامان رندم گشتہ ترای شیخ ازمن در گذر بجا آورده چون سازم دگر از توبہ استغفار را بجا۔ (اردو) (۱) قوس قزح۔ ٹوٹت۔ دیکھو اعلیٰ سون (۲) توبہ۔ بقول اصفیہ ٹوٹت۔ عربی۔ دیکھو تبت۔

توبہ بخشیدن استعمال۔ صاحب اصفیٰ توبہ برامی شکستن مثل۔ صاحبان	
ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف عرض خرنیۃ الامثال و امثال فارسی ذکر این کرده	
کند کہ ہدایت دادن توبہ باشد (سعدی ۵) از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند	
گر او توبہ بخشد بماند درست و کہ پیمان مالی تھا کہ فارسیان می خوار و ریخاندہ استعمال این کتب	
است و مست (اردو) توبہ کی ہدایت کسی کند کہ از میچواری توبہ کرده باشد گویند	

۱۰۰ آغا توبہ برای شکستن است یعنی شکن کردن یعنی خواستن که توبہ کند مؤلف عرض
 توبہ راومی خزاری کن (اردو) توبہ تورا کند کہ موافق قیاس است (ظہوری ۵)
 کے لئے پیدا ہوئی ہے۔ یہ اس کا لفظی ترجمہ ظہوری نوشت توبہ می خواست ساقی بزمی
 ہے دکن میں کہتے ہیں اس توبہ ہو چکی پھر غلغلے و رگڑی توبہ شد (اردو) توبہ چنانچہ
 کر لینا یعنی اب توبہ توڑ دو اور پھر توبہ کر لو توبہ داؤن مصدر اصطلاحی بقول بحر
 یہ اکثر بدستون میں مستعمل ہے۔
 توبہ بستن استعمال صاحب آصفی ذکر این صاحب آصفی ہجو کر این کردہ از معنی ساکت
 کردہ از معنی ساکت مؤلف عرض کند کہ مؤلف عرض کند کہ اتفاق داریم با بحر۔
 یعنی توبہ کردن است (سلمان ساوجی) و اصل این حکم توبہ داؤن بود و در محاورہ ذہن
 آن نرگس است را بخوابانی و من در از بند شکستہ لفظ حکم حذف شدہ توبہ داؤن باقی ماند۔
 با برستم توبہ (اردو) توبہ کرنا۔ (کمال اصفہانی ۵) پارسا از لب ساغر بند
 توبہ بودن استعمال صاحب آصفی ذکر آب آرد و دیگران رازی و نقل چہ توبہ دید
 این کردہ از معنی ساکت مؤلف عرض کند مخفی مباد کہ سند بالماستعلق با مصدر و پیدن
 کہ معنی قائم بودن توبہ باشد (سعدی ۵) است کہ بجایش می آید (اردو) توبہ کا حکم
 یا رویرین مرگوز زبان توبہ مدہ چ کہ مر توبہ توبہ وہ اصطلاح بقول بہار معروف
 بیشتر نخواہد بودن (اردو) توبہ قائم رہا و از ملا نظیری نیشاپوری سندش آوردہ۔
 توبہ خواستن استعمال یعنی خواہش توبہ (۵) الفت وہ ہجران و وصال است صبر
 (۱۰۰)

توبه شکن استعمال - بهار گوید که معروف	مخوری می توبه ده و توبه شکن شد مؤلف
عرض کند که اسم فاعل ترکیبی است	توبه شکن است بمعنی حکم توبه شکن
عرض کند که اسم فاعل ترکیبی است	معنی کسی که توبه شکنند متعلق با مصدر (توبه شکن)
بسر دیگر هیچ (ارو) توبه یا حکم دین	و الله که گذشت و با اصول با متعلق به مصدر (توبه شکن)
توبه شکن اصطلاحی - بقول شکنیدن	که مراد آنست سندان از طلا
مخلاف عهد کردن در جمع کردن به گناه	نظیری بر (توبه ده) گذشت (ارو) توبه شکن
صاحب آصفی هم ذکر این کرده از معنی ساکت	توبه شکن - ترکیب فارسی اس شخص کو که سکت می
مؤلف عرض کند که اتفاق داریم با بحر	جس نے توبہ کر کے توڑ دی ہو۔
(طالب آملی) برآگند توبه شکن توبه فرمایان	چرا خود مثل - صاحبان
کین توبه بفرمان می ناب شکستیم (ارو)	توبه کمتر می کنند خزینة الامثال و
توبه توڑنا - امثال فارسی ذکر این کرده از معنی و محل استعمال	توبه شکن اصطلاحی ساکت مؤلف عرض کند که (توبه فرمودن)
لازم مصدر (توبه شکن) است مؤلف	مصدر است که معنی حکم توبه دادن می آید و
عرض کند که موافق قیاس (مخوری) است	مرادف مصدر (توبه دادن) و این مثل متعلق
هنوز در مظهری نمی کند با آنکه توبه یافته چون	بمصدر مذکور است فارسیان بحق موعظت
موی او شکست (ارو) توبه توڑاجان	کنندگان این مثل را نیزند مقصودشان طعن
باقی نرینا - است برایشان که چون به دیگران حکم توبه می کنند	

(۱۲۰۰)

پہر خود توبہ کہتری کنند (ارو) دکن میں کہتے عرض کنند کہ اسم فاعل ترکیبی است بمعنی توبہ کنند میں خود نصیحت دیکری را نصیحت ہے یہ (ملاحظہ سے) شرابی کہ از میں او توبہ کار ہزار کہاوت و اعظون کے حق میں مستعمل ہے یعنی بند تقید شود و شکار ہ (ارو) توبہ کرنے والا ہو تو نصیحت کی جاتی ہے اور خود اس کے خلاف توبہ کروں استعمال بقول بحر بمعنی بازماندن	عمل کرتے ہیں۔ توبہ فرمودن مصدر اصطلاہی بقول بحر مرادف توبہ داون مؤلف عرض کنند کہ مؤلف قیاس است اگرچہ معنی لفظی این نظام توبہ کرد است ولیکن بمعنی اصطلاہی ہمان کہ بالا گذشت (ظہوری سے) توبہ فرمائی ظہوری از توبہ بود ہم تو فکری کن پیشانیم ما (ولہ سے) توبہ فرما کہ از سند بالا استعمال مصدر گذرن پیدا نذیدہ مستی من ہا ورنہ این ظلم کی رو امید و مخفی مباد کہ اصل این مصدر (فرمودن توبہ) توبہ کشودن مصدر اصطلاہی ظہوری بود و بجزف کلہ یہ توبہ فرمودن باقی ماند مخفی بمعنی توبہ شکستن استعمال این کردہ مؤلف مباد کہ ہر دو سند بالا متعلق بمصدر فرمائیدن عرض کنند کہ از قبیل روزہ کشودن (سے) است کہ می آید (ارو) دیکھو توبہ داون۔ زجرم شوخی سابقیت گر خطائی رفت پر کشود توبہ کار بقول بہار و اند معروف مؤلف توبہ عذرب ایغ کہا است (ارو)
از کار ہای بد صاحب آسنی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف عرض کنند کہ موافق قیاس است و بمعنی حقیقی (ظہوری سے) زلف سا رعایتی شکست پر گذر توبہ را رعیت است (فغانی سے) و گر ز عشق جوانان مست تو کرد و پونکہ کہ فغانی زیر جام شنید و مخفی مباد کہ از سند بالا استعمال مصدر گذرن پیدا کہ بجایش می آید (ارو) توبہ کرنا۔ توبہ کشودن مصدر اصطلاہی ظہوری بمعنی توبہ شکستن استعمال این کردہ مؤلف مصدر فرمائیدن عرض کنند کہ از قبیل روزہ کشودن (سے) زجرم شوخی سابقیت گر خطائی رفت پر کشود توبہ عذرب ایغ کہا است (ارو)	توبہ فرمودن مصدر اصطلاہی بقول بحر مرادف توبہ داون مؤلف عرض کنند کہ مؤلف قیاس است اگرچہ معنی لفظی این نظام توبہ کرد است ولیکن بمعنی اصطلاہی ہمان کہ بالا گذشت (ظہوری سے) توبہ فرمائی ظہوری از توبہ بود ہم تو فکری کن پیشانیم ما (ولہ سے) توبہ فرما کہ از سند بالا استعمال مصدر گذرن پیدا نذیدہ مستی من ہا ورنہ این ظلم کی رو امید و مخفی مباد کہ اصل این مصدر (فرمودن توبہ) توبہ کشودن مصدر اصطلاہی ظہوری بود و بجزف کلہ یہ توبہ فرمودن باقی ماند مخفی بمعنی توبہ شکستن استعمال این کردہ مؤلف مباد کہ ہر دو سند بالا متعلق بمصدر فرمائیدن عرض کنند کہ از قبیل روزہ کشودن (سے) است کہ می آید (ارو) دیکھو توبہ داون۔ زجرم شوخی سابقیت گر خطائی رفت پر کشود توبہ کار بقول بہار و اند معروف مؤلف توبہ عذرب ایغ کہا است (ارو)

توبہ توڑنا کسی کام سے توبہ کرنے کے بعد پھر وہ کام کرنا۔ صاحب آصفیہ نے ایک سند لا اور یہ پیش کی ہے (۷) زاہد کادل نے خاطر میخوار توڑنے کے سوا توبہ کیجئے سوا توڑنے کے	عرض کند کہ موافق قیاس است (کلیم مدنی سے) توبہ می گنم ز بس تکلیف بید روان ولی ہر حکم صد توبہ از میانہ ذوق بادوام ہے (ارو) (۱۰) توبہ کرنا۔
(۱۱) توبہ گستن مصدر اصطلاحی ببول (۱۲) توبہ گسیدن	توبہ نامہ استعمال۔ بقول بہار معروف و صاحب انند نقل بردارش مؤلف عرض کند کہ معنی حقیقی موافق قیاس است کاغذی
مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس است آصفی ہم ذکر این کہ از عرفی سند آورده (۷) می نوشتند (ارو) توبہ نامہ۔ وہ کاغذ بر توبہ بدوز کیسہ آخر پانگسلا از شراب جو کسی فعل کے ترک کے متعلق بطور اقرار نامہ توبہ پانگسلا مباد کہ سند بالامتعلق بہ مصدر لکھدین۔ مذکر۔	مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس است آصفی ہم ذکر این کہ از عرفی سند آورده (۷) می نوشتند (ارو) توبہ نامہ۔ وہ کاغذ بر توبہ بدوز کیسہ آخر پانگسلا از شراب جو کسی فعل کے ترک کے متعلق بطور اقرار نامہ توبہ پانگسلا مباد کہ سند بالامتعلق بہ مصدر لکھدین۔ مذکر۔
گسیدن است نگستن۔ عیبی ندارد کہ ہر دو یکی است محقق منذ تراو فرق لفظی ہر دو گسید (ارو) دیکھو توبہ گستن۔	توبہ نمودن استعمال ہر دو توبہ کرنے است مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس (ظہوری سے آتشی در و لفظ افتد گر نامیم توبہ)
توبہ گستن مصدر اصطلاحی۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت بیجا محیط گوید کہ مرادف توبہ کردن است	توبہ گستن مصدر اصطلاحی۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت بیجا محیط گوید کہ مرادف توبہ کردن است

(۱۰)

توپ با شمی پونجف قلی که کند جان نثار در میدان برای ریختن توپ تازه شد تقسیم پادشاه راه عقیدت ز صدق شد پویان با و هم او و گزینی سوم هم کرده (۱۳۵) از بر از میت سد که گشته داغ پوز که شد توپ اطلس نصیب ایام حساب لغات ترکی این را به موقده آخر لغت ترکی گفته اگر استعمال فارسیان به بای فارسی متحقق شود می توانیم سببش گفت چنانکه اسب و اسب (اردو) (۱) و کیهو توپ (۲) گنج (۳) تھان - ندر -	قبول بهار بوا و مجبول (۱) ایکی انز صاحب اند نقل نگارش صاحب معنی گوید که (۲) بمعنی گنج ناصر الدین شاه قاجار را گویند مؤلف معنی اول مبرج اصلا بای فارسی می شهر محمد طاهر نصیر آبادی کاتبش نقلش بای ویکرنگ توپ (۳) تھان - ندر -

توپا بضم و بای فارسی بالف کشیده بلغت ژند و پانژند سبب را گویند و عبری تفاح صفا
 ناصر ای بجواله برهان ذکر این کرده و صاحب جهانگیری بذیل لغات ژند و پانژند این را در لغت
 آورده مؤلف عرض کند که فارسی قدیم است و حالا بر زبان معاصرین غمخست صاحب
 محیطی فرماید که سبب اسم فارسی است و نیز لغت فارسی کتل و عبری تفاح و بهندی سیونا مانند ما
 می گوئیم که سیو هم لغت فارسی است اقسام است بهترین آن شامی بشیرین آن معتدل
 و برودت و گویند گرم در اقل و ترش آن سرد و خشک در اقل کثیر المائت قلیل
 از سبب تقویت قلب و احسان است و سبب تفضیح ازین فعل می کند همچنین

خام آن و قچی آن غلیظ تر و بار و تر و طرب تر از ان و عخص و قابض و حامض بار و غلیظ است
 (الخ) (ارود) سیب - بقول آصفیہ فارسی - اسم مذکر - ایک میوہ شیرین کا نام جو امرود
 سے کسی قدر شاہ اور سرخ اور خوشنما ہوتا ہے۔

توپاشو پرو مقولہ - صاحب رہنما بحوالہ اس فارسی مقولہ کا استعمال بھی دیانت دار کے
 سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این بطور حق میں ہوتا ہے۔

مقولہ کردہ فارسیان معاصہ بجا کت خشم **توپال** بقول برہان بذیل تو بال مرادش
 و غصہ با کسی استعمال این می کنند یعنی بر خیز صاحبان جہانگیری و رشیدی و جامع و سروری
 و برو مؤلف عرض کند کہ پاشدن بجایش ہم ذکر این کردہ اند و ما ہمدرا بنجا ذکر این کردہ
 گذشت کہ استعمال امر حاضرش درین است و نہ راحت ما خذ ہم صاحب سوار التبیل این را
 (ارود) اٹھہ چاہا جا۔ اصل و اند و تو بال را کہ بوجہ گذشت معرب

توپاک پاش پراور مثل - صاحبان این مؤلف عرض کند کہ فارسیانی کہ استعمال
 مدار از کس پاک خزینه الامثال و معرب ہم کردہ اند تبدیل باشد چنانکہ اسب

امثال فارسی ذکر این کردہ از معنی و محل استعمال و اسب - خان آرزو در سرج می فرماید یعنی
 ساکت مؤلف عرض کند کہ این مقولہ است ریزہ مس و آہن صحیح است کہ بوقت کو فتن جدا
 یہ مثل فارسیان استعمال این بحق شخص متدین شود و بیای تازی لفظ تازی چنانکہ در قاموس
 یہ تعریف دیانت می کنند (ارود) پاکباز کو آور دہ بکہ اغلب کہ معرب باشد (ارود)
 کیا ڈر یہ دکن کا ماورہ ہے اور دکن میں دیکھو تو بال۔

توپ توپ اصطلاح۔ بقول بجز بمعنی فوج عرض کند کہ توپ را باچی مرکب کرده اند فوج و بسیار مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس و چی لغت ترکی است بمعنی شخص و از توپکی است کہ تکرار توپ مبالغہ در معنی کرد در محاورہ کسی مراد است کہ توپ سرودہ ظاہر لغت محکم استعمال این مخصوص باشد با کار و با جنگ ترکی می نماید و شک نیست کہ باشد ولیکن چنانکہ لشکر جز ار توپ توپ می آید یعنی بسیار صاحب لغات ترکی این را ترک کرده است معاصرین ترک این را بر زبان دارند و می آید (ار و و) فوج فوج کثرت سے۔	توپ توپ اصطلاح۔ بقول بجز بمعنی فوج عرض کند کہ توپ را باچی مرکب کرده اند فوج و بسیار مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس و چی لغت ترکی است بمعنی شخص و از توپکی است کہ تکرار توپ مبالغہ در معنی کرد در محاورہ کسی مراد است کہ توپ سرودہ ظاہر لغت محکم استعمال این مخصوص باشد با کار و با جنگ ترکی می نماید و شک نیست کہ باشد ولیکن چنانکہ لشکر جز ار توپ توپ می آید یعنی بسیار صاحب لغات ترکی این را ترک کرده است معاصرین ترک این را بر زبان دارند و می آید (ار و و) فوج فوج کثرت سے۔
توپ توپ اصطلاح۔ بقول بجز بمعنی فوج عرض کند کہ توپ را باچی مرکب کرده اند فوج و بسیار مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس و چی لغت ترکی است بمعنی شخص و از توپکی است کہ تکرار توپ مبالغہ در معنی کرد در محاورہ کسی مراد است کہ توپ سرودہ ظاہر لغت محکم استعمال این مخصوص باشد با کار و با جنگ ترکی می نماید و شک نیست کہ باشد ولیکن چنانکہ لشکر جز ار توپ توپ می آید یعنی بسیار صاحب لغات ترکی این را ترک کرده است معاصرین ترک این را بر زبان دارند و می آید (ار و و) فوج فوج کثرت سے۔	توپ توپ اصطلاح۔ بقول بجز بمعنی فوج عرض کند کہ توپ را باچی مرکب کرده اند فوج و بسیار مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس و چی لغت ترکی است بمعنی شخص و از توپکی است کہ تکرار توپ مبالغہ در معنی کرد در محاورہ کسی مراد است کہ توپ سرودہ ظاہر لغت محکم استعمال این مخصوص باشد با کار و با جنگ ترکی می نماید و شک نیست کہ باشد ولیکن چنانکہ لشکر جز ار توپ توپ می آید یعنی بسیار صاحب لغات ترکی این را ترک کرده است معاصرین ترک این را بر زبان دارند و می آید (ار و و) فوج فوج کثرت سے۔
توپ توپ اصطلاح۔ بقول بجز بمعنی فوج عرض کند کہ توپ را باچی مرکب کرده اند فوج و بسیار مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس و چی لغت ترکی است بمعنی شخص و از توپکی است کہ تکرار توپ مبالغہ در معنی کرد در محاورہ کسی مراد است کہ توپ سرودہ ظاہر لغت محکم استعمال این مخصوص باشد با کار و با جنگ ترکی می نماید و شک نیست کہ باشد ولیکن چنانکہ لشکر جز ار توپ توپ می آید یعنی بسیار صاحب لغات ترکی این را ترک کرده است معاصرین ترک این را بر زبان دارند و می آید (ار و و) فوج فوج کثرت سے۔	توپ توپ اصطلاح۔ بقول بجز بمعنی فوج عرض کند کہ توپ را باچی مرکب کرده اند فوج و بسیار مؤلف عرض کند کہ موافق قیاس و چی لغت ترکی است بمعنی شخص و از توپکی است کہ تکرار توپ مبالغہ در معنی کرد در محاورہ کسی مراد است کہ توپ سرودہ ظاہر لغت محکم استعمال این مخصوص باشد با کار و با جنگ ترکی می نماید و شک نیست کہ باشد ولیکن چنانکہ لشکر جز ار توپ توپ می آید یعنی بسیار صاحب لغات ترکی این را ترک کرده است معاصرین ترک این را بر زبان دارند و می آید (ار و و) فوج فوج کثرت سے۔

در ساخت - صاحب بول چال ہم بحوالہ معاصر
 معجز و کز این لغت کرده - محاوره زبان خار
 را خان کرد چنانکه آرا تان (اردو) خاز
 توپ - مؤنث یعنی وہ توپ جس کے خوف اور
 مال میں آہنی خار ہوں -
 توپخانہ استعمال - بقول بہار معروف -
 مؤلف عرض کند کہ مقامی و مکانی کہ در
 توپ ہا را نکند از دست توپ ہا - قلب امن
 خانہ توپ است (اردو) توپخانہ - دیکھو اور
 توپ خوردن مصدر اصطلاحی -
 روزنامہ بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار
 کوکراہن کردہ گوید کہ (توپ می خورد) یعنی بر
 توپ خالی یک می کند یعنی اطراف توپ می زند
 مؤلف عرض کند کہ از ترجمہ او کہ در ایستادگی
 نوشته کسی را گویند کہ پذیرایہ سانش توپ سر
 می کند یعنی بواسطہ مکانی کہ در پس توپ ساخته
 دم بدم آن را سری کند الحاصل توپ خوردن
 در بعضی سر کردن توپ ولایتی دم بدم خلاف قیاس
 محاورہ ایست (اردو) کلدر توپ کو توپ
 توپ صحرائی اصطلاح - بقول رہنما بحوالہ
 سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار - توپ میدان
 صاحب بول چال بحوالہ معاصرین عم کوید کہ این را
 در ہندی گھوڑ مال و میدانی توپ گویند
 عرض کند کہ توپ ہا کہ بر در سلطانین دارندان
 توپ میدان و توپ جنگی نباشد بر خلاف آن
 توپ جنگی سبک ترکہ برشت اسپ و ستور ہم
 نقل مقامش می کند و بعضی آن پذیرایہ کال سکہ
 را معاصرین عم توپ صحرائی گفته اند کہ
 توصیفی است (اردو) جنگی توپ گھوڑا
 بقول جامع ہمان توپ است کہ
 بموقدہ گذشت مؤلف عرض کند کہ آن
 این باشد یا این متبدل آن چنانکہ آ
 و اسپ و تپ و تپ (اردو) دیکھو تو
 توپ استعمال - صاحب رہنما

مرکب کرده اند و گروپ یکاف فارسی در انگلیسی زبان معنی مجمع و کثرت است فارسیان آن را یکاف عربی برای توپی استعمال کنند که در آن گلوله های متعدد باشد و به سرعت مسری دهند از نامی است (ارو) ولایتی توپ جس کے با گرفته با توپ	بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار گوید کہ توپی در و از پشت او اندازند حصا بجای چال بواز معاصرین عجم گوید کہ توپی کہ آن را عرض کند کہ گروپ زبان لغتی نیست معلوم می این لغت را گرفته با توپ

توپی بقول صاحب بول چال بواز معاصرین عجم یعنی گنجان مولف عرض کند کہ لغت جدید
 معاصرین عجم است و متحقق نشد کہ از کہ ام زبان گرفته اند قیاس ہمین می خواهد کہ از فرسای اخذ
 کرده باشند و الله اعلم و امی بر ایسان کہ لغت قدیمه خود را ترک کردند و تحقیق آنست کہ از و خیر دارند
 (ارو) گنجان گننا۔

توت بقول برهان بنیم اول و سکون ثانی و نوقانی میوه ایست معروف به فید آن قائم مقام
 انجیر است و سیاه آن را توت شامی گویند چون آن را نرسیده خشک کنند قائم مقام ساق
 است و معرب آن توت کہ بجای نوقانی شامی مشتبه باشد سقوی آن را بعربی توت حلو و سیاه
 آن را توت حامض خوانند۔ صاحب ناصر و کر این کرده گوید کہ عوض نوقانی وال مہلہ آمند
 صاحب جامع بر میوه معروف قانع صاحب سوا السبیل این را در معربات آورده توت
 و توت ہر دو را معرب گوید و در تعریف آن بیدانہ را ہم ذکر کنندنی دانیم کہ مخصوصش چه باشد
 صاحب محیا فرماید کہ توت دو منف است یکی فرس و شیرین کہ قائم مقام انجیر است در

غداروی تر و قلیل تر و مولد خون فاسد و مفسد آن و اکثر اطبا بر آنند که مائل بسردی و تری و
 گویند سرد و در دوم و خشک در اول (الخ) مؤلف عرض کند که اسم جامد فارسی زبان
 است و بخت این بر او رسم هم کرده ایم (ار دو) توت - دیگر اورمه -

توت ابریشم اصطلاح بقول منہا (ار دو) شہتوت بقول آصف فارسی
 بحوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار یعنی شہتوت اسم مذکر ایک قسم کا بڑا شہتوت جلیبیا ایک
 صاحب محیط ذکر این کرد و بر شہتوت گوید نہایت لمبے لمبے شیرین پھل کا نام جس میں بھوڑ
 کہ اسم توت است و بس مؤلف عرض کند رنگ کا مینہا او دسے رنگ کا (کٹ ٹھا)
 کہ در ہند قسم لطیف و گلان توت را کہ بسیار ہوتا ہے اس کے پتے ریشم کے کیڑوں کی
 نرم و درازی باشد شہتوت می نامند گویا در خوراک سے -

اقسام توت این رام تبتہ فائق است و فارسی **توت سہ گل** اصطلاح بقول ناصر
 ہم لفظ شہتوت بر زبان دارند معاصرین بضم تائی اول و کسر تائی ثانی و بضم کاف فارسی
 عجم ہمین شہتوت را توت ابریشم گفته اند نباتی است خار دار و برگ و گل شبیہہ گل
 مرکب اضافی است و معنی لطافت و نرمی سرخ و شمر آن در طعم و شکل مانند توت سیاہ
 ظاہری شود بر سبیل کنایہ و از نیکہ برگ ہا اندک مدور و سہ پہلو آن را بفارسی و روئیر
 درخت این قسم توت کرم ابریشمی را غذا گویند و در ویلمان و ما زندر ان تش و تبرکی
 معاصرین عجم این توت ابریشم گفتند و صراحت کچھ زنیکان خوانند و در عربی علیق نامند -
 کامل توت بر توت و اورمہ گذشت - (کذافی المنہن) صاحب محیط بر توت سہ گل گویند

علیق است مؤلف عرض کند کہ ماصراحت این بر باطلس کردہ ایم (ارو) دیکھو باطلس

(الف) توتک الف۔ بقول برہان و جامع با اول مضموم و ثانی مجہول بروزن موشک

(ب) توتک (۱) طوطی سخن گور گویند و (۲) قسمی ازنی باشد کہ شبانان نوازند

(۳) نوعی ازمان کہ در قرظون و توابع آنجا خصوصاً در راوند خوب می پزند و (۴) نام محلہ

بسم از شیراز و بفتح اول (۵) گنجینہ و مخزن۔ صاحب جہانگیری معنی پنجم را ترک کردہ صاحب

سروری ذکر معنی اول کردہ بجواز فرسنگ معنی دوم و چہارم را ذکر کند و معنی پنجم را بکاف

فناسی می نویسد و می فرماید کہ عوض تابی دوم نون و موحذہ ہم دیدہ شد صاحب رشیدی ہم

معنی پنجم را گذاشت صاحب ناصری بر معنی اول قناعت کردہ گوید کہ این را فارسیان توتی

گویند و بیجا چیز دیگر است خان آرزو در سراج ہم معنی پنجم را نہ نوشت و در چرخ ہدایت نسبت

معنی دوم صراحت مزید کند کہ ہمیں است الغورہ (ناشرک) بشوخی گیر کند توتک نوازی

پوپری را اول برواز شیشہ بازی ہا زشد توتک او اندک اندک ہا خرد قالب تہی سازد و چوتہ

کو بہار بر معنی دوم قانع مؤلف عرض کند کہ اسم جامد فارسی زبان باشد بہیہ معانی و آنچه

بیک معنی بہ کاف فارسی آوردہ اند جا دارہ و کہ مبدل الف دانیم چنانکہ کند (ارو) الف

(۱) دیکھو بیجا اور توتی (۲) الغورہ۔ دیکھو بیجان (۳) توتک۔ دکن میں اُس روٹی کو کہتے ہیں

جس کے دوپرت میدے سے ہوتے ہیں اور دونوں کے درمیان قیمہ۔ مؤنث (۴) شیراز

کے ایک محلہ کا نام توتک ہے۔ مذکر (۵) دیکھو توتک (ب) دیکھو توتک۔

توت وحشی اصطلاح۔ بقول مجیب بہان توت سہ گل است کہ بجایش گذشت مؤلف